

Ode aan Oostergeest

Verhalen uit de rijke geschiedenis van een Warmondse buitenplaats

Wouter van Elburg

Het grindpad naar de voorgevel van Oostergeest.

Inleiding. Schrijvend op Oostergeest.

Een halfjaar lang fietste ik bijna wekelijks van het station in Leiden naar Oostergeest, een bijzondere buitenplaats in Warmond. Via het fietspad met de knotwilgen langs het spoor en de brug over de Leede, rechtsaf bij het stationskoffiehuis de Herenweg op, langs de kern van het dorp, de kerk, de pastorie en dan links de Laan van Oostergeest in. Tussen de weilanden en eiken door tot aan het toegangshek, over het grindpad met de grote partijen rododendrons, naar de statige voorgevel van het zeventiende-eeuwse huis. Een stille groene oase in het verder volle Zuid-Holland.

Ruim honderdzeventig jaar lang was Oostergeest in handen van de familie Leemans. In september 2023 droegen Joan en Lucelle Leemans-van Nispen tot Pannerden, de zesde generatie, de buitenplaats met bijgebouwen én ruim tien hectare land over aan Hendrick de Keyser Monumenten. In omvang is het de grootste verwerving die de vereniging ooit heeft gedaan. Het is de vijfde buitenplaats in de collectie, het derde pand in Warmond en het eerste volledige historisch ensemble. Oostergeest is bijzonder goed bewaard en erg gelaagd, met elementen uit maar liefst vijf opeenvolgende eeuwen.

13 november 2023 is Joan Leemans overleden. Op 24 januari 2024 kwam ik voor het eerst op Oostergeest en werd ik ontvangen door Lucelle. Een halfjaar lang ontfermde zij zich over mij met vele kopjes koffie en thee, uitgebreide lunches en talloze geanimeerde gesprekken. Op het kantoor van Hendrick de Keyser was afgesproken dat ik, als architectuurhistoricus bij de vereniging in dienst, op Oostergeest onderzoek zou doen naar de geschiedenis van de buitenplaats in het huis- en familiearchief. Maar, zo vertelde Lucelle mij bij mijn eerste bezoek, ‘je moet het óók ervaren’. Dus liepen we meermaals door het huis van de kelder tot de zolder, in de tuin, het bos en over de weilanden, van bunkers naar thee-koepels, priëlen en tuinschuren. We spraken veel, informatie uit teksten en bronnen stavend aan wat Lucelle kon vertellen en wat ik zelf kon zien. Een bijzondere ervaring, meestal kom ik pas in een huis als de tijd er ‘stil’ is komen te staan. Dankzij Lucelle begon ook voor mij Oostergeest steeds meer te leven en voelde het als een tweede thuis. Voor een dermate groot huis is het opmerkelijk huiselijk en ‘gewoon’. Iedereen komt hier over de vloer. ‘Gross und prächtig, Aber darinne… Do sitzt der Hausherr in der Kuchi, Und schellt Härdäpfel’, schreef een geamuseerde bezoeker vlak na de oorlog in het gastenboek.

Ik spendeerde veel tijd in de opkamer, een kleine ruimte aan de zijkant van het huis met een prachtig zeventiende-eeuws beschilderd balkenplafond waar het familiearchief Leemans is ondergebracht. Niet alleen de buitenplaats is bijzonder, ook het archief is dat. Het beslaat de onafgebroken ruim anderhalve eeuw die de familie Leemans van het huis gebruik maakte, maar gaat óók over de periode daarvoor. De oudste stukken zijn ouder dan Oostergeest zelf. Nooit eerder mocht

ik een heel familiearchief tot in zo'n detail doornemen. Sterker nog, ik ben de eerste ooit die systematisch onderzoek in dit archief doet. Over Oostergeest is tot nu toe maar weinig geschreven. De beste publicaties zijn van de handen van voormalig bewoners zelf, met name Wilhelm Leemans, de vader van Joan en vijfde generatie op de buitenplaats, en zijn derde echtgenote Ina Meijers.

Vorig jaar schreef ik over de villa Dennenheuvel in Ubbergen, waar in de inleiding te lezen valt dat er bijzonder weinig archiefstukken te raadplegen waren. Voor Oostergeest geldt het tegenovergestelde. In de opkamer staan drie reusachtige antieke kasten, van onder tot boven tot op de centimeter gevuld met archiefdozen. Urenlang speurde ik in de stukken. Wie en wat noem je wel, en wie en wat niet? Een tekst over Oostergeest schrijven is keuzes maken, ook om balans te houden tussen de bewoningstijd van de familie Leemans én de bijna tweehonderd jaar die daaraan voorafging. Het doel is om een zo volledig mogelijk overzicht van de geschiedenis te geven. Het verhaal dat hier nu ligt is daarom een 'huisportret' van Oostergeest in al zijn facetten. Niet alleen over de bouw- en eigendomsgeschiedenis van de buitenplaats met huis, tuin en inrichting, maar ook over de levens, persoonlijkheden en interesses van bewoners. Daarnaast komen ook dienstboden en tuinmannen, gasten én enkele ongenodigde bezoekers aan bod.

Schrijvend over Oostergeest, denk ik aan de geuren, kleuren en geluiden van het huis. De klapperende keukendeur en het gerinkel van kopjes, terwijl Ada, de huishoudelijke hulp die hier al ruim 57 jaar rondloopt, na het gemeenschappelijke tweemaal wekelijkse koffiemoment de vaatwasser inruimt. Uit het raam van de

De opkamer, op de eerste dag dat ik er onderzoek kwam doen.

De kasten met archiefdozen.

opkamer kijkend zie ik het gazon, de vijver en het daarachter liggende bos van Oostergeest. Ik zag de seizoenen veranderen en elke week dat ik hier kom staat er wat anders in bloei. Van de zeeën aan sneeuwklokjes (en lenteklokjes, zo leerde Lucelle mij), tot de narcissen, *blue bells* en krokussen, de diverse kleuren rododendrons, geurende azalea's en nu de gigantische hortensia's. Nooit eerder maakte ik het zo bewust mee als op Oostergeest. Rond zes uur ruim ik de archiefspullen weer op, sluit ik de luiken voor het raam en neem afscheid van Lucelle. Terwijl ik de toegangslaan van het huis af fiets slaat net de klok in de toren van de ruïnekerk van Warmond, die naast het landgoed staat en waar in een zijkapel leden van de familie Leemans worden begraven. Oostergeest is hier overal om mij heen. Ik kijk nu al uit naar mijn volgende bezoek. Terwijl ik de Herenweg opsla richting Leiden denk ik aan een citaat uit het dagboek van Dorothee Huysinga, de moeder van Joan: 'Ik droomde dat het zomer was en de zon scheen op Oostergeest'.

Wouter van Elburg
Warmond, juli 2024

Het echtpaar Leemans-van Nispen tot Pannerden. (foto S. van der Vlugt)

Detail van een kaart van de heerlijkheid Warmond, met rechtsonder het Huis te Warmond, daarnaast de Dorpsstraat, iets hierboven de Herenweg met rechts boven de splitsing met de Buerweg en in het midden de dorpskerk, 1669. (J. Dou(w), Erfgoed Leiden)

De kerkruïne van Warmond, met het eind zestiende eeuw herstelde koor, 1783. (H. Tavenier, Rijksmuseum)

De zeventiende eeuw. Oostergeest ontstaat.

Oostergeest ligt net buiten de historische dorpskern van Warmond, een voor Nederlandse begrippen relatief oude nederzetting in de Bollenstreek vlakbij Leiden. Het dorp ontwikkelt zich in de vroege middeleeuwen op de meest oostelijk gelegen strandwal van Nederland tussen lagere natte moerasgronden en het riviertje de Leede, dat uitkomt op de Kagerplassen. Al in de negende eeuw is er sprake van een kerk en drie boerderijen in ‘Uuarmelde’, op een goederenlijst van de Sint Maartenskathedraal (Dom) van Utrecht. Niet lang daarna wordt er een versterkt huis in het dorp gebouwd als onderdeel van een linie van burchten ter verdediging tegen de Friezen. Dit huis wordt bewoond door de heren van Warmond, destijds de familie Van der Woude. Hun woning zou bekend komen te staan als het Huis te Warmond. In 1402 wordt Warmond verheven tot een hoge en vrije heerlijkheid onder bestuur van ridder Jan van der Woude. Deze laat er twee kloosters stichten, het Elfduizend Maagden of Sint Ursulaklooster voor nonnen en het Klooster van de Bernardusorde, bekend als Mariënhaven, voor monniken. De kloosters worden ten westen van het Huis te Warmond gebouwd, door weilanden gescheiden van het dorp. Ook staat hier, niet in het dorp zelf, de aan Matthias gewijde dorpskerk. Zodoende heeft Warmond van oudsher een Dorpsbuurt en een Kerkbuurt.

Door deze enigszins atypische opzet ontwikkelt Warmond zich grotendeels langs drie noord-zuid lopende wegen: de Buerweg of Leijtweg voorlangs de kloosters en de kerk, de Warmonderweg (nu Herenweg) als oude doorgaande weg tussen Haarlem en Leiden en iets daaronder de Hoflaan (nu Dorpsstraat) voor het Huis te Warmond in het dorp. Haaks op de drie wegen liggen stegen die het geheel met elkaar verbinden en Warmond een kenmerkende lange verkavelingsstructuur geven, passend bij de veenrijke natte ondergrond. Belangrijk zijn de Kerksteeg en de Doelsteeg (nu Seminarielaan), die van het dorp richting de kerk en de kloosters lopen. Het dorp zelf ligt op een lage dijk bij de Leede waarop sloten en dammen aansluiten, nu nog herkenbaar in de vele zijstraten van de Dorpsstraat waarin het woord -dam is verwerkt. Het dorp is lange tijd relatief klein en bestaat uit rond de 200-250 huizen, waarin amper duizend mensen wonen. Wel is er een betrekkelijk grote hoeveelheid winkels. Bestaansmiddelen zijn vooral handwerken, ambachten, tuinderijen, boomkwekerijen en boerderijen.

Tijdens het Beleg van Leiden in 1573 worden beide kloosters en de dorpskerk verwoest. De kloosters zijn nooit hersteld en van de kerk wordt in opdracht van de toenmalige heer van Warmond, Johan van Duvenvoorde, alleen het koor herbouwd. Toch ontwikkelt Warmond zich naderhand snel. In 1639 laat de heer een brug met tol aanleggen bij de ingang van het dorp, het ‘Warmonder Hek’, en nadat in 1657 de Leidsevaart als trekvaart tussen Haarlem en Leiden wordt gegraven, verandert Warmond in een geliefde vestigingsplaats. Vanaf het midden van de zeventiende eeuw laten vele welgestelde families uit Leiden,

Den Haag, Rotterdam en Amsterdam buitenhuizen in Warmond bouwen. De Leede biedt mogelijkheid tot ‘spelevaren’ (voor plezier uit varen gaan) en door de trekvaart zijn er goede verbindingen met de steden. Elke dag vertrekt om acht en negen uur een schuit naar Leiden, die ’s middags weer terugvaart, en wekelijks vaart er een schuit naar Haarlem en Amsterdam. In het wandelgidsje *De Vermakelyke Leidsche Buiten-Cingels, Aangenaame Dorpen en Landstreken, Rondom die Stad gelegen* (1734) wordt Warmond aangeprezen als een fraai, dichtbebost dorp met stads aandoende huizen, waar veel stedelingen waren komen wonen ‘om ’t vermaak’ en om ‘er menagieus van hunne Renten te konnen leven, zo als men in meer plyzierige en voorname Dorpen vind’. Warmond staat op de kaart en in dit tijdsgewricht ontstaat ook Oostergeest.

De eerste eigenaar

Door de heer van Warmond worden verschillende functionarissen aangesteld om zijn bestuurlijke zaken op lokaal niveau te overzien. Hij benoemt bijvoorbeeld een schout, baljuw, gemeentesecretaris en schepenen. Dit zijn functies met aanzien, vaak verdeeld over vooraanstaande mannen in het dorp. Eén daarvan is Cornelis van Roosenburgh. In 1645 stelt de heer van Warmond, Jacob van Wassenaer Warmond, hem aan in de dubbelfunctie van schout en baljuw van Warmond vanwege de langdurige ziekte van de toenmalige bekleder van deze ambten, Cornelis Bouman. De schout-baljuw is verantwoordelijk voor de criminele en civiele rechtspraak in het dorp. Een eervol beroep, benoemd in naam van de Staten van Holland, waarvoor een eed moet worden afgelegd in Den Haag.

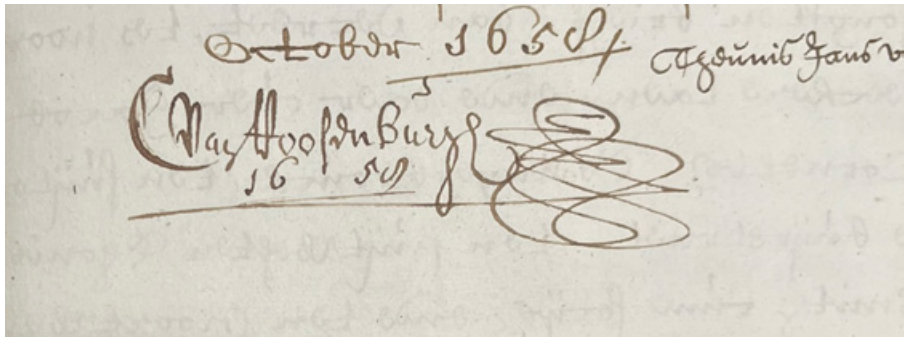
Uit het leven van Cornelis voor zijn benoeming zijn slechts fragmenten bekend. De geschiedenis heeft bijvoorbeeld niet overgeleverd waar hij is geboren, mogelijk was dat in Warmond of in de omgeving daarvan. Zijn vader heet waarschijnlijk Wouter; in meerdere akten wordt Cornelis vermeld als Cornelis Woutersz van Roosenburgh. Verschillende leden van de familie Van Roosenburgh wonen in Warmond. In 1631 trouwt Cornelis met Annetgen Fransdr van Merwen uit Leiden. Zij woont op dat moment aan het Steenschuur, een gracht in het verlengde van het Rapenburg in Leiden, en Cornelis in Esselijkerwoude (nu Woubrugge). Samen krijgen zij drie zoons: Jacob, David en Wouter. Mogelijk, maar dit is niet zeker, wordt ook nog een dochter geboren. Waarschijnlijk bekleedt Cornelis altijd openbare ambten, hij is bijvoorbeeld ook enige tijd baljuw en secretaris van Esselijkerwoude. Bij zijn aanstelling als schout en baljuw van Warmond woont het gezin op de Buerweg, dicht bij de kerk. De publieke functies zullen Cornelis welvaart hebben gebracht en op 20 augustus 1651 koopt Cornelis ‘seeker stuck teelland, mitsgaders seekere huysinge en erven’ van de heer van Warmond. Het perceel is ongeveer 300 roeden groot (iets minder dan een halve hectare) waarvan Cornelis een deel geschonken krijgt van de heer, mogelijk als dank voor verdiensten in het openbare bestuur. Een dag eerder heeft Cornelis van het polderbestuur toestemming gekregen voor de bouw van een botenhuis aan de Leede. Het huis dat Cornelis van de heer van Warmond koopt is het tweede huis ten noorden van de dorpskerk van Warmond. Het eerste huis naast de kerk is de woning van de predikant of koster. In veel literatuur wordt geschreven dat het

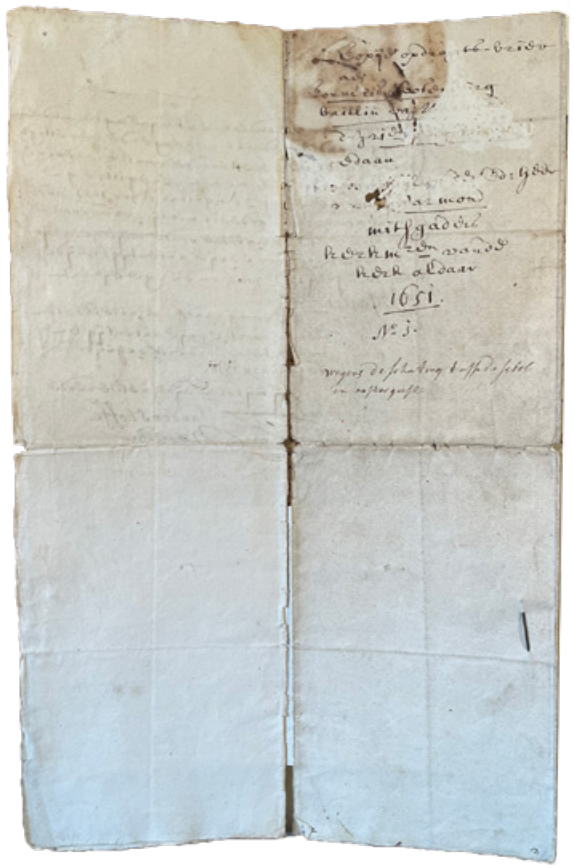
Detail van de kaart van Warmond met de kerkruïne en rechts daarvan het ‘huysinge’ (perceel nummer XXXIX) dat in 1651 door Cornelis van Roosenburgh gekocht is, 1667. (J. Dou(w), Erfgoed Leiden)

Zicht op de ruïnekerk, met links op de achtergrond het ‘huysinge’ waarvan waarschijnlijk delen in de aanbouw van Oostergeest bewaard zijn gebleven, ca. 1630-1640. (S. de Vlieger, Albertina Wenen)

Handtekening van Cornelis van Roosenburgh.

De koopakte van 1651.

Lakzegel met het wapen van Cornelis van Roosenburgh.

tweede huis een boerderij is, maar dit is niet zeker. Het staat ter hoogte van de Kerksteeg, die richting het dorp loopt. Langs de Kerksteeg liggen weilanden die De Krogt worden genoemd en achter het huis liggen de weilanden waar tot een eeuw eerder het Sint Ursulaklooster stond, nu bekend als de Kloosterweide. In de verte kijkt het huis uit over de duinen bij Noordwijk. Nog in hetzelfde jaar verkoopt Cornelis zijn voormalige woonhuis in de Buerstraat, waar hij volgens de akte woont, en zal hij, samen met Annetgen en hun zoons de nieuwe woning hebben betrokken. Het huis heeft dan in geschreven bronnen nog geen naam, maar voor het leesgemak noemen we het vanaf nu Oostergeest.

Vermoedelijk is in opdracht van Cornelis na de koop gelijk begonnen met verbouw of nieuwbouw van het huis op het terrein. Op hoofdlijnen is het huidige Oostergeest nog steeds het zeventiende-eeuwse huis dat omstreeks 1651 wordt gebouwd: een blokvormig pand van twee bouwlagen, oorspronkelijk waarschijnlijk onder twee zadeldaken, in een sobere classicistische stijl. De voorgevel is gemetseld in een fijne, donkerbruine steen en vijf vensterassen breed met een centrale ingangspartij. Boven de ramen van de begane grond, oorspronkelijk kruisvensters, komen geslepen, helderrode strekken (een rij verticaal geplaatste bakstenen), een subtiel decoratiemotief dat in de zeventiende eeuw veel wordt toegepast. In Warmond staan meer huizen met een vergelijkbare opzet, waaronder de buitenplaatsen Groot Leerust (1717/1844), Middendorp (1767) en in iets mindere mate De Vroenhof (1865). Oostergeest is van deze groep huizen met afstand de oudste. De statige hoge voorgevel van het huis doet het echter groter voorkomen dan het daadwerkelijk is: aan de achterzijde is op de verdieping slechts een zolder. In een uitbouw aan de achterzijde zijn waarschijnlijk delen van de oude bebouwing die al op het terrein stond bewaard gebleven en ook de gewelfde kelder onder het huis is mogelijk ouder. Het interieur van het zeventiende-eeuwse huis moet bijzonder rijk zijn geweest, waarvan nu nog beschilderde balkenplafonds en een portaal in het voorhuis met marmeren penanten (decoratieve platen) met festoenen met schelp- en koraalmotieven resteren. Ook zijn een tegelplint in een slaapkamer, enkele deuren met heel bijzonder deurbeslag (waarbij de sleutels de deurklink vormen), restanten van een eikenhouten panelenbetimmering en een ingebouwde servieskast (mogelijk ooit een bedstede) uit de bouwtijd bewaard. Gezien de hoge kwaliteit van gevel en interieur is er mogelijk een Leidse bouwploeg bij betrokken geweest. Rondom het zeventiende-eeuwse huis liggen een deels ommuurde tuin met grote poort en meidoornhagen, een boomgaard en een siertuin. Van het zeventiende-eeuwse huis en de tuin zijn geen afbeeldingen bewaard. Op latere, achttiende-eeuwse kaarten zijn waarschijnlijk nog wel restanten van de zeventiende-eeuwse aanleg zichtbaar (zie pagina 43 en 45).

Annetgen sterft kort na de bouw van het huis, in 1654. Een jaar later hertrouwt Cornelis met Adriana Niessen, weduwe van Nicolaes Overschie. Samen krijgen zij nog zes kinderen; drie dochters en drie zoons. De verdere vroege geschiedenis van Oostergeest is enigszins in nevelen gehuld. Meerdere bewaard gebleven aktes spreken elkaar tegen. Zo is er een verkoopakte uit 1658 bewaard waarin vermeld wordt dat Cornelis zijn huis bij de kerk van Warmond verkoopt aan

Andreas van Anstenraet voor het vrij forse bedrag van 13.250 gulden, onder voorwaarde dat hij ook het ambt van schout en baljuw aan hem overdraagt. Het lijkt er echter op dat deze verkoop of niet is doorgegaan, of vrij snel weer ongedaan gemaakt wordt. Hoewel Andreas het jaar daarop een paar keer als schout optreedt in Warmond, is hij mogelijk uit zijn ambt gezet. Een akte in het huisarchief van Huis te Warmond doet vermoeden dat hij niet in de smaak viel bij Jacob van Wassenaar. Na 1659 verdwijnt Andreas geruisloos in de schaduw van de geschiedenis. Ook kenners van het lokale archief staan lang voor een raadsel. Wilhelm Leemans (generatie vijf) correspondeert lange tijd uitvoerig over de vroege geschiedenis van Oostergeest met de archivaris Jan Bijleveld, die voor hem alle protocollen en raadsverslagen van de gemeente Warmond doorneemt. Zij leren elkaar kennen in 1939, naar aanleiding van een artikel dat Wilhelm schrijft over de geschiedenis van Oostergeest voor het *Leidsch Jaarboekje*, waarin hij ook voor het overdrachtsraadsel komt te staan. 'Ik lees acte voor acte door, een heidensch werk, maar het moet nu eenmaal, hoe geestdoodend het ook zij', schrijft Jan in 1950 aan Wilhelm. Hoewel daarna verschillende brieven volgen, is het mysterie een paar jaar later nog steeds niet opgelost. Jan vermoedt dat Andreas de verplichtingen van zijn hypotheek niet na kon komen en dat de koop daarom niet doorging, maar zeker zullen we het waarschijnlijk nooit weten.

Ondanks dat de akte uit 1658 verwarring schept, is het wel de oudste bron die ons iets vertelt over het huis én de interesses van Cornelis. In de verkoopakte staat dat ook 'eene koets, een paard van 3 jaar oud, een speeljacht, jachthuis, vischkar en vischblok, ledikant met behangsels boven, goudleer in het cleyn saleth' inbegrepen zijn. Cornelis zal dus graag zijn gaan jagen en vissen. In het huis is een kostbaar goudleerbehang aanwezig en een hemelbed met chique stoffen. De waarde van het goudleer, dat zich waarschijnlijk ofwel in de opkamer, of in de kamer daarvoor bevindt, wordt geschat op 150 gulden, het bed met behangsels dat in een bovenkamer staat is met 200 gulden nóg kostbaarder.

Hoewel het niet zeker is dat Cornelis na 1658 nog in functie is als schout en baljuw van Warmond, blijft hij wel publiek actief. Zo houdt hij zich bezig met de administratie van de dorpskerk in Warmond en speculeert hij met koop en verkoop van stukken grond. Voor Warmondse begrippen is hij erg welgesteld. Vlak voor zijn overlijden laat hij een testament opstellen dat ons ook enige informatie geeft over zijn woonhuis en bezittingen. Zo staat in het huis een eikenhouten kastje met geschilderde schildpadimitatie en hangen er geschilderde landschappen in ebbenhouten lijsten van ene Pieter de Reijn, een schilder die ofwel niet erg bekend was, of in de vergetelheid is geraakt. Adriana Niessen wordt in het testament aanwezen als hoofderfgename, daarnaast gaat bijzondere aandacht uit naar dochter Anna Maria van Roosenburgh. Zij krijgt 'de grootste ende waerdigste spiegel' uit het huis en een schilderij van Adam en Eva in een vergulde lijst met gesneden beeldwerk. Eind 1667 overlijdt Cornelis van Roosenburgh. Om onduidelijke redenen wijst Adriana de boedel van haar man af, waarna het huis wordt verkocht.

Haardsteen die begin twintigste eeuw op het terrein van Oostergeest is gevonden. Mogelijk is deze afkomstig uit de voorganger van Oostergeest.

Marmeren penant in het voorhuis.

Achterwand van een kast in de linker achterkamer, met waarschijnlijk zeventiende-eeuwse panelen-betimmering.

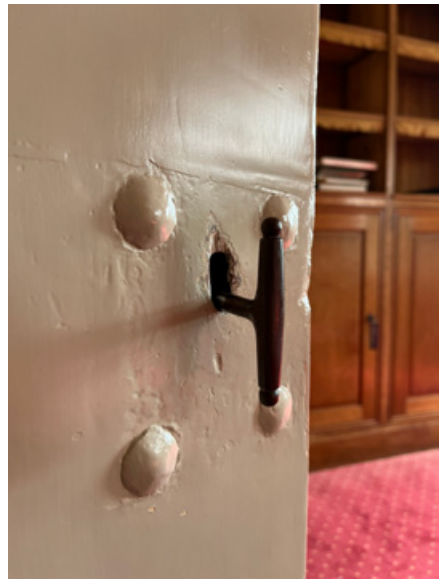
Tegelplint in de kamer boven rechts.

Beschilderd balkenplafond in de opkamer. (foto A. Bronkhorst)

Sleutel van een kamer boven, die ook als deurklink fungeert.

De sleutel in het slot, als deurklink.

Een reeks aan overdrachten

Na het overlijden van Cornelis van Roosenburgh is Oostergeest bijna een eeuw niet langer dan één generatie in het bezit van dezelfde families. Veel bewoners zijn gepensioneerden. In december 1667 wordt het ‘aensienlicke, playsant groot ende wel getimmert huijs met een groote vermaeckelicke tuijn ende wel beplanten boomgaert’ voor 4.155 gulden verkocht aan Jacob Bouman. Hij betaalt 2.000 gulden in contanten. In de koopakte is er voor het eerst sprake van een ‘schoolhuis’ tussen het huis en de kerk, dat waarschijnlijk tijdens het leven van Cornelis is gebouwd naast de woning van de predikant.

De katholieke Jacob komt uit Schiedam, waar zijn vader Simon burgemeester is geweest. Of er ook een relatie is met de voormalige schout van Warmond, Cornelis Bouman, is niet bekend. Jacob werkt als lakenkoopman en woont in Rotterdam. Hij trouwt met Johanna of Jannetje Tierens en krijgt met haar twee kinderen. Nadat zijn vrouw jong sterft en zijn zoon naar Leiden verhuist, lijkt Jacob te hebben besloten zich ook daar in de omgeving te vestigen. Over zijn leven op Oostergeest weten we niet veel, behalve dat hij er een ‘wagenhuys’ (koetshuis) moet hebben gebouwd, tegen de dorpsschool aan. Enkele jaren nadat hij is overleden, verkopen zijn zwagers Pieter en Cornelis van Heyninghen ‘de huizinge gebouwd door wijlen den bajuw Cs Rosenburch’ in januari 1676 voor

3.300 gulden aan ‘de administrateurs van de boedel van Pieter Drijfaen’. Deze verkoop is wat merkwaardig, want Pieter was bij de overdracht al bijna tien jaar dood. Blijkbaar waren de ‘administrateurs’ er in de tussentijd nog niet in geslaagd zijn boedel te verdelen. Waarom zij het huis hebben gekocht is ook niet geheel duidelijk, maar het gaat uit deze boedel over op zijn zus Anna Drijfaen. Anna is gehuwd met Dirck van Sonnevelt, die achtereenvolgens notaris in Den Haag, Noordwijk en Leiden is (hoewel hij nergens een notarieel archief lijkt te hebben achtergelaten). Later is hij secretaris van de heerlijkheid Warmond. Waarschijnlijk hebben ook Anna en Dirck als gepensioneerden in het huis gewoond. Bij de verkoop wordt het omschreven als ‘huizinge met schuur, wagenhuis en speeltuin’. Nadat zijn vrouw is overleden verkoopt Dirck het huis in 1687 aan Frans van Merwen voor 3.000 gulden en een paar ‘dubbelde gouda Rosenobels tot speldergelt’. Een rosenobel is een oude muntsoort en met ‘speldergelt’ wordt waarschijnlijk ‘speldengeld’ bedoeld: een kleine hoeveelheid die meestal voor huisvrouwen bestemd is om kleinigheden en kleding van te kopen.

Frans of François van Merwen is een neef van de eerste vrouw van Cornelis van Roosenburgh. Hij werkt waarschijnlijk als advocaat en bezit zowel huizen in Leiden als Amsterdam. Of hij ooit van Oostergeest gebruik heeft kunnen maken is onzeker, hij sterft ongehuwd en kinderloos vlak na de aankoop, waarna een curator het huis doorverkoopt. De volgende eigenaar is Mathijs Ottens van Halmael, die Oostergeest in 1690 voor de opmerkelijk lage som van 908 gulden koopt. Mathijs wordt geboren in Wesel in 1621 en handelt in onroerend goed. Volgens het poorterboek (inschrijfregister van nieuwe bewoners) van Amsterdam is hij ‘winkelier in Rijsselse waren’. Hieronder moeten producten uit het huidige Lille worden verstaan, waarschijnlijk met name kloskant. Hij trouwt met Elisabeth van Hummel. Het is geen gelukkig huwelijk. Uit verschillende notariële akten blijkt dat Matthijs een stikjaloerse man is die zijn vrouw mishandelt. De situatie wordt zo schrijnend, dat zelfs de vader van Elisabeth en hun dienstmeid Aeltge zich genoodzaakt voelen bij de notaris verklaringen op te stellen over het gedrag van Mathijs. Alleen met genoeg verklaringen zou eventueel een scheiding kunnen worden aangevraagd. Woedeaanvallen komen meermaals voor ‘en meer diergelijcke manieren van spreecken, en onfantsoenlijkce en sinnelose redenen welcke Mathijs van Halmael dagelijcx over sijn huysvrou de producente uytspouwt, hoewel niemant hem eenige de minste reden daertoe geeft’. Tot een scheiding komt het niet, begin 1694 overlijdt Mathijs. Elisabeth maakt naderhand nog acht jaar gebruik van het huis in Warmond, samen met haar drie zoons, die allen ongehuwd blijven. In 1702 wordt het huis voor 3.625 gulden verkocht. In de verkoopakte wordt het plotseling ‘De Hoop’ genoemd, maar deze naam komt verder in geen enkele andere historische bron voor.

Verdieping: Een bijzondere zeventiende-eeuwse woonhuisplattegrond

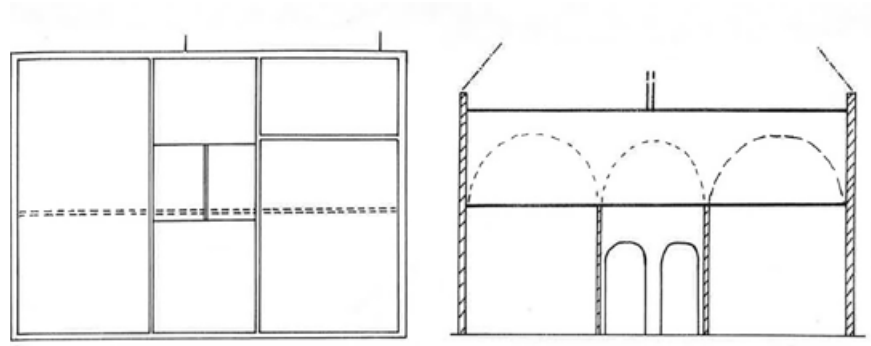
Eén van de grote bijzonderheden van Oostergeest is dat de gevels en indeling van het hoofdhuis nog nagenoeg geheel uit de zeventiende eeuw stammen. De meeste Nederlandse huizen van dit formaat, vaak buitenplaatsen, ondergingen in de achttiende eeuw wel een keer een grote verbouwing waarbij het interieur werd aangepast naar de wensen en smaak van de tijd. Ook in de negentiende eeuw gebeurde dit nog op grote schaal waardoor het aantal grote buitenhuizen met een échte zeventiende-eeuwse indeling vermoedelijk op niet veel meer dan twee handen te tellen valt. Bij Oostergeest bleven dergelijke verbouwingen beperkt tot de aankleding van de kamers, waardoor de plattegrond en het huis als geheel ons een bijzonder kijkje bieden in de zeventiende eeuw.

Het huis dat Cornelis van Roosenburgh in 1651 laat bouwen staat op een recht-hoekige plattegrond van ongeveer 15 bij 11 meter, met aan de rechter achterzijde een uitbouw die door verschillende verbouwingen niet meer met zekerheid te dateren valt. Het hoofdhuis telt twee bouwlagen, is deels onderkelderd en heeft waarschijnlijk een zogeheten dubbeldiepe plattegrond, met een draagmuur die het huis in de diepte in twee delen deelt. Op de verdieping is deze muur goed zichtbaar, maar op de begane grond niet. Waarschijnlijk is hier een ‘kunstje’ toegepast: bij herstelwerkzaamheden werden in de draagmuur op de verdieping gemetselde bogen ontdekt die constructief de begane grond ‘ontlasten’. Hierdoor konden daar grotere kamers worden gemaakt dan normaliter met de draagmuur mogelijk was. Boven de begane grond ligt een samengestelde balklaag met in de voorste beuk moerbinten parallel aan de voorgevel; boven de achterste beuk liggen zij waarschijnlijk haaks hierop. Op de verdieping ligt de hele balklaag haaks.

Het huis is in de breedte opgedeeld in drie beuken: de buitenste twee van gelijk formaat met woonvertrekken en in het midden een smallere ‘verkeersbeuk’ met voorhuis, portaal en doorlopende gang naar de achterzijde en een achterhal. Links van het midden lag vroeger waarschijnlijk een zaal, mogelijk met bedsteden, en rechts een kleinere ontvangstkamer met daarachter een opkamer met bedstede waaronder een kelder. Zoals bij dit soort grote huizen gebruikelijk is er een zekere hiërarchie tussen de grotere, op ontvangst ingerichte vertrekken aan de voorzijde, en de meer dienstgerichte, kleinere kamers aan de achterzijde. Heel bijzonder is de portaal-doorgang met twee bogen in het voorhuis, met een trap naar de verdieping en de gang naar de achterzijde. Dit is een typisch zeventiende-eeuws element dat maar zelden bewaard gebleven is. Een ander, kleiner voorbeeld in de collectie van Hendrick de Keyser bevindt zich in Muntstraat 6 in Hoorn. Op de verdieping van het huis ligt langs de draagmuur een gang met in de voor-kamers een *enfilade*. Hierbij ligt in een reeks van kamers de deuren in elkaars verlengde, waardoor een zichtas ontstaat. Dit element is vooral bekend uit paleizen en zeer grote huizen, en in Nederland met name uit de achttiende eeuw.

Het voorhuis, 2023. (foto A. Bronkhorst)

Reconstructie doorsnede en plattegrond, met de locatie van de dwarsmuur en de boog-constructie die hierin op de verdieping is verwerkt.

Gemetselde boog in de dwarsmuur van de gang op de verdieping.

GEEST

1~3

Detail van metselwerk naast de ramen in de voorgevel, met de zeventiende-eeuwse klezoortjes die net boven de onderkant van het raam stoppen.

De koepelkamer tegenwoordig, mogelijk was dit (of een voorganger hiervan) vroeger het speelhuis. (foto A. Bronkhorst)

De achttiende eeuw. Oostergeest ontwikkelt.

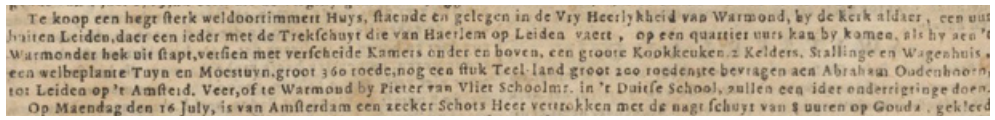
In de achttiende eeuw verschuift het beroepenveld van de eigenaren van Oostergeest enigszins van koopmannen en gepensioneerden naar regenten en bestuurders, een ontwikkeling die bij grote huizen en buitenplaatsen in heel Nederland te volgen is. De elite wordt in toenemende mate gevormd door oude, rijke families die elkaar prestigebanen in de stedelijke overheden toeschuiven. Oostergeest blijft wel voornamelijk een huis waar gewoond wordt na het pensioneren. Zo ook bij de nieuwe eigenaar Abraham Oudenhoorn.

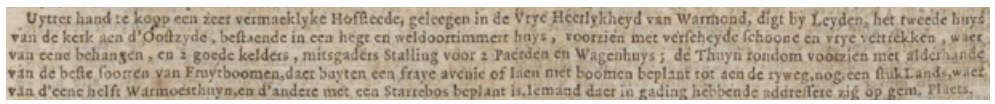
Abraham wordt in 1661 geboren in Delft en bouwt een glansrijke carrière op via de Delftse Kamer van de VOC. Hij wordt schout-bij-nacht in Batavia op Java, waar hij trouwt met Cornelia Eijk. Dit was een gelukkiger huwelijk dan dat van Mathijs en Elisabeth. ‘Uijt egtelijke liefde, ende bijsondere genegentheijd, malkanderen over, ende weder over’, valt te lezen in het uitgebreide testament dat Abraham en Cornelia laten opstellen. In Indië krijgen ze twee zoons. In december 1700 keert het gezin met het VOC-schip Schoonderloo terug naar Nederland. Ze vestigen zich op de Oude Rijn in Leiden en kopen Oostergeest waarschijnlijk voor gebruik als buitenplaats, de eerste keer dat het nu vijftig jaar oude huis op die manier wordt gebruikt. Na de aankoop hebben Abraham en Cornelia hun fortuin uit Indië aangewend om Oostergeest te verfraaien en geschikt te maken voor gebruik als buitenplaats.

De nu wat ouderwetse kruisvensters in het huis worden vervangen door modieuze schuifvensters met een roedeverdeling, waarvoor de ramen iets naar beneden toe zijn vergroot. Dit is aan de buitenzijde van het huis nog goed te zien, omdat de typische zeventiende-eeuwse klezoortjes (vierkante koppen van bakstenen, bedoeld om in metselwerk een hoek te kunnen maken) niet helemaal tot aan de onderzijde van het raam doorlopen. Ook in het interieur wordt een en ander verfraaid naar de smaak van de tijd. Zo wordt de grote zaal links naast het voorhuis in een voor- en achterkamer gesplitst, waarbij in de voorheen blinde achtermuur twee ramen worden geplaatst. In verschillende bronnen wordt vermoed dat Abraham ook een klein speelhuis op het terrein heeft laten bouwen. Speelhuizen, vaak koepelvormig gebouwtjes met grote ramen om thee in te drinken, kaartspellen te spelen en zien en gezien te worden zijn heel populair in deze periode en worden meestal aan de rand van percelen gebouwd, bij de straat of bij water. De huidige koepelkamer ligt vlakbij waar vroeger de Buerweg langs het pand liep. Mogelijk is het speelhuis een voorloper hiervan, maar helemaal zeker is dit niet. Abraham breidt het terrein daarnaast uit met een stukje grond bij het schoolhuis, dat eerder in leen was geweest van de heer van Naaldwijk. Er is dan bij de school ook sprake van een onderwijzerswoning, die wordt bewoond door de koster van Warmond, waarschijnlijk gaat dit om de eerdergenoemde kosterswoning. De bewoner treedt op als koster, voorlezer, schoolmeester, voorzanger, klokkenluider en doodgraver.

In 1714 besluiten Abraham en Cornelia hun buitenplaats te verkopen, waarna het huis wordt geadverteerd in de *Amsterdamse Courant*. Naast dat de goede bereikbaarheid wordt aangeprezen, op een kwartiertje lopen van de afstapplaats van de trekvaart bij het Warmonder Hek, staat in deze verkoopadvertentie ook de alleroudste bewaard gebleven beschrijving van het huis. Oostergeest beschikt over 'verscheide kamers onder en boven, een groote Kookkeuken, 2 Kelders, Stallinge en Wagenhuis, een welbeplante Tuyn en Moestuyn'. Waarschijnlijk zit de grote keuken in de uitbouw aan de achterzijde. Opmerkelijk is vooral de vermelding van twee kelders. Dit zou kunnen betekenen dat de huidige koepelkamer op dat moment al in een bepaalde vorm aanwezig is. De waarde van het huis is wel licht gedaald; in 1715 wordt het voor 2.800 gulden verkocht aan de Zwitserse arts Johann Konrad Amman.

Johann trouwt in 1694 in Amsterdam met Maria Birrius, krijgt zes kinderen, woont later in Haarlem en vestigt zich nu als gepensioneerde in Warmond. Hoewel hij zijn artsenpraktijk opgeeft, meldt hij in 1715 in de *Amsterdamse Courant* dat hij vanuit zijn nieuwe woonplaats nog wel les wil geven aan mensen met een spraakprobleem 'die eenige letters, of gansch niet, of zeer gebrekkelyk konnen uytspreeken'. Ook vertaalt hij geschriften van Plato en bijbelteksten uit het Hoogduits in het Nederlands. Op het stuk grond bij de dorpsschool dat Abraham Oudenhoorn heeft gekocht laat Johann een medische kruidentuin aanleggen, die hij onderhoudt samen met zijn gelijknamige zoon, die in Leiden geneeskunde studeert en later een bekende botanicus zou worden. In november 1724 sterft Johann in Warmond na een reis naar Zwitserland. Maria en haar kinderen blijven naderhand nog enige tijd op Oostergeest wonen. In augustus 1725 wordt de 'zeer vermaeklyke Hofsteede' opnieuw in de *Amsterdamse Courant* te koop aangeboden. Hieruit blijkt dat er in de tussentijd in huis en tuin enkele veranderingen zijn aangebracht. Oostergeest is nu 'een hegt en weldoortimmert huys, voorzien met verscheyde schoone en vrye vertrekken, waer van eene behangen, en 2 goede kelders, mitsgaders Stalling voor 2 Paerden en Wagenhuys, de Thuyn rondom voorzien met alderhande van de beste soorten van Fruytboomen, daer buyten een fraye avenie of laen met boomen beplant tot aen de ryweg, nog een stuk Lands waer van d'eene helft Warmoesthuyn, en d'andere met een Starrebos beplant'. De kamer met behang zou mogelijk de goudleerkamer uit de bouwtijd kunnen zijn, en de 'fraye avenie' is de Kerksteeg richting de Herenweg, waarlangs met bomen een zichtas richting het huis is gecreëerd, bij wijze van een oprijlaan. Bijzonder is daarnaast het vermelde 'sterrenbos', een modieus tuinelement waarbij op een centraal punt in een dicht aangeplant bos verschillende paden bij elkaar komen.

Te koop een hegt sterk weldoortimmert Huys, staende en gelegen in de Vry Heerlykheid van Warmond, by de kerk aldaer, een uur
buyten Leiden, daer een ieder met de Trekschuyt die van Haerlem op Leiden vaert, op een quartier uurs kan by komen, als hy aen 't
Warmonder hek uit stapt, versien met verscheide Kamers onder en boven, een groote Kookkeuken, 2 Kelders, Stallinge en Wagenhuis,
een welbeplante Tuyn en Moestuyn, groot 360 roede, nog een stuk Teel-land groot 200 roedenste bevragen aen Abraham Oudenhoorn
tot Leiden op 't Amsteid. Veer, of te Warmond by Pieter van Vliet Schoolmr. in 't Duitse School, sullen een ider onderrigtinge doen.
Op Maendag den 16 July, is van Amsterdam een zecker Schots Heer vertrokken met de nagt schuyt van 8 uuren op Gouda, gekleed

Uytter hand te koop een zeer vermaeklyke Hofstede, geleegen in de Vrye Heerlykheyd van Warmond, digt by Leyden, het tweede huys
van de kerk aen d'Oostzyde, bestaende in een hegt en weldoortimmert huys, voorzien met verscheyde schoone en vrye vertrekken, waer
van eene behangen, en 2 goede kelders, mitsgaders Stalling voor 2 Paerden en Wagenhuys; de Thuyn rondom voorzien met alderhande
van de beste soorten van Fruytboomen, daer buyten een fraye avenie of laen met boomen beplant tot aen de ryweg, nog een stuk Lands, waer
van d'eene helft Warmoesthuyn, en d'andere met een Starrebos beplant is, iemand daer in gading hebbende addresseere zig op gem. Plaets,

Verkoopadvertentie uit de *Amsterdamse Courant* van 7 augustus 1714 en 30 augustus 1725.

Verdieping: Een gevierd Zwitsers arts

Johann Konrad Amman geldt in de literatuur als één van de belangrijkste historische bewoners van Oostergeest. Johann wordt in 1669 geboren in Schaffhausen, in het uiterste noorden van Zwitserland, waar zijn vader president van het gerechtshof is. Hij blijkt al op jonge leeftijd een goede leerling en op 4 december 1687 – hij is dan slechts achttien jaar oud – behaalt hij in Basel zijn artsenbul op een proefschrift over longontsteking. Het schrift is opgedragen aan zijn vader en aan een gelijknamige neef, die ook als arts werkt.

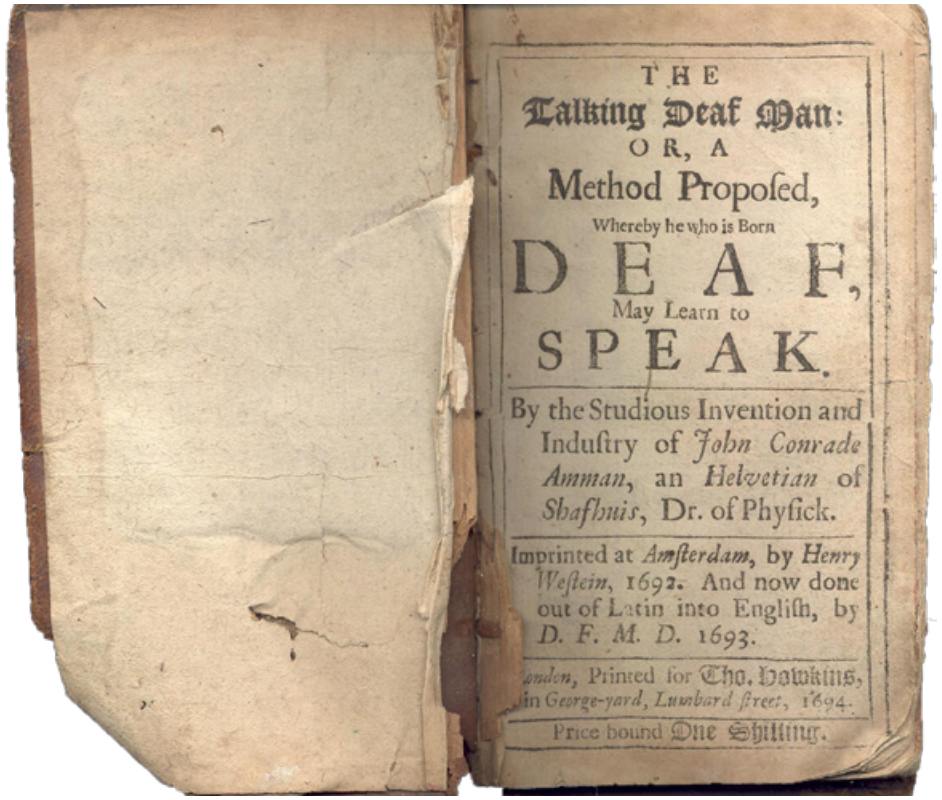
Na een rondreis door Europa strijkt Johann neer in Amsterdam, waar hij op de Keizersgracht gaat wonen en een artsenpraktijk opent. Zijn naam schrijft hij naderhand vernederlandst op als Joan of Johan. In 1694 trouwt hij met Maria Birrius. Waarschijnlijk ligt dit huwelijk voor de hand omdat haar vader Elias eveneens uit Basel in Zwitserland afkomstig is. In Amsterdam is Elias Birrius, die volgens de overlevering zijn oorspronkelijke achternaam Peer verlatijnsde (Birrius is mogelijk afgeleid van *pirum*, Latijn voor peer), een succesvol juwelier. Uit het huwelijk van Maria en Johann worden verschillende zoons en dochters geboren.

Al snel bouwt Johann met zijn praktijk een goede naam op, vooral omdat hij aanbiedt 'doofstommen' te leren spreken. Eind zeventiende eeuw is nog maar weinig over dove mensen bekend en is men in de veronderstelling dat zij misschien wel zouden kunnen worden genezen van hun doofheid. Volgens Johann is dit niet mogelijk, maar kunnen zij wel leren praten. Hij laat hun kijken naar mondbewegingen en de vibratie van het strottenhoofd voelen en leert ze zo letters uitspreken. Hiermee trekt hij veel aandacht, onder andere van de welgestelde Haarlemse koopman Pieter Koolaart, wiens dochter Hester doof is geboren. Johann wordt uitgenodigd om haar les te geven en naar verluid kan zij na slechts één consult de letter A uitspreken. Drie jaar lang krijgt Hester les, waarna ze behoorlijk kan spreken. Met name haar stiefmoeder Elisabeth Hoofman, die erg gesteld is op haar aangenomen dochter, is verrukt. Ter ere van de verjaardag van Johann schrijft Elisabeth, die postuum uit zou groeien tot een gevierd dichteres, aan hem: 'Neêrland zal U eeuwig danken / Waardige Amman, wijze geest / En, op uw geboorte-feest / U begroeten met zijn klanken'.

In 1692 schrijft Johann het boek *Surdus Loquens* ('De Sprekende Dove') over zijn bevindingen met Hester en de methode waarmee hij haar heeft leren spreken. Het boek wordt opgedragen aan Pieter Koolaart en wordt een groot succes. Vertalingen in onder meer het Engels, Duits en Frans maken Johann in heel Europa beroemd. Zo wordt hij bezocht door tsaar Peter de Grote en correspondeert hij met wetenschappers als Herman Boerhaave en Pierre Poiret. De door Johann bedachte methode wordt nog steeds gebruikt op zogeheten Ammanscholen.

Portret van Johann Ammann op jonge leeftijd, door de Zwitserse kunstenaar Johann Friedrich Wettstein. Het portret hing in het Museum zu Allerheiligen in de geboortestad van Amman, maar ging bij een bombardement in 1944 verloren.

THE
Talking Deaf Man:
OR, A
Method Propoſed,
Whereby he who is Born
DEAF,
May Learn to
SPEAK.
By the Studious Invention and Induſtry of *John Conrade Amman*, an *Helvetian* of *Shafhuis*, Dr. of Phyſick.
Imprinted at *Amſterdam*, by *Henry Weſtein*, 1692. And now done out of Latin into Engliſh, by *D. F. M. D.* 1693.
London, Printed for Tho. Dawkins, in *George-yard, Lumbard ſtreet*, 1694.
Price bound One Shilling.

Titelblad van de Engelse vertaling van *Surdus Loquens*.

Van ongenoemd naar Oostergeest, van huis met tuin tot herenhuis op landgoed

Na het overlijden van Johann Amman verloopt de verkoop van Oostergeest niet erg vlot. Pas in mei 1726 wordt het huis voor 2.400 gulden overgedragen aan Cornelis Schrijver. Cornelis is vendumeester bij de Admiraliteit in Rotterdam en getrouwd geweest met de al enige tijd eerder overleden Sara Leemans (geen familie van). Hij koopt het huis voor zijn zoon Paridanus, die na een studie theologie in Leiden sinds 1721 in Warmond in de pastorie naast het huis woont en werkt als predikant in de dorpskerk. Met zijn gepensioneerde vader en een huishoudster gaat hij nu wonen in de statigere buitenplaats. In hun opdracht moet het huis weer zijn verbouwd. Het krijgt onder andere een rijk vormgegeven entreepartij en dakkapel in Lodewijk XIV-stijl en een marmeren schouw en een fonteintje in het interieur. In sommige bronnen wordt ook vermoed dat niet Abraham Oudenhoorn, maar vader en zoon Schrijver verantwoordelijk zijn geweest voor de plaatsing van schuiframen.

Veel omvangrijker zijn de wijzigingen die Cornelis en Paridanus in de tuin aanbrengen. In 1729 kopen ze grote stukken grond aan, waaronder de weilanden voor het huis richting de Herenweg en enkele stukken land naast het huis. In het huisarchief van Oostergeest zijn over deze aankopen verschillende akten bewaard gebleven, waaruit blijkt dat stukken van deze grond eerder niet alleen in het bezit van de heer van Warmond waren, maar ook van de koning van Pruisen. Verschillende stukken grond werden eerder in leen al gebruikt door de eigenaren van Oostergeest. In totaal wordt het terrein bijna twintig keer zo groot: van ongeveer 300 roeden naar bijna 10 morgen (ongeveer 8.5 hectare). Het terrein omslaat nu niet alleen de tuin direct rondom het huis aan de Buerweg, maar ook de weilanden aan weerszijden van de Kerksteeg en een groot stuk grond naast de Kloosterweide (het tegenwoordige parkbos), dat zich over de Buerweg uitstrekt richting de Herenweg. In hetzelfde jaar vraagt Paridanus toestemming om de Kerksteeg te verbreden tot een ‘ordentelijke laan’, waardoor het huis nu een statige toegangsweg krijgt. Voor de toegang tot de dorpskerk blijft deze weg wel openbaar. Dat geldt niet voor een gedeelte van de Buerweg dat door de aankopen nu aan alle zijden wordt omringd door de tuinen. De Buerweg voegde zich tot dan toe ter hoogte van de bossen van Huis te Warmond in op de Herenweg, maar wordt hier nu afgesloten en als zichtas opgenomen in de tuin. Geleidelijk daarna is de straatnaam verdwenen, het verlengde van de Buerweg heet nu Mgr. Aengenentlaan. De afsluiting leidt meermaals tot geschillen in Warmond, omdat bewoners aan de noordzijde van het dorp nu een flink stuk moeten omlopen om bij de kerk te komen.

Voortvarend gaan vader en zoon aan de slag met het omvormen van de aangekochte gronden tot een typische achttiende-eeuwse stijltuin. Sleutelelementen hierbij zijn *variété* en *surprise,* variatie en verrassing, termen die zijn ontleend aan de destijds populaire tuinboeken van Antoine-Joseph Dezallier d’Argenville. Op het terrein komen deeltuinen met verschillende invullingen, zichtassen, waterpartijen en tuinsieraden. Ook wordt er een menagerie aangelegd met een grote gemetselde, lobvormige waterkom.

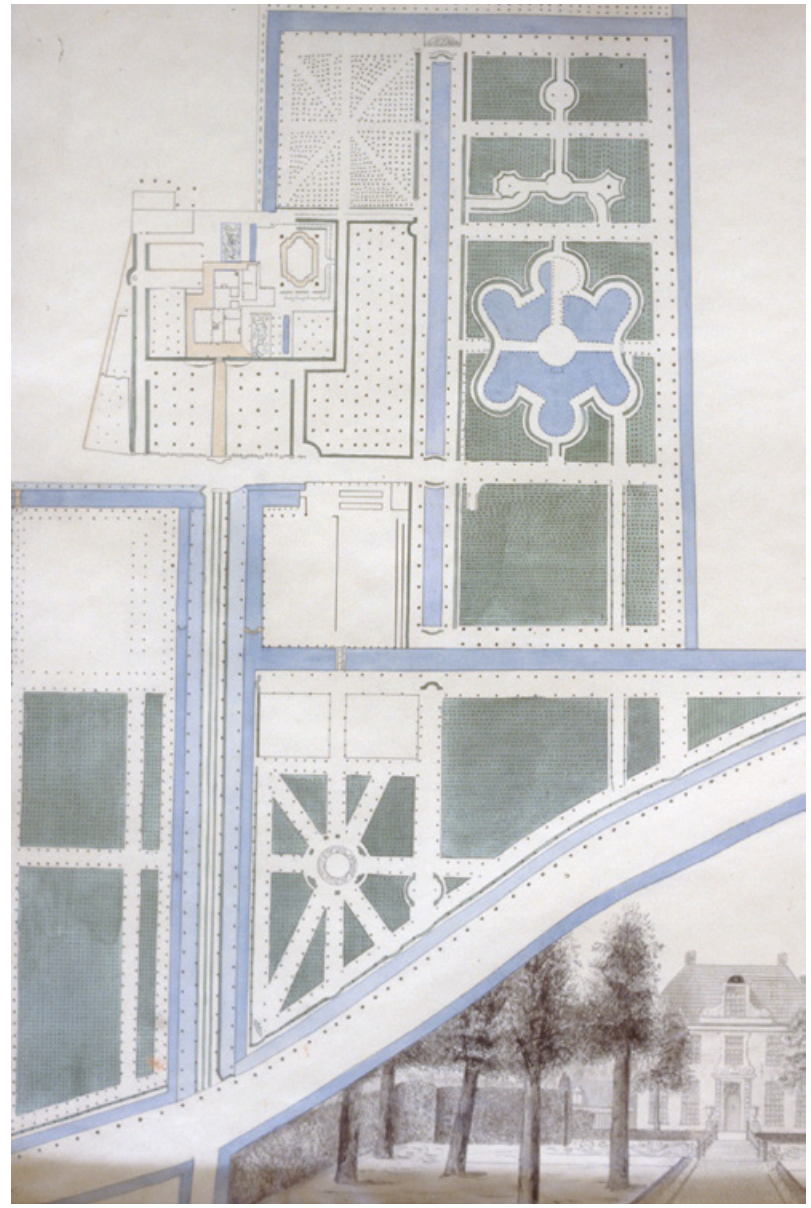
Menagerieën zijn tuinen waarin wilde, exotische dieren (meestal vooral vogels) worden gehouden, als een soort voorloper van de moderne dierentuin. Bij Europese paleizen en kastelen komen ze in de zeventiende en achttiende eeuw op grote schaal voor, en in Nederland bij buitenplaatsen ook. Achter het huis wordt een nieuw, tweede sterrenbos aangeplant en er komen verschillende *bosquetten* (strak omlijnde deeltuinen met boompartijen) waarin vroege vormen van slingerpaden te herkennen zijn. In de tuin staan daarnaast veel exotische kuipplanten. Van dit alles wordt een fraaie ingekleurde tekening gemaakt waarop ook de oudste plattegrond en het aanzicht van Oostergeest staat. De tekening hangt nog steeds in het voorhuis.

Bij het verfraaide huis en de tuin horen een naam zullen Cornelis en Paridanus hebben gedacht, en het is in deze periode dat het naamloze landgoed voorgoed wordt omgedoopt tot Oostergeest. Het is niet zeker waar deze naam aan ontleend is. Het woord geest komt mogelijk van geestgronden, waarmee hooggelegen zandgronden worden aangeduid en het zou zo een verwijzing kunnen zijn naar de strandwal waar Warmond op ligt. De naam is daarom waarschijnlijk een ‘toponiem’, een woord dat verwijst naar een specifieke plek. De uitgang -geest komt in de regio ook meer voor, bijvoorbeeld in de kastelen Endegeest en Oud-Poelgeest en de plaatsnaam Oegstgeest. Daarnaast wordt één van de weilanden die Paridanus aankoopt in de akte ‘de polder De Geest’ genoemd. Dit is niet het enige Oostergeest in Nederland: ook op Texel, bij Bergen en Uitgeest in Noord-Holland en bij Zuidhorn in Groningen is een gebied of landgoed geweest met de naam Oostergeest. Oostergeest in Warmond is wel de enige waar de naam is gebleven.

De kerk van Warmond, met rechts daarvan de daken van het schoolhuis en de woning van de predikant, 1732.
(A. Rademaker, Archief Hoogheemraadschap Rijnland)

Om de naam te contextualiseren is in het verleden, mogelijk al in de achttiende eeuw, een komisch stichtelijk verhaaltje geschreven in quasi zeventiende-eeuws Nederlands over de fictieve geliefden Aleida en Johan. De ouders van Johan, die op Oostergeest wonen, worden door een als pastoor vermomde duivel overtuigd om Aleida op te sluiten in de kelders onder het huis, zodat zij en Johan niet bij elkaar kunnen zijn en hij kan trouwen met zijn nicht. Een brand volgt, Aleida overlijdt, en ‘gaat naar de Heer’ in het oosten. Vanuit het oosten roept haar geest in eeuwigheid naar Johan.

Het tuinontwerp uit de periode van Cornelis en Paridanus Schrijver.

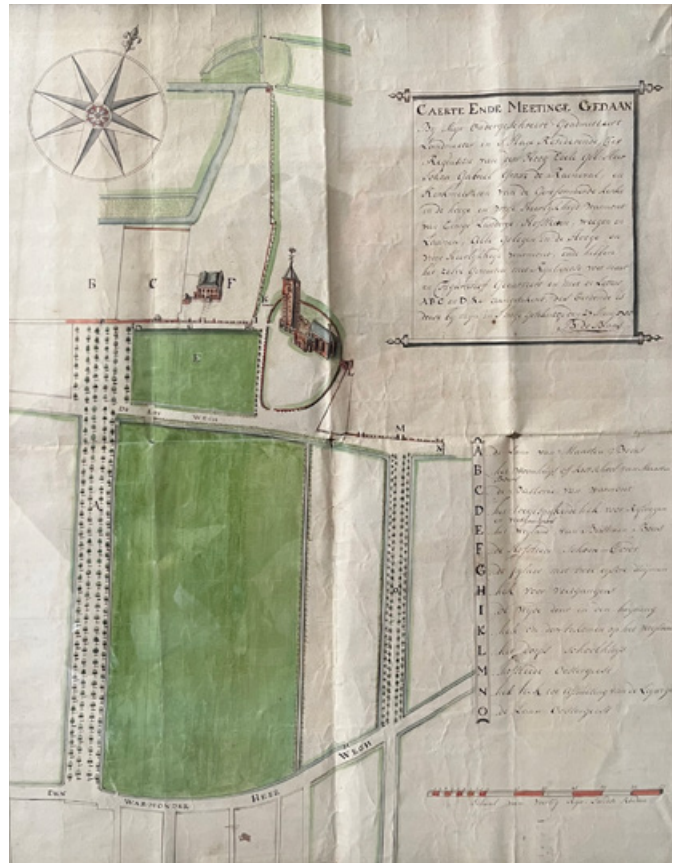
Nadat Cornelis en Paridanus slechts enkele jaren na elkaar overlijden wordt het huis in 1733 wederom verkocht. Door de erfgenamen, waaronder de zussen van Paridanus en de rentmeester Johannes Nunnink, wordt voorafgaand een boedelinventaris opgesteld die ons voor het eerst een volledig beeld geeft van de indeling en inrichting van Oostergeest. In het hoofdhuis lijkt de indeling grotendeels gelijk aan de huidige situatie, zo is er een ‘voorhuys’, ‘de kleijne kamer aan de regterzijde’, de ‘groote kamer aan de linkerzijde’, de eetkamer en ‘het kelderkamertje’ (de opkamer). In de uitbouw aan de achterzijde zijn ‘het saaltje voor de kelders’, een appelkamertje, ‘de kookkeuken’, ‘het pomphuys’ en het ‘speelhuys’ (mogelijk op de plaats van de huidige koepelkamer). Onder het speelhuis is een kelder ingericht als kleine oranjerie (ruimte waarin in de winter kuipplanten worden opgeslagen) met varens, tulpen- en hyacintenbollen. Wellicht zijn de oranjeriekelder en het speelhuis de door Abraham Oudenhoorn eerder gebouwde exemplaren, maar het zou ook om nieuwbouw kunnen gaan. De indeling van de bovenverdieping is in de boedel slecht te volgen, hier zijn een slaapkamer van rentmeester Nunning, een kantoor en een studeerkamer. In de studeerkamer wordt melding gemaakt van een ledikant met paars behangsel, waarschijnlijk de slaapkamer van Paridanus. Ook in de grote kamer beneden staat een bed. De inboedel getuigt verder van een rijk ingericht interieur, met onder andere Frans meubilair en veel porselein, maar vooral indruk maakt de enorme hoeveelheid schilderijen. Alleen al in de ‘kleijne kamer’ hangen eenendertig schilderijen, in het voorhuis tien en in de grote kamer hangt een reeks familieportretten. Huis en inboedel worden los van elkaar verkocht.

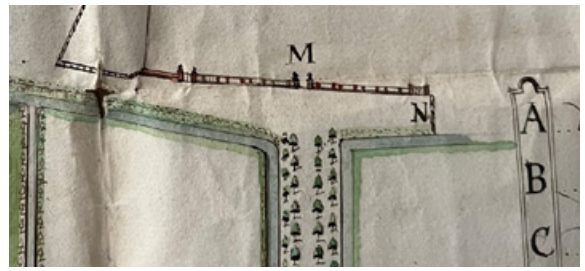
De lindelaan op een foto eind negentiende eeuw. Op de achtergrond de Herenweg, waar de laan ooit op aansloot.

Restant van de lindelaan, ooit een zichtas in de tuin en daarvoor onderdeel van de Buerweg. (1983, foto A. Lamberts)

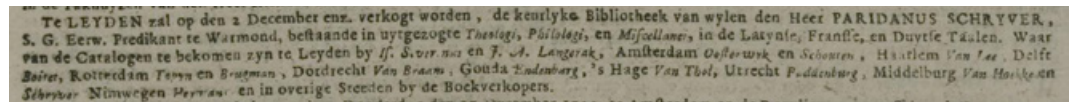
Landmeting van de weides tussen de dorpskern van Warmond en de kerk. (1750, B. de Baas)

Detail van de landmeting met de gemetselde muur met poort bij het voorplein van Oostergeest.

Tegelwand bij het trapje naar de kelder onder de koepelkamer. Het bloemendecoratiemotief hangt mogelijk samen met het vroegere gebruik als oranjerie.

Te LEYDEN zal op den 2 December enz. verkogt worden, de keurlyke Bibliotheek van wylen den Heer PARIDANUS SCHRYVER, S. G. Eerw. Predikant te Warmond, bestaande in uytgezogte *Theologi, Philologi*, en *Miscellanei*, in de Latynse, Franse, en Duytse Taalen. Waar van de Catalogen te bekomen zyn te Leyden by *Ifr. Severinus* en *J. A. Langerak*, Amsterdam *Oosterwyk* en *Schouten*, Haarlem *Van Lee*, Delft *Beiret*, Rotterdam *Tayn* en *Brugman*, Dordrecht *Van Braam*, Gouda *Endenburg*, 's Hage *Van Thol*, Utrecht *Paddenburg*, Middelburg *Van Hoeke* en *Schryver* Nimwegen *Perrau* en in overige Steeden by de Boekverkopers.

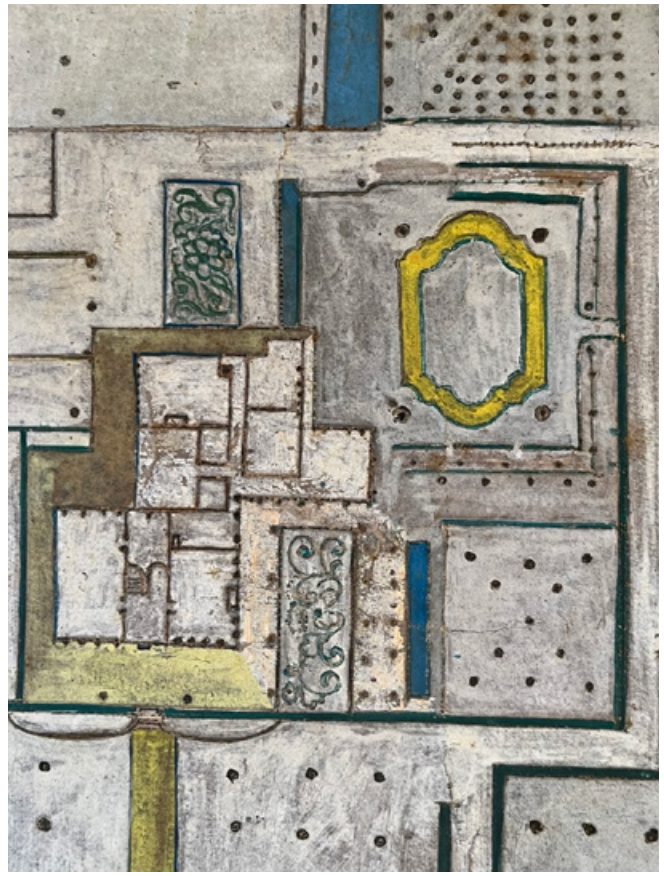
Advertentie met de verkoop van de boeken uit de nalatenschap van Paridanus schrijver, *Leydse Courant* 16 november 1711.

Verdieping: Een inbraak op Oostergeest in 1727

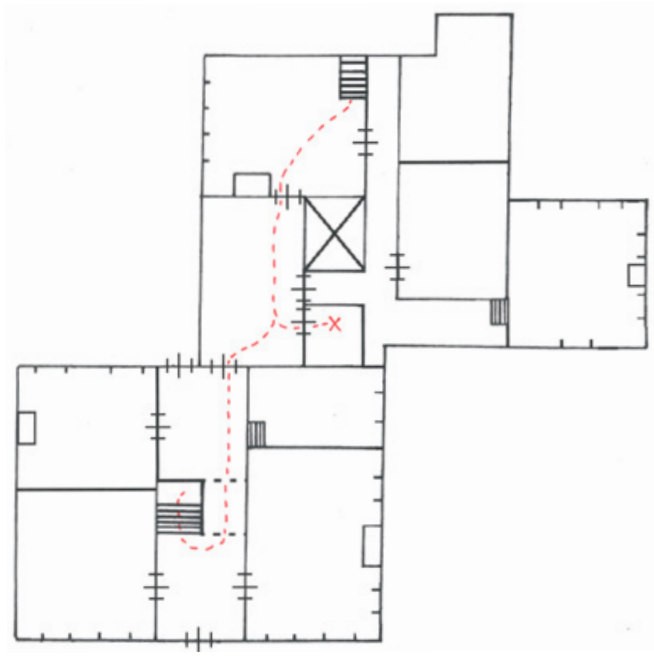
In de Warmondse registers van strafrechtspraak is een bijzonder rapport bewaard van een inbraak op Oostergeest in 1727. Dit verslag is van grote historische waarde omdat één van de dieven, de tuinman Gerrit van Wijngaerden, wordt gevangen en na een marteling in Huis te Warmond een opmerkelijk gedetailleerd verhaal vertelt over niet alleen de inbraak, maar ook over het huis Oostergeest. Gerrit heeft op dat moment al meerdere vergrijpen op zijn naam, zo heeft hij met stenen gegooid op de binnenplaats van Kasteel Lokhorst, ijzerwaren gestolen uit Huis te Warmond en meermaals ingebroken op de naast Oostergeest gelegen buitenplaats Schoonoord en daar met vrienden honderd flessen wijn leeggedronken en op de klavecimbel gespeeld. Hij loopt nu tegen de lamp omdat hij schulden afbetaalt met kostbare ‘drieguldenstukken’, die hij beweert te hebben opgevist uit een sloot.

Gerrit heeft samen met een ander ‘de oude heer Schrijver’ (Cornelis) helpen verhuizen en boven op zijn kantoor een grote eiken kist gebracht die op 21 september opeens in stukken geslagen in het bos van Oostergeest gevonden wordt, zonder inhoud. Volgens de baljuw van Warmond, die het verhoor doet, zou Gerrit na de verhuizing hebben ingebroken via het dak, de kist naar het bos hebben gedragen en daar in stukken hebben geslagen. Omdat het te veel zou opvallen om de inhoud van een aantal geldzakken op klaarlichte dag over straat te vervoeren heeft hij de spullen in een sloot verstopt en later opgehaald. Gerrit beweert aanvankelijk alleen in de achterkeuken te zijn geweest, maar komt daar na zijn marteling op terug. Een gedetailleerd verslag volgt:

Gerrit klom samen met ene Adriaan van Drongelen over een schutting bij Oostergeest op het dak, tot de platte goot in het midden van het huis. Ze haalden enkele pannen van het dak en konden daarna op de turfzolder komen. Hier sloopte Gerrit enkele vloerplanken, waardoor Adriaan zich liet zakken en zo op de trap naar de kelder onder de opkamer kwam. Vanuit hier liep hij naar wat hij de eetzaal of binnenkeuken noemt, opende de deur van de achterkeuken en vanuit daar de deur naar de trap van de turfzolder om Gerrit binnen te laten. Vervolgens braken ze met breekijzers de deur van het grote huis open, die uitkwam in de gang. Via de trap in het voorhuis gingen ze naar het kantoor van de heer Schrijver. Nadat Gerrit eerst een verkeerde kamer ingelopen was, vonden ze het kantoor met de eiken kist. Deze bleek echter te zwaar om alleen te tillen, dus tilden de inbrekers hem samen naar beneden, achter het huis uit, de tuinpoort door naar de Kloosterweide en vervolgens naar het bos waar de kist werd opengebroken. De inhoud werd in sloten verstopt en ’s nachts opgehaald. Deze gedetailleerde beschrijving kan worden gestaafd aan de plattegrond van het huis op de tekening van de tuinen. De indeling klopt! Voor Gerrit zelf loopt het verhaal minder mooi af: hij wordt tot de galg veroordeeld. Adriaan wordt dat ook, maar is voortvluchtig en wordt nooit meer in Warmond gesignaleerd.

Detail van het tuinontwerp met de plattegrond van het huis.

Schetsmatige reconstructie van de plattegrond van het huis op basis van het tuinontwerp en de bekentenis Gerrit van Wijngaerden. In rood de looproute van de dieven. (Plattegrond met eigen bewerking naar schets Kamphuis (1997)).

Een Leidse burgemeester

In 1734 wordt Oostergeest ‘bestaande in een compleete Heeren-Huyzinge, met royaale Kamers en alle Commoditeyten, Speelhuys en Oranjerie, Menagerie met een groote gemetselde Waterkom, Parterres, Moes-Tuyn, Visryke Vyvers, Boomgaarden en wilde Plantagien, meest alles zeederd korte Jaaren nieuw aangelegt; mitsgaders curieuse Landeryen’ voor 6.000 gulden verkocht aan de Leidse burgemeester Pieter van Hoogmade. Deze stamt uit een zeer welgesteld geslacht uit de lakenindustrie in Leiden. Hij is onder andere koopman, kapitein van de schutterij, vroedschap, wees- en rekenmeester, schepen en later burgemeester van Leiden en lid van college van de Admiraliteit van Amsterdam. Een typische stapeling van prestigebanen zoals deze in de achttiende eeuw bij de elite voorkomt. Samen met zijn vrouw Sara Maria van Peene woont Pieter in een kapitaal huis aan het Steenschuur in Leiden. Hij koopt Oostergeest voor gebruik als buitenplaats en vergroot het grondgebied met een extra stuk teelland in de polder De Geest en een deel van de Kloosterweide, waardoor het geheel nu 12 morgen en 564 roeden groot is (iets meer dan 11 hectare). Pieter bezit een koets voor het vervoer tussen Leiden en Warmond.

In het archief in Leiden is een ‘Register van uitgaaf van den Leidschen burgemeester Pieter van Hoogmade betreffende zijn huis op het Steenschuur en zijn buitenplaats nabij Warmonderhek’ bewaard, dat gedetailleerde informatie geeft over het onderhoud van Oostergeest en het leven van Pieter en Sara. Zo lezen we dat er permanent een tuinman in dienst is die aanvankelijk 75,50 en later 70 gulden per jaar krijgt. Daarnaast zijn er de drie arbeiders Pieter, Hendrik en Cornelis, een knecht met de naam Klaas en verschillende wisselende tuinknechten. Zij voeren veel van het dagelijks onderhoud uit. Bijzonder is de grote hoeveelheid mollen die zij op het terrein vangen: 21 in 1737 en maar liefst 30 in 1738! De tuinmannen en hun vrouwen krijgen jaarlijks 3 gulden per persoon om naar de kermis te gaan. Er wordt veel wijn besteld, roggebrood voor de honden en vaten met ‘oud scheepsbrood’ voor de menagerie, waarschijnlijk om de exotische vogels mee te voeren.

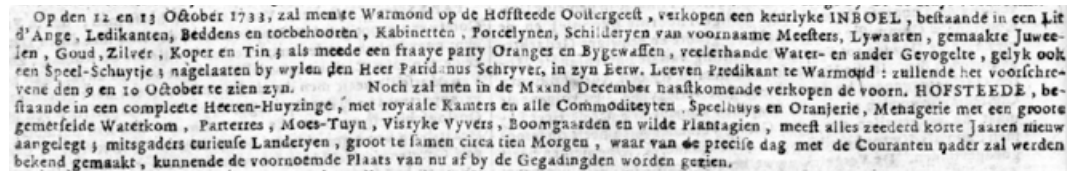
Doorlopend is de vele ‘timmerage’ die aan het huis plaatsvindt. In alle jaren dat het register beslaat zijn er uitgaven aan de timmerman Willem Klinkenberg, de metselaar Sijmen van Vlaanderen, de steenhouwer Pieter Kraan, de glazenmaker en kladschilder Efraïm Schoneveld, de smeden Pieter Marsa en Jan de Koning en de beeldhouwer ‘Van Groen’. In 1735 wordt er bijvoorbeeld ruim 400 gulden uitgegeven aan de timmerman, 200 gulden aan de glazenmaker, 100 gulden aan de metselaar en ook bijna 100 gulden aan twee smeden. Daarnaast levert de smid ‘ijzerlofwerk boven de deur’ voor 45 gulden. In 1737 wordt het ruim tachtig jaar oude goudleer gerestaureerd en wordt er voor 34 gulden aan nieuw goudleer besteld bij Nicolaas Blankert, waarmee het speelhuis wordt behangen. Blankert is daarvan in de achttiende eeuw één van de belangrijkste leveranciers. Hij levert veel aan particulieren en instellingen in zijn woonplaats Amsterdam, maar bijvoorbeeld ook voor de kerkmeesterskamer van de Sint Pieterskerk in Leiden. Het hier in 1739 geplaatste en nu nog bewaarde goudleerbehang is

Portretten van Pieter van Hoogmade (links) en Sara Maria van Peene (rechts) door Frans Mieris de Jongere, 1726. (Veilingcatalogus Sotheby Mak van Waay, 1979)

Detail van het goudleerbehang uit de kerkmeesterskamer van de Sint Pieterskerk in Leiden, aangebracht in 1739. Het is goed mogelijk dat het goudleerbehang op Oostergeest, dat twee jaar eerder geleverd werd, hier sterk op heeft geleken. (foto Pieterskerk Leiden)

Op den 12 en 13 October 1733, zal men te Warmond op de Hoffsteede Oostergeest, verkopen een keurlyke INBOEL, bestaande in een Lit d'Ange, Ledikanten, Beddens en toebehooren, Kabinetten, Porcelynen, Schilderyen van voornaame Meesters, Lywaaren, gemaakte Juweelen, Goud, Zilver, Koper en Tin; als meede een fraaye party Oranges en Bygewassen, veelerhande Water- en ander Gevogelte, gelyk ook een Speel-Schuytje; nagelaaten by wylen den Heer Patrimus Schryver, in zyn Eerw. Leeven Predikant te Warmond: zullende het voorschrevene den 9 en 10 October te zien zyn. Noch zal men in de Maand December naastkomende verkopen de voorn. HOFSTEEDE, bestaande in een compleete Heeren-Huyzinge, met royaale Kamers en alle Commoditeyten, Speelhuys en Oranjerie, Menagerie met een groote gemetselde Waterkom, Parterres, Moes-Tuyn, Visryke Vyvers, Boomgaarden en wilde Plantagien, meest alles zeederd korte Jaaren nieuw aangelegt; mitsgaders curieuse Landeryen, groot te samen circa tien Morgen, waar van de precise dag met de Couranten nader zal werden bekend gemaakt, kunnende de voornoemde Plaats van nu af by de Gegadingden worden gezien.

Verkoopadvertentie uit de *Leydse Courant* van 7 oktober 1733.

waarschijnlijk vergelijkbaar met dat wat op Oostergeest hing. In het huis Noordeinde 5 in Monnickendam, in bezit van Hendrick de Keyser, is ook goudleerbehang bewaard dat waarschijnlijk door Blankert is geleverd. In 1738 krijgt de Haarlemse schilder Laurens Jacobsz van der Vinne (een kleinzoon van de bekendere Laurens van der Vinne) opdracht om een Neptunusbeeld in de tuin te schilderen en een schildering in 'de tent' te maken. Waar of wat deze tent is, is onduidelijk. Het zou om het eerder vermelde speelhuis kunnen gaan, maar ook om een los bouwwerkje in de tuinen. In 1739 worden zes borstbeelden en een loden beeld op een voet geleverd. Daarnaast worden meermaals nieuwe vogels voor de menageries aangeschaft, waaronder een pijlstaart, talingen, toppers en bergeenden. Verder lopen op het terrein koeien, lammeren, schapen, paarden, witte en bonte pauwen, 'astrakanse ganzen' en witte kalkoenen en koopt Pieter vruchtenbomen, oranjebomen, perziken, palmen en asperges.

Pieter sterft in 1742, waarna Sara besluit de buitenplaats te koop aan te bieden. De zeer uitgebreide verkoopadvertentie die onder andere in de *Leydse Courant* verschijnt geeft enige informatie over wat er op Oostergeest veranderd is in de

De plafondschildering in de koepelkamer, mogelijk gemaakt door Laurens Jacobsz van der Vinne in 1738.
(foto A. Bronkhorst)

Men is van meening op Saturdag, den 8 December, 1742, 's avonds ten 5 uuren, in 't Heeren-Logement aan den Burgh binnen Leyden te verkopen een zeer vermakelyke en wel gelege *Hofstede*, genaamt OOSTERGEEST, gelegen in de vrye Heerlykheyd van Warmond by de Kerk, omtrent een uur gaans van de Stad Leyden, bestaande in een compleete Heeren-Huyzinge met diverse Kamers en Vertrekken, waar van twee behangen zyn, met twee Kelders en een groote Kook-Keuken, een nieuw Speelhuys mede behangen, en een Oranjehuys daar onder, item een Stalling voor vier Paerden, Koetshuys en Thuynmanshuys, groot circa zes Morgen 289 Roeden, zynde de Thuyn rondsom het huys voorzien met allerhande soorten van de beste Vrugt-Boomen, Asperge-Beddens en schoone Mostuyn, hebbende voor het huys een ruym Pleyn met Linde-Boomen beplant, en van daar een fraave Avenue of Laan tot aan de Ryweg, agter en op zyde van de Plaats een Starrebos en een Houtbos met verscheyde Lanen en Wandelingen, met een schoone Vyver daar in en rondsom, als mede een Menagerie met een Kom daar in. Noch twee Partyen WEYLAND, genaamt het *Clooster*, gelegen naast den anderen in de Klinkenberger-Polder, agter de voorgemelde Hofstede, t'zaamen groot drie Morgen 230 Roeden. Item noch een Party LAND in de voorfz. Polder, groot één Morgen 573 Roeden, met een strookje Land, gelegen aan het voorgaande, groot 78 Roeden, mede komende agter de voorfz. Hofstede. En laatstelyk noch een Stuk TEELLAND, gelegen op de Geest, groot 502 Roeden: Ymand eenige onderrigting begeerende, gelieven zig te addresseeren ten huyze van den Notaris *Cornelis van Alphen* te Leyden.

Verkoopadvertentie uit de *Oprechte Haerlemsche Courant* van 25 oktober 1742.

acht jaar daarvoor. In het huis zijn nu twee behangen kamers en er is 'een nieuw Speelhuys mede behangen, en een Oranjehuys daar onder'. Dit zou erop kunnen wijzen dat de huidige koepelkamer aan de uitbouw toen is verbouwd, maar het 'nieuw' zou ook nog kunnen slaan op een bouw tijdens de periode van Cornelis en Paridanus. De huidige koepelkamer is opgetrokken in typische, smalle donkerbruine bakstenen met zeer fijn voegwerk en pilasters op de hoeken met driekwartsklezoren. Een datering in de vroege achttiende eeuw is goed mogelijk.
In de koepelkamer is een kleine trompe-l'oeil schildering met vogels aanwezig die eigenlijk niet goed in de ruimte past. De schildering is aangebracht in een fors getoogd, maar verder onbewerkt stucplafond. Mogelijk is deze hier ooit herplaatst, en betreft het de schildering die Laurens van der Vinne maakte voor 'de tent'. De advertentie maakt daarnaast melding van een stal voor vier paarden, een koetshuis en een tuinmanshuis.

Een geliefd amateurwetenschapper

Blijkbaar dient zich in 1742 geen koper aan en het huis blijft nog vier jaar in het bezit van Sara van Peene. Pas in 1746 weet ze het te verkopen aan de koopman Abraham Edens. Hij is de jongste uit een gezin met sterke Britse en Amerikaanse connecties en woont aan het Haringvliet in Rotterdam. Zijn vader is garentwijnder (iemand die garen in elkaar vlecht tot een sterk touw) en vlaskoopman en betrokken bij de oprichting van de kolonie New Bern in North Carolina. Samen met zijn broer Egbert bouwt Abraham een financieel succesvol handelshuis op met contacten in Londen en op Curaçao.

Abraham moet een bijzonder man zijn geweest. Hij heeft een brede, wetenschappelijke belangstelling en correspondeert uitvoerig met bekende tijdgenoten, voornamelijk over natuurkunde, waar hij zelf ook in experimenteert. 'In zyn tyd genoeg bekend door een aantal van fraaie uitvindingen, daar nog eenigen, met verzwyging van zynen naam, mede pronken', schrijft de eveneens in Warmond wonende natuuronderzoeker en dichter Johannes le Francq van Berkhey over Abraham in het derde deel van *Natuurlyke Historie van Holland* (1772). In Nederland bloeit de wetenschap in het midden van de achttiende eeuw onder geleerden als Herman Boerhaave en Antoni van Leeuwenhoek. Ook onder welgestelde koopmannen en regenten is er in deze periode veel interesse in; zij treden vaak op als mecenassen en laten experimenten uitvoeren bij mensen thuis, in het openbaar en op sociëteiten. Edens organiseert in Rotterdam al dergelijke wetenschappelijke bijeenkomsten bij hem thuis, met internationale sprekers als John Theophilus Desaguliers, natuurfilosoof en assistent van Isaac Newton. In 1723 brengt Abraham zelf een bezoek aan de Royal Society in Londen om 26 microscopen uit de collectie van Anthoni van Leeuwenhoek af te geven, die door deze waren geschonken. Na afloop noemt de Engelse wetenschapper James Jurin hem 'that excellent man Abraham Edens'. Waarschijnlijk ontmoet hij hier ook Isaac Newton.

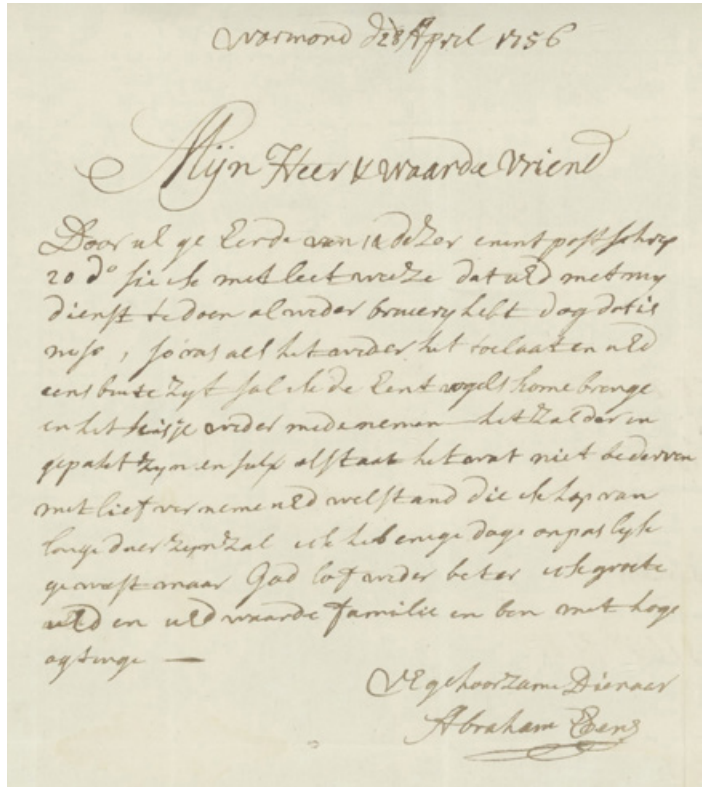
Over het leven van Abraham in Warmond worden we enigszins geïnformeerd door bewaard gebleven brieven die hij schrijft aan de Amsterdamse koopman

Jan Isaac de Neufville. In 1746 schrijft hij aan hem uit Rotterdam dat ‘het huis en jagt zijn verkogt in maart hope nu buiten te gaan wonen’. En zo geschiedt. Uit de brieven blijkt een innige vriendschappelijke band. Abraham geeft Jan veel cadeaus, waaronder twee kostbare tabakscomforen en verschillende ‘westindize entvogels’ (eenden) om op te eten. Daarnaast is hij ook op Oostergeest nog volop bezig met wetenschappelijke experimenten. Zo blijkt dat hij kassen op het terrein laat bouwen waar hij succesvol ananassen in weet te kweken, midden achttiende eeuw nog erg bijzonder in Noord-Europa. Dit lukt hem dankzij een zelf ontworpen warmtereguleringssysteem met kleppen in het dak, die op basis van een temperatuurmeter met kwik automatisch open of dicht gaan als de kas te warm of koud wordt. Wel gaat het mechanisme met enige regelmaat stuk.

Naast Oostergeest koopt Abraham stukken grond, waaronder een boerderij aan de Leede achter buitenplaats Groot Leerust waar hij een botenhuis laat bouwen en in 1753 de grond van de hofstede Schoonoord, die in de tussentijd is afgebroken. Abraham houdt van varen en is volgens Le Francq van Berkhey ‘in het bezit van een der fraaiste Ysschuitjes, welken hier te Lande ooit bekend geweest zyn’. Op een ijsschuit (een boot met zeil op een soort schaatsen) wordt met name in het koudst van de winter ‘gezeild’. Het is een typisch Nederlandse uitvinding. Abraham ‘zelf was altoos wel toegerust, en op zyn hoede; dan de Knaapen, min bedagt, kwamen doorgaans zoo verkleumd en wel eens ademloos t’huis, dat die Heer op ‘t laatst moeite hadde om iemand mede te krygen’.

Vermoedelijk woont Abraham alleen op Oostergeest. Hij laat het verder verfraaien, onder andere in de eetkamer links achter, één van de tegenwoordig best bewaarde kamers van het huis. Hier worden een verfijnde, rijkversierde gestucte schouwboezem en een stucplafond in rococostijl aangebracht. De boezem wordt voorzien van een weitas (jagerstas) en een jagerskoord in stuc boven een niet goed passende, symmetrische marmeren schouwmantel in Lodewijk XIV-stijl. Mogelijk is dit de mantel die al eerder in de eeuw in het huis was geplaatst, en hier is hergebruikt. In het stucplafond zijn bloemslingers en vogels verwerkt. Stilistisch wordt het stucwerk in de literatuur vergeleken met dat van de Italiaanse stucwerker Carlo Laghi, die in deze periode in Leiden verschillende particuliere opdrachten uitvoerde en – wat minder terecht – met dat van de stucwerkers Joseph Moretti en de familie Soldati. Er zijn echter geen geschreven bronnen die de naam van een stucwerker prijsgeven. Waarschijnlijk wordt ook de koepelkamer of het speelhuis onder handen genomen. Op het dak van de koepel zijn in het daklood trotseerloodjes met het jaartal 1754 gevonden, die mogelijk ook wijzen op een verbouwing. Een aanname is dat de koepelkamer via een inpandige gang nu op een andere manier aan het hoofdhuis wordt verbonden.

In juni 1765 overlijdt Abraham aan een beroerte. Naar eigen wens wordt hij in de nacht naar de Waalse Kerk in Rotterdam gebracht en daar begraven in zijn familiegraf. Hoewel op dat moment nog twee zussen van Abraham leven benoemt hij in zijn testament Anna en Johanna de Smidts, met wie de familierelatie niet duidelijk is, tot zijn universele erfgenamen. Zijn zussen krijgen beide duizend gulden. Over het leven van de zusjes Anna en Johanna de Smidts is maar weinig bekend.

Brief van Abraham Edens aan Jan Isaac de Neufville van 28 april 1756.

De buitenplaats Schoonoord, niet lang voor de afbraak, ca. 1750. (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Gestucte schouwboezem in de achterkamer links, waarschijnlijk gemaakt in opdracht van Abraham Edens. (foto A. Bronkhorst)

Trotseerloodjes met het jaartal 1754, afkomstig van het dak van de koepelkamer.

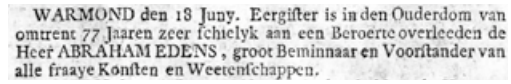

Stucplafond in de achterkamer links. (foto A. Bronkhorst)

Anna en Johanna worden in 1714 en 1719 geboren in Cuijk, als dochters van Anna Toelaer en Peter of Pieter François Smits. Via hun moeder zijn zij verwant aan verschillende belangrijke Utrechtse patriciërsfamilies. Ook een derde dochter, Maria, wordt in Cuijk geboren, net als een zoon, Everardus. Pas later wordt hun achternaam als De Smidts geschreven. Anna en Johanna, die beide ongehuwd blijven, wonen in 1765 al geruime tijd in Warmond. Wellicht waren zij gezelschapsdames. Na het overlijden van Abraham Edens betrekken de zussen samen Oostergeest. Abraham was van plan om een nieuw koetshuis te bouwen en om die wens in vervulling te brengen kopen de zussen een stukje grond achter het schoolhuis bij de kerk ‘tot het maaken van een nieuw koetshuis en paardestal’. Dit nieuwe koetshuis, dat nog steeds bestaat, moet vlak daarna zijn gebouwd. Onderdelen van een ouder koetshuis zijn daarbij hergebruikt. Johanna de Smidts overlijdt in 1779, waarna zus Maria de Smidts mede-eigenaresse van Oostergeest wordt. Zij is getrouwd met Bernardus van Geemen, aan wie Anna een aandeel in de buitenplaats verkoopt. Zowel hij als Maria overlijden echter snel, waarna Anna de Smidts tot haar overlijden op ruim 89-jarige leeftijd in 1803 op Oostergeest blijft wonen. De drie zussen worden begraven in de ruïne van de dorpskerk, waarbij de kerkklok een uur lang wordt geluid. Hun graven zijn hier nu nog aanwezig. Oostergeest komt volledig in handen van Anna Johanna van Geemen, enigst kind van Maria en Bernardus. Een nieuwe tijd breekt aan.

Het koetshuis, zoals dat tot stand is gekomen in opdracht van de zusjes De Smidts omstreeks 1770. (foto A. Bronkhorst)

WARMOND den 18 Juny. Eergifter is in den Ouderdom van omtrent 77 Jaaren zeer ſchielyk aan een Beroerte overleeden de Heer ABRAHAM EDENS, groot Beminnaar en Voorſtander van alle fraaye Konſten en Weetenſchappen.

Overlijdensadvertentie van Abraham Edens uit de *Leydse Courant* van 19 juni 1765.

Eigenlijk is maar bijzonder weinig over het leven van Abraham Edens bekend, en dat is best opmerkelijk. Hij kan enigszins worden vergeleken met zijn tijdgenoot Pieter Teyler, eveneens een rijke koopman met een grote interesse in de wetenschap, die ook in zijn eigen tijd al bekendheid geniet. Naast de briefwisseling met Jan Isaac de Neufville is een bewaard gebleven boekenveilingcatalogus echter de enige bron die ons inzicht verschaft in de interesses van Abraham. Na zijn overlijden besluiten de zussen De Smidts de boekencollectie van Abraham te veilen in Leiden. Voorafgaand wordt een 48 pagina's tellende catalogus opgesteld. In de *Catalogus van Boeken, Comedien, Prenten, Kaarten, en Teekeningen, Nevens eene Groote Verzameling van Konst-Gereedschappen, Wiskundige, Natuur en Gezigtkundige Werktuigen en andere Rariteiten, Nagelaten door den Heer Abraham Edens* (1765) lezen we dat Abraham ongeveer 600 boeken in zijn collectie had op Oostergeest.

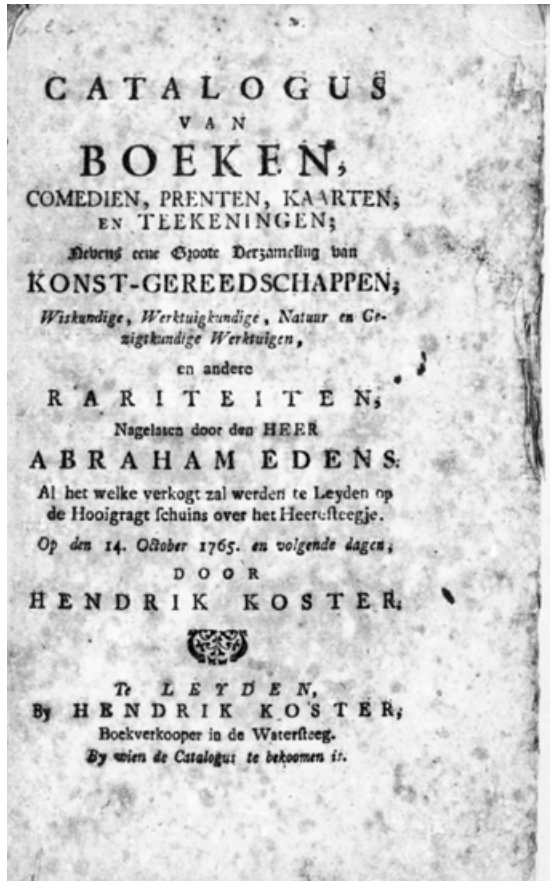
We vinden er boeken over wetenschappelijke experimenten, natuurkunde, wiskunde, plantkunde, geneeskunde, visserij, archeologie, aardrijkskunde, tuinieren en scheikunde maar ook verschillende bijbels en een vrij groot aantal architectuurtraktaten en prentboeken, van architecten als Jacob van Campen, Simon Stevin en Daniel Marot. Naast boeken in het Nederlands, Frans, Italiaans, Duits en Latijn zijn relatief veel werken in het Engels geschreven, dit is in deze periode in Nederland nog niet zo gebruikelijk in boekenverzamelingen. Om op de hoogte te blijven van recente, internationale ontwikkelingen op (populair-) wetenschappelijk gebied las Abraham onder andere *The Gentleman's Magazine* en *Le Conoissance des Temps*, naast Nederlandse tijdschriften als *de Hollandsche Spectator* en *De Mensch Ontmaskert*.

Abraham had ook een interesse in literatuur en bezat zowel klassieke als eigentijdse boeken, waaronder Don Quichot de la Mancha. Daarnaast komen ook poëzie en theaterstukken veel in de collectie voor, naast een vrij grote collectie prentkunst met kaarten, afbeeldingen van bouwkunst en kunstenaarswerken van onder andere Italiaanse, Franse en Duitse meesters en van Adriaen van Ostade, Gerard de Lairesse en Rembrandt ('waar onder eenige die raar [d.w.z. zeldzaam] zyn'). Wellicht maakte hij zelf ook kunst en in de inventaris worden verschillende 'konstdraaibanken' genoemd om houtwerk mee te bewerken en te versieren in patronen.

De wetenschappelijke interesse voert in de catalogus de boventoon, niet alleen in boeken, maar ook in wetenschappelijke instrumenten waarvan Abraham er mogelijk zelf enkele had gemaakt. Zijn collectie omvatte een planetarium, verschillende globes, barometers, thermometers, camera obscura's, '2. Groote Machines om een brandend vertrek uit te blussen', een toverlantaarn, een unster, zeilsteen en een 'elektriceermachine'. Ook de geroemde ijsschuit van

Abraham wordt vermeld. De grootste groep wetenschappelijke objecten zijn de microscopen. Hij bezat verrekijkers, operakijkers en oculaires, een telescoop, een zonnemicroscoop, een Culpeper-microscoop, een Wilson-microscoop én enkele microscopen van Antoni van Leeuwenhoek. Hierop volgt een kleine collectie van niet gerelateerde zaken, waaronder damborden, pijpen, snuif- en tabaksdozen, prullaria van ivoor, kokosnoot en edelstenen en 'een geboghelt Mannetje, drajende aan een Kruk om in eenig Werk te helpen'.

Frappant is de relatief grote hoeveelheid kookboeken die in de catalogus genoemd wordt. De alleenstaande Abraham zal een huishoudster, dienstbode of kok hebben gehad die voor hem kookte, maar had zelf duidelijk ook een interesse in de kookkunst. Nog opmerkelijker is dat alle kookboeken in zijn collectie Engelstalig zijn en vrijwel allemaal van vrouwelijke auteurs (hoewel dit laatste bij kookboeken wel gebruikelijker is dan in andere genres). We vinden er *A Collection of Receipts in Cookery* (editie van 1734) van Mary Kettilby, met daarin veel puddingrecepten, en het bijzonder populaire *The Compleat Housewife* (editie van 1736) van Eliza Smith, waarin onder andere het oudst bekende recept voor ketchup staat.

CATALOGUS
VAN
BOEKEN,
COMEDIEN, PRENTEN, KAARTEN,
EN TEEKENINGEN;
Nevens eene Groote Verzameling van
KONST-GEREEDSCHAPPEN;
Wiskundige, Werktuigkundige, Natuur en Gezigtkundige Werktuigen,
en andere
RARITEITEN;
Nagelaten door den HEER
ABRAHAM EDENS:
Al het welke verkogt zal werden te Leyden op de Hooigragt schuins over het Heerensteegje.
Op den 14. October 1765. en volgende dagen,
DOOR
HENDRIK KOSTER;
Te LEYDEN,
By HENDRIK KOSTER,
Boekverkooper in de Waterstoeg.
By wien de Catalogus te bekomen is.

Titelblad van de veilingcatalogus van de boekencollectie van Abraham Edens.

Detail van het stucplafond in de grote kamer, vermoedelijk begin negentiende eeuw vervaardigd. (foto A. Bronkhorst)

Detail van de zeventiende-eeuwse kapconstructie met daarboven het nieuw opgetrokken dakvlak.

De vroege negentiende eeuw. Oostergeest vernieuwt.

Anna Johanna van Geemen wordt in 1764 gedoopt in Utrecht, als dochter van Maria de Smidts en Bernardus van Geemen. Haar ouders wonen hier in de Rodenburgerstraat, tegenwoordig onderdeel van de Hamburgerstraat. Vermoedelijk verhuist het gezin snel na de geboorte van Anna naar Warmond, mogelijk na het overlijden van tante Johanna de Smidts. In een belastingbrief staat dat Anna op Oostergeest opgroeit. Via de familie van haar moeder komt zij in stappen in het bezit van de buitenplaats en doordat haar vader jong sterft is zij als minderjarige al voor de helft eigenaresse. In 1786 trouwt Anna in Leiden met Adolph Wolters, directeur van het Leidse postkantoor. Ze zal de rest van haar leven op Oostergeest blijven wonen.

In opdracht van Anna en Adolph ondergaat de buitenplaats de grootste verbouwing sinds de zeventiende eeuw. Waarschijnlijk gebeurt dit in de periode na het overlijden van tante Anna de Smidts in 1803. De belangrijkste wijziging vindt plaats op de verdieping, die in zijn geheel met ongeveer een halve meter wordt verhoogd. De zeventiende-eeuwse balklaag wordt hergebruikt en omhoog verplaatst, net als een groot gedeelte van de kapconstructie. De twee zadeldaken worden met nieuwe dakschilden boven de zijgevels omgevormd tot één omlopend zadeldak met een zakgoot. Op zolder blijven grote delen van de oude kapconstructie staan.

Met enig speuren is in het baksteenwerk van de buitengevels de ophoging nog zichtbaar, maar de verbouwing is knap gemaskeerd: er is een goedgelijkende baksteen uitgezocht voor nieuw metselwerk en boven de vensters op de verdieping worden strekken gemetseld in dezelfde vorm als op de begane grond, alleen niet in dezelfde helderrode baksteen. Het lijkt aannemelijk dat de rest van de voorgevel bij deze verbouwing ook is aangepast in de huidige classicistische stijl. De rijkbewerkte entreepartij, de daklijst en dakkapel zijn versoberd, en vermoedelijk worden in de vensters de nu nog aanwezige empireramen met rijkbewerkte middennaalden en wisseldorpels geplaatst. In het koetshuis is een bijzondere, geornamenteerde deur bewaard gebleven die na de verbouwing vermoedelijk als voordeur of als ‘winterdeur’ heeft gediend. Boven de voordeur komt een nieuw deurkalf met een zelfde motief als in de naalden van de ramen, en een bijpassend snijraam in Lodewijk XVI-stijl. Dit snijraam, waarvan een sterk vergelijkbaar exemplaar boven de voordeur van Rapenburg 40 in Leiden te vinden is, zou ook al uit de achttiende eeuw kunnen dateren.

Vermoedelijk is ook het interieur in deze periode onder handen genomen. In het voorhuis en de zijkamer rechts zijn nieuwe stucplafonds aangebracht in een rijke empirestijl met geometrische vormen, bloemen en rozetjes. In enkele huizen op het Rapenburg in Leiden, waar de empirestijl relatief vroeg op komt, is stucwerk in een vergelijkbare stijl van rond 1800 aanwezig. Op Oostergeest komen in het

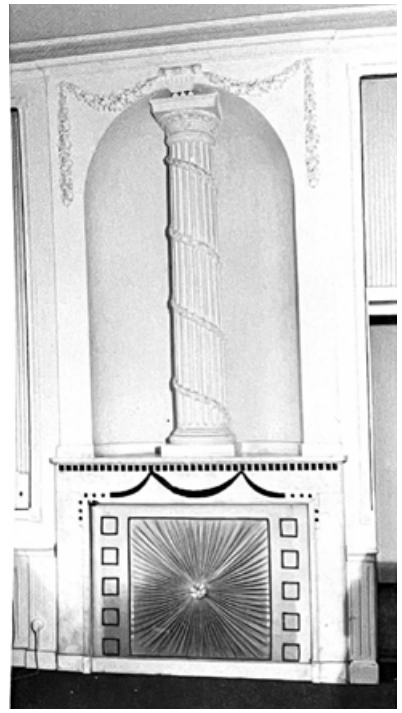
voorhuis en de gang marmeren tegels en plinten en er worden nieuwe deuren geplaatst met een decoratie van dezelfde rozetjes als in de stucplafonds. In de rechter zijkamer wordt een nieuwe schouw van zwart Belgisch hardsteen met witte decoraties geplaatst onder een opmerkelijke gestucte schouwboezem met nis met een curieus half zuiltje. Het is goed mogelijk dat dit zuiltje oorspronkelijk doorliep tot bovenin de nis en werd bekroond door een kapiteel, maar op een zeker moment is gehalveerd. In het huis Rapenburg 21 in Leiden was een vergelijkbaar exemplaar aanwezig. In de linker zijkamer wordt een nieuwe scheidingswand geplaatst met inbouwkasten in de eetkamer, die aan de binnenzijde zijn voorzien van een hergebruikte, vermoedelijk zeventiende-eeuwse paneelbetimmering. De trap naar de verdieping wordt enigszins aangepast met nieuwe, luiere treden. In de houten gangwand op de verdieping is de ophoging van het huis nog goed zichtbaar, net als de oorspronkelijke oplegplaats van de zolderbalken. De voormalige zolder aan de achterzijde wordt opgedeeld in kamers met houten wanden en voorzien van kachelnissen. In de uitbouw aan de achterzijde van het huis zijn ook enkele wijzigingen aangebracht. Zo wordt een deel van de gang vanuit de opkamer richting het speelhuis dichtgezet en verbouwd tot bedstedekamer, de toegang naar de kelder verplaatst naar het voormalige appelkamertje en het voormalige ‘zaaltje voor de kelders’ verbouwd tot keuken. Hoewel een groot gedeelte van de achttiende-eeuwse tuinen wordt gehandhaafd, wordt een deel van de weides ingeplant met bos en ook op andere plekken zullen kleine wijzigingen zijn aangebracht. Na al deze wijzigingen wordt Oostergeest in 1831 als enige opgenomen in de tweede belastingklasse van huizen in Warmond (alleen Huis te Warmond stond in de eerste klasse).

Een bewaard gebleven boedelinventaris uit 1839 geeft meer informatie over de indeling en aankleding van het vernieuwde huis. De indeling van de begane grond van het hoofdhuis is nog grotendeels hetzelfde als een eeuw eerder met een grote en een kleine zijkamer, de eetkamer (in de boedel ‘stukadoorkamer’ genoemd, naar het rococostucwerk) en het kelderkamertje (de opkamer). De kamers zijn rijk aangekleed met mahoniehouten meubelen, exotische tapijten, verschillende muziekinstrumenten en een grote hoeveelheid serviesgoed. In de gang staat een ‘huisorgel’. Op de bovenverdieping zijn slaapkamers, logeerkamers, een provisiekamer en een kantoor ondergebracht. In de aanbouw worden de keuken, een ‘roode keuken’, een achtergang, de koepel (mogelijk speelhuis), en de kelders genoemd. Op zolder is een meidenkamertje. Tot de meest kostbare objecten in de boedel behoren een pianoforte in de grote zijkamer (150 gulden), twaalf mahoniehouten stoelen in de koepel (60 gulden), een kapwagen (75 gulden), een kerkboek met gouden sloten (100 gulden) en een parelsnoer met 148 parels en een decoratief ‘juwelen bootje’ (90 gulden). Anna en Adolph bezitten onder andere schilderijen van Adriaen van Ostade en Hendrik Martenszoon Sorgh.

Adolph overlijdt in 1835, Anna in 1839. Het echtpaar sterft kinderloos en laat Oostergeest voor twee-derde na aan de grotendeels in Haastrecht wonende familie Stoelendrajer en voor een derde aan de in Woerden wonende familie Van der Quast. Familierelaties met Adolph en Anna zijn niet duidelijk, wellicht waren deze families als dienstboden bij hun werkzaam geweest. Anna is daarnaast

Schouw met schouwnis in de voorkamer. (foto A. Bronkhorst)

Vergelijkbare schouw met nis, voorheen in Rapenburg 21 in Leiden. (foto uit *Het Rapenburg* (deel I), p. 564)

Voorgevel van Oostergeest, zoals deze begin negentiende eeuw is verbouwd. (foto A. Bronkhorst)

Detail van de empirevensters in de voorgevel, met rijk bewerkte middennaald en wisseldorpel. (foto A. Bronkhorst)

getuige bij de doop van een aantal Stoelendrajers in Utrecht. In het vrij uitgebreide testament laten Anna en Adolph daarnaast een groot fortuin na aan verschillende liefdadigheidsinstellingen, zo krijgt de dorpskerk 6000 gulden om het orgel te laten repareren en een in twee delen bewoond huis aan de Herenweg geschonken. Voor verschillende personeelsleden worden regelingen getroffen, waaronder voor de tuinman Jan Heij, die na het overlijden van Anna nog minstens een jaar in dienst moet worden gehouden. Zowel Adolph als Anna wordt in het koor van de kerkruïne begraven.

Oostergeest wordt na advertenties in de *Leidsche* en *Haarlemsche Courant* geveild in het logement 'De Stad Rome' in Warmond. De bijzonder uitgebreide verkoopadvertenties geven een mooi beeld van het huis, dat nu zes boven- en zes benedenkamers had, 'meest allen Behangen, ten deele geplafonneerd en met marmeren Schoorsteenen voorzien'. Een opsomming van andere vertrekken volgt 'en verder al zulke Offices en gerieflijkheden, als tot eene allezins fatsoenlijke Woning vereischt worden'. Het omstreeks 1765 nieuw gebouwde 'zeer groot Koetshuis, Stalling voor vier Paarden (...) en daarboven een zeer ruime Hooizolder' wordt genoemd, ook de 'gedeeltelijk door muren omringde Menagerie, met groote Kom' uit de tijd van Paridanus Schrijver bestaat nog, net als de 'kapitale Laan naar den Heerenweg, bezet met welwassende opgaande Eiken Boomen'. Voor het huis ligt 'een groot Plein met Lindeboomen beplant', in de tuinen staan 'fijne Vruchtboomen' en er is een 'Kersen-Boomgaard, eene Engelsche partij, bevattende vreemdsoortige Boomen, Heesters, eene buitengewoon groote Magnolia-Glauca, Goudvischkom en Bergje'. Mogelijk wordt met de *magnolia glauca* de bijzondere Amerikaanse Tulpenboom, of *liriodendron tulipifera*, een boom uit de magnoliafamilie, bedoeld die nog steeds op het terrein staat. Verder zijn op het terrein een 'Tent aan den Heerenweg' (mogelijk het bouwwerkje uit de tijd van Pieter van Hoogmade), 'groote Berceau' (heggenstructuur in de vorm van een tunnel) en een vinkenbaan te vinden, naast 'alles wat tot eene aangename Buiten-plaats vereischt wordt'. De verkopers besluiten enkele zaken buiten de veiling te houden, waaronder een zonnewijzer op een voet en verschillende kuipplanten, én de vrijheid 'om zoo vele goudvisschen uit de vijver te nemen, als zij zullen goedvinden'.

*** Slechts weinige dagen ziek geweest zijnde, overleed na eene allergelukkigste Echtverbindtenis van bijna vijftig jaren, in den ouderdom van ruim 82 jaren, mijn innig geliefde Echtgenoot de Wel-Edele Heer ADOLPH WOLTERS.

WARMOND,
18 October 1835.

A. J. VAN GEEMEN,
Wed. A. WOLTERS.

Overlijdensadvertentie van Adolph Wolters uit de *Leydse Courant* van 21 oktober 1835.

*** Op den Huize *OOSTERGEEST* te WARMOND, overleed den 17 Julij achttien honderd negen en dertig, na een langdurige ongesteldheid, in den ouderdom van ruim vijf en zeventig Jaren, Mejufvrouw ANNA JOHANNA VAN GEEMEN, Weduwe Wijlen den Wel-Edelen Heer A. WOLTERS.

JOH. HASEBROEK,
KL. KONING,
Executeuren Testamentair.

Eenige Kennisgeving.

Overlijdensadvertentie van Anna Johanna van Geemen uit de *Leydse Courant* van 22 juli 1839.

De Amerikaanse Tulpenboom (*liriodendron tulipifera*) in het parkbos van Oostergeest. De boom ging om bij een storm in 1973 maar een loot is daarna opnieuw uit het restant van de boom ontsproten. Mogelijk gaat dit om de *magnolia glauca* die in verkoopadvertenties van 1839 wordt genoemd.

De voormalige voordeur of winterdeur, die waarschijnlijk hoort bij de verbouwing van begin negentiende eeuw. Tegenwoordig is deze deur in gebruik in het koetshuis. (foto A. Bronkhorst)

In Nederland worden in opdracht van Napoleon aan het begin van de negentiende eeuw kadastrale kaarten opgesteld. Een enorm proces dat bijna dertig jaar duurt, waarbij heel Nederland voor het eerst systematisch en bijzonder nauwkeurig in kaart wordt gebracht. Gemeentes worden opgedeeld in secties met een letter, waarbinnen alle percelen een nummer krijgen. Aan de hand van deze gegevens stellen ambtenaren lijsten op met een beschrijving van de percelen, de grootte én de eigenaren. Voor onderzoekers is het een bron van onschatbare waarde die ons veel vertelt over het Nederland van ruim tweehonderd jaar geleden, waaronder eigendomssituaties in steden en op het platteland. Het kadastersysteem wordt nog steeds op een vergelijkbare wijze bijgehouden.

In 1812-1813 wordt de eerste kadastrale kaart van Warmond opgesteld door de landmeters Degroot en Visscher. Op de kaart is goed zichtbaar hoe ver Oostergeest op dat moment nog buiten het dorp ligt. Het gebied waar het huis staat wordt vaak de Kerkbuurt genoemd, maar op de oudste kadastrale lijsten heet het 'Buitenwater'. Als we specifiek naar de omgeving van Oostergeest kijken vallen een aantal zaken op. Mooi zichtbaar zijn het koor en de kerktoren van de dorpskerk, waartussen de kerkruïne, met vlak daarbij de dorpsschool en de onderwijzerswoning. Ook goed zichtbaar is de enorme omvang van de aanbouw aan de achterzijde van Oostergeest, die minstens zo groot is als het hoofdhuis. Daaraan vast zit het speelhuis of de koepel. Verder zien we het koetshuis, van waar een pad naar de straat loopt, én drie onbekende bijgebouwtjes, waarvan de functie onbekend is. Omdat zij onder de kadastrale nummers van Oostergeest vallen worden ze niet apart beschreven. Het gaat waarschijnlijk om tuinschuren en de tuinmanswoning. Met de kadastrale kaart kan de betrouwbaarheid van de bijna honderd jaar oudere tekening van de tuinen van Oostergeest uit de tijd van Paridanus Schrijver worden gestaafd. Deze blijkt bijzonder accuraat!

Detail van de kadastrale kaart uit 1812-1813. (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Het had weinig gescheeld of Oostergeest had een andere geschiedenis gehad. Op de veilingdag 10 oktober 1839 in het logement De Stad Rome bieden twee mannen verwoed tegen elkaar op. Het eerste bod komt van de Warmondse vleeshouwer en slachter Diert Janse van der Wilk, die 19.000 gulden biedt. Dat bod wordt met 700 gulden verhoogd door de particulier Samuel Boas, naar eigen verklaring wonend op de hofstede Blomswaard bij Hillegom. Van der Wilk geeft echter niet op en verhoogt zijn bod naar 21.100 gulden, waarna de veilingmeester afslaat. Van der Wilk onthult dat hij niet voor zichzelf biedt, maar in opdracht van jonkvrouw Aleida Hermanna Christina van der Wijck. Inclusief het opgeld betaalt zij 23.200 gulden voor Oostergeest.

Aleida is op sinterklaasavond 1809 geboren in Zwolle in een adellijke familie. Vanaf jonge leeftijd komt zij in de zomers naar Warmond, waar haar tante woont op Huis te Warmond. In 1838 trouwt ze hier met de uit Arnhem afkomstige Otto Leopold graaf van Limburg Stirum, 'ridder van de militaire Willemsorde, Ritmeester kommandant bij het Regiment Ligte Dragonders numero vijf in het garnizoen te Deventer'. Samen wonen zij daarna in een huis op de Oudewand in Zutphen, ze krijgen zes kinderen. Oostergeest wordt aangekocht voor gebruik als buitenplaats. Een paar jaar later komt haar zusje, die ook getrouwd is met een Van Limburg Stirum, wonen op Huis te Warmond.

Portret van Otto Leopold van Limburg Stirum door Wilhelmus Cornelius Chimaer van Oudendorp, 1854. (RKD, privécollectie)

*** Heden verloste zeer voorspoedig van eene welgeschapene DOCHTER, de Hoog Wel Geb. Vrouwe *A. H. C. Gravinne VAN LIMBURG STIRUM*, geboren *VAN DER WIJCK.*
Den Huize OOSTERGEEST, te *Warmond*,

Geboorteadvertentie uit de *Opregte Haerlemsche Courant* van 25 januari 1842.

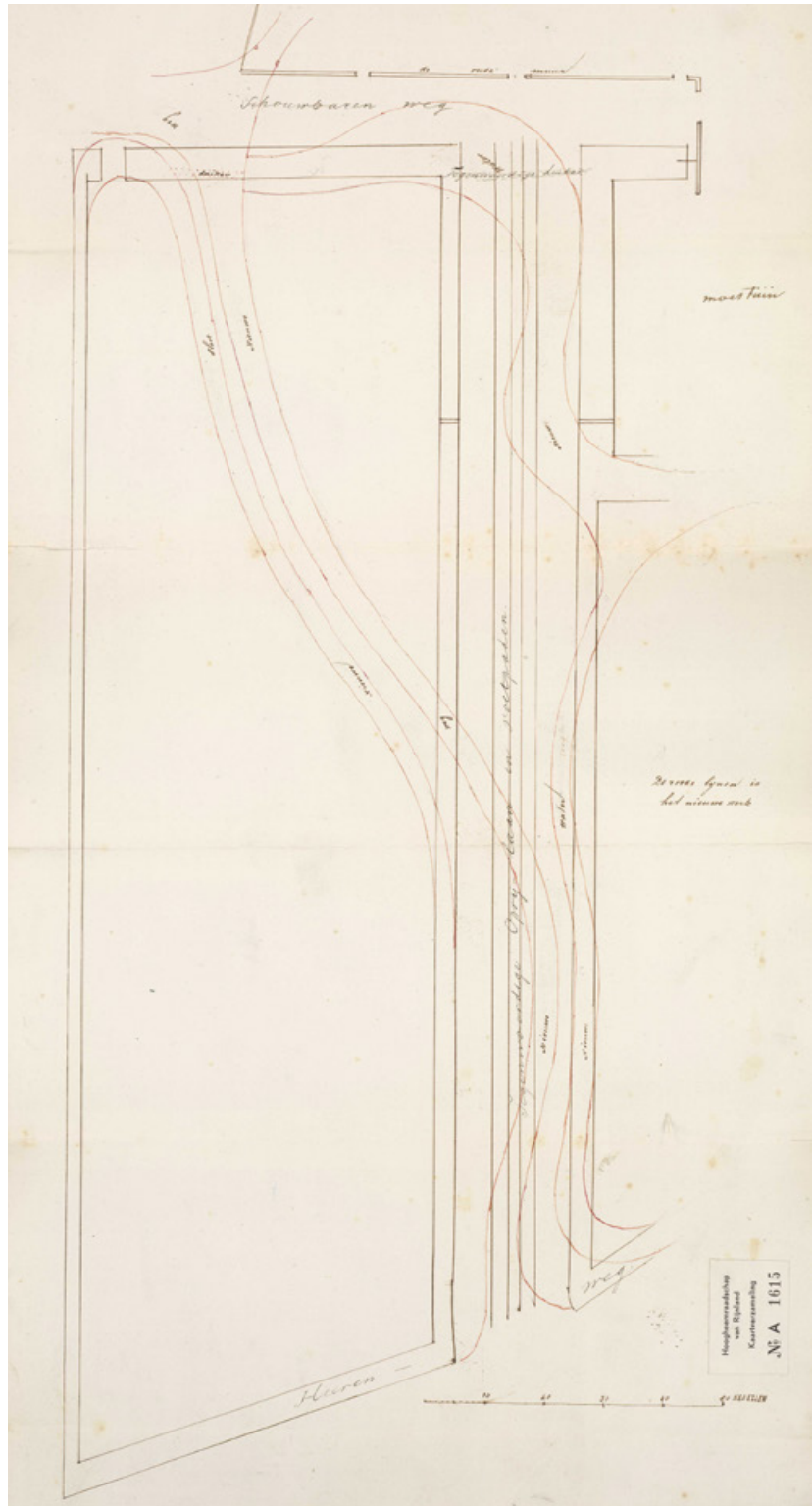
*** UIT DE HAND TE KOOP:
De BUITENPLAATS genaamd *OOSTERGEEST*, te Warmond, een Heerenhuizing met tien Boven- en Benedenkamers, meest allen behangen en met Stookplaatsen voorzien, Keuken, twee Kelders, Wel- en Regenwaterspompen, ruim Koetshuis en Paardenstalling voor vier Paarden, Tuinmanswoning, twee Schuuren voor Berging, in de laatste jaren nieuwe aangelegde Vijvers naar de laatste smaak, achter de Plaats een best stuk WEILAND, te zamen ter grootte van ruim tien Bunders. Te bevragen te Warmond bij D. J. VAN DER WILK.

Verkoopadvertentie uit de *Opregte Haerlemsche Courant* van 12 november 1849.

Het is mogelijk dat de eerder aan Adolph en Anna Wolters-van Geemen toegeschreven veranderingen in empirestijl in het interieur bij een verbouwing door Aleida en Otto horen. In een in de Tweede Wereldoorlog gesneuveld raam in de grote zijkamer stond de datum 8/8/1839 gegraveerd, die niet goed overeenkomt met de verkoopdatum van het huis maar wellicht wel op een verbouwing van de kamer zou kunnen wijzen. Stilistisch zou de kamer zowel begin negentiende eeuw, als iets later kunnen worden gedateerd. Wel is zeker dat Aleida en Otto grote veranderingen in de tuinen hebben aangebracht. De strakke stijltuinen en zichtassen maken plaats voor een modieuze, landschappelijke aanleg met slingerpaden en vijvers. In de vakliteratuur wordt dit soort aanleg soms een Engelse landschapstuin genoemd, omdat deze mode vanuit het Verenigd Koninkrijk naar het vasteland zou zijn overgewaaid.

Tot op dat moment loopt de oude openbare weg, de Kerksteeg, van het dorp Warmond naar de kerk, recht op de voorgevel van Oostergeest. Voor het huis ligt een plein met een gemetselde muur en een poort. Aleida en Otto vragen nu toestemming voor het maken van een ‘nieuwen Rijweg en Voetpad (…) loopende met een slingering’, waarbij de weg start bij de Herenweg ter hoogte van de oude Kerksteeg en vervolgens met een slinger meer naar het zuiden loopt, richting de muur rondom het kerkhof van de dorpskerk. Voor het huis willen zij een waterpartij aanleggen, waarvoor ook het laatste openbare stukje van de oude Buerweg moet wijken. In ruil daarvoor beloven Aleida en Otto dat de nieuwe weg openbaar toegankelijk zal blijven, waarna toestemming wordt verleend. In dezelfde toestemmingsbrief staat dat het echtpaar ‘bezig zijnde met eenige veranderingen en verfraaijingen aan die gemelde buitenplaats’. De kanalen in de tuin worden vergraven tot slingerende waterpartijen, waarvan de uiteinden worden gecamoufleerd door boomgroepen. De tuin en het water gaan zo letterlijk ‘op’ in het natuurlijke landschap. Strakke bosperken worden omgevormd tot grilligere varianten, kaarsrechte paden krijgen bochten en her en der worden bomen en struiken aangeplant. Met het zand dat overblijft na het vergraven en vergroten van de vijvers wordt in het bos een heuveltje gevormd, een typisch element voor de landschapsstijl. Het is goed mogelijk dat de nu nog in het bos staande koepel ook toen is gebouwd. Op basis van de vormen van de nieuwe toegangsweg en de vijvers, kan het ontwerp van de tuin waarschijnlijk worden toegeschreven aan de beroemde tuinarchitect Jan David Zocher jr. Precies op dit moment werkte hij ook aan een ontwerp voor de tuin van Huis te Warmond, voor Adolphine van der Wijck, zus van Aleida. Wellicht hebben de zusjes elkaar geïnspireerd. Voor het onderhoud van de tuinaanleg wordt een nieuwe tuinman aangesteld, Pieter den Haas, die met zijn gezin in de tuinmanswoning komt wonen.

Aleida sterft jong, waarschijnlijk plotseling, op 39-jarige leeftijd tijdens een reis in Mühlhausen in Pruissen. Otto biedt de buitenplaats snel daarna te koop aan, in november 1849. In de korte verkoopadvertentie vallen vooral de ‘in de laatste jaren nieuw aangelegde Vijvers naar de laatste smaak’ op. In de tussentijd is de familie Leemans in Warmond komen wonen. Hun oog valt nu op Oostergeest.

Ontwerptekening voor het verleggen van de toegangsweg naar Oostergeest in 1839. (Archief Hoogheemraadschap Rijnland)

De omstreeks 1839 aangebrachte slingerende vijverpartij.

De Koepel in het Bos, mogelijk omstreeks 1839 gebouwd.

Oostergeest op een prent van Petrus Josephus Lutgers, met de veranderingen die omstreeks 1839 in de tuinen zijn aangebracht.

Slingerende vijverpartij aan de achterzijde van het huis, in de winter.

Miniatuurportetten van Gonne (links) en Willem (rechts) door Johannes Anspach, 1807.

Wapen van de familie Leemans, aquarel van Dorothee (Theet) Huysinga

Portret van de kinderen van Jasper Ganderheyden door Rienk Jelgerhuis, 1800. Midden achter de tafel staat Gonne.

Album amicorum van Hillegonda (Gonne) Ganderheyden.

De tweede helft van de negentiende eeuw. Oostergeest in familiebezit.

Oorspronkelijk komt de familie Leemans waarschijnlijk uit de omgeving van de Duitse stad Moers. Eind zeventiende eeuw verhuist Conradus Leemans naar het Brabantse Heusden, waar hij chirurgijn-majoor en later burgemeester wordt. De welgestelde familie bouwt een omvangrijk landbezit op in de omgeving, waarvan het meeste wordt verpacht. In het plaatsje Andel bezitten ze een buitenplaats met de naam Het Hoff. Een groot aantal familieleden werkt als predikant voor de Hervormde Kerk en woont in dorpen in de omgeving. Zo ook het predikanten-gezin van de gelijknamige Conradus Leemans (deze naam komt in de familie erg veel voor) en zijn echtgenote Dirkske Wijgaers, dat in Jaarsveld woont. In 1774 krijgen zij daar een zoon, Wilhelmus (Willem) Leemans. Later verhuist de familie naar Baardwijk, en vervolgens naar Elshout.

Willem gaat naar school in Den Bosch en studeert vanaf 1792 medicijnen in Leiden. Naderhand werkt hij achtereenvolgens als arts in Barneveld, Heusden en Zaltbommel. Waarschijnlijk ontmoet hij in deze laatste plaats Hillegonda (Gonne) Rachel Ganderheyden. Zij is opgegroeid in Rossum, waar haar vader Jasper werkt als rentmeester van Otto baron van Randwijck en ruim tien jaar burgemeester is. Op 19 oktober 1807 schrijft Willem voor het eerst een gedichtje in het *album amicorum* (de voorloper van het poëziealbum) van ‘mijne dierbare vriendin’ Gonne. De zomer daarop trouwen ze in het kerkje van Bruchem. Samen krijgen zij vijf kinderen: Conradus (Coenraad), Petronella (Pietje), Dirk, Jasper en Maria (Miebet).

Tijdgenoten omschrijven Willem als een strenge, hardwerkende man met een grote medische kennis, die er soms wat eigenaardige opvattingen op nahield. Twee van zijn kinderen lopen op jonge leeftijd tyfus op, die zij tegen de verwachting in overleven, maar niet dankzij het handelen van hun vader. Gonne is ‘in vele opzichten het tegenovergestelde van haren echtgenoot, een fijn beschaafde, goed ontwikkelde lieve vrouw, en vriendelijke moeder, het genadekantoor tegenover de strengheid des vaders’, zo staat in een later overlijdensbericht. Ze leest veel en is goed bevriend met Nicolaas Beets. De vele kerkelijke gedichtjes, psalmen, bijbelteksten en christelijke liederen in haar album amicorum wekken de suggestie van een vrij stichtelijke vrouw.

In 1822 verhuizen Willem, Gonne en hun kinderen naar Leiden. Een welgestelde dame uit Zaltbommel, patiënt bij Willem, is hier dan net naartoe verhuisd voor de opvoeding van haar zoon. Zij weet Willem als haar persoonlijke arts mee te krijgen. Het gezin Leemans betrekt een huis op de Hooigracht, waar Willem een kleine praktijk openhoudt voor vrienden. In 1836 kopen hij en Gonne de buitenplaats Welgelegen in Warmond, waar de zomermaanden worden doorgebracht. Op bewaard gebleven pasteltekeningen wordt het huis van buiten afgebeeld. Op een pastel van het interieur zien we de familie in een tuinkamer, op een ander Willem en Gonne bij zonsondergang op een terras aan het water van de Leede.

De familie verhuist naar Warmond

Nadat Willem met pensioen gaat, besluit de familie in mei 1842 permanent op hun buitenplaats in Warmond te komen wonen. De twee ongetrouwde dochters Pietje en Miebet verhuizen mee, voor zoon Coenraad is een paar jaar eerder het huis Rapenburg 45 in Leiden gekocht, Dirk werkt voor het gouvernement in Paramaribo en woont in Suriname, en Jasper woont in Semarang in Nederlands-Indië, waar hij lid van de Raad van Justitie is. In de korte periode daarna krijgt het gezin verschillende tegenslagen te verwerken, zo sterft zoon Dirk plotseling in Suriname en vlak daarna overlijdt ook Willem. ‘Schoone troost bij het afsterven van een egtgenoot. Mijn…. gij hebt een vriend, hij leeft en heerscht hier boven.. Zo gij hem waardig blijft, niets kan u dien ontroven. Gecopieert door H.R. Leemans-G. uit een bundel van Dr. W. Leemans, thuijn huis boeken kamer’, schrijft Gonne op 12 oktober 1848 in haar album.

Willem laat ongeveer een kwart miljoen gulden na. Naast de buitenplaats in Warmond en de huizen op de Hooigracht en het Rapenburg blijkt hij in Leiden ook huizen aan de Breestraat, Boommarkt en een tweede huis op de Hooigracht te bezitten. Daarnaast zit in zijn nalatenschap een huis in Enschede en land in Ammerzoden, Baardwijk, Capelle, Den Bosch, Dinther, Driel, Engelen, Garden, Gravenmoer, Leiderdorp, Lierop, Nieuwaal, Rossum, Waspik, Zaltbommel en de Zaltbommelerwaard, naast een grote hoeveelheid aandelen, waaronder veel staatsobligaties en investeringen in publieke werken, gestichten en gemeenten én een klein aandeel ‘van planters in Essequibo en Demerara’ (Nederlandse koloniën in het huidige Guyana in Zuid-Amerika). Het gros van zijn nalatenschap komt in het bezit van Gonne.

Precies op het moment dat de nalatenschap wordt verdeeld komt Oostergeest te koop en in het zichtveld van Gonne. In februari 1850 koopt ze het huis voor 18.500 gulden. Wellicht houdt de aanschaf van de buitenplaats, die veel groter is dan Welgelegen, verband met de locatie dicht bij de kerk – maar dit is een aanname op basis van de wat kerkelijke inslag van haar album amicorum. Gonne koopt daarnaast een aantal weilanden in de Zwanenburgerpolder bij de Kagerplassen in Warmond. In het bevolkingsregister wordt het Tweede Kamerlid Cornelis Bastiaan Nederburgh en zijn gezin op Oostergeest ingeschreven, maar dat is waarschijnlijk een verschrijving óf hij heeft hier tijdelijk (minder dan een jaar) gewoond. Naderhand gaat hij wonen op Welgelegen en in februari 1851 betrekt Gonne Oostergeest met haar dochters.

In de tussentijd is het huis verbouwd en geschikt gemaakt voor hun komst. De aanbouw wordt bijna gehalveerd in oppervlakte en de twee historische keukens verdwijnen, net als de achtergang. In plaats daarvan komt er een kleinere uitbouw met een keuken en een mangelkamer tegen de oude binnenmuur. Van hieruit wordt een woonvertrek en ook de koepelkamer ontsloten, ingrijpend aangepast en van functie veranderd tot een dienstkeuken met een historische pomp die waarschijnlijk afkomstig is uit één van de voormalige keukens. Twee ramen in de koepel worden dichtgezet. Dit stukje van het huis – vanaf nu het ‘Bijhuis’ genoemd –

Collectie miniatuurportretten met verschillende leden van de familie Leemans.

Willem en Gonne op het terras bij buitenplaats Welgelegen, 1842.
(C. Streckeisen Dz)

De buitenplaats Welgelegen in Warmond, 1842
(C. Streckeisen Dz)

Heden overleed alhier, diep betreurd door mij, mijne Kinderen en Behuwd-Kinderen, WILHELMUS LEEMANS, *Medicinae Doctor*, in den ouderdom van 75 jaren.

WARMOND bij LEYDEN, 13 Maart 1848.

H. R. GANDERHEYDEN.
Wed. LEEMANS.

Algemeene en bijzondere Kennisgeving.

NB. *Op uitdrukkelijk verlangen van den Overledene zullen geene uiterlijke teekenen van Rouw gedragen worden.*

Overlijdensadvertentie van Willem uit de *Leydse Courant* van 7 april 1848.

Pastelportret van Willem op latere leeftijd.

Tekening van Gonne op latere leeftijd.

gaat fungeren als dienstvleugel met zelfstandige woning, meestal voor de tuinman. De voorgaande uitbouw was een stuk hoger en om delen van de kap te kunnen hergebruiken komt op het dak een wat merkwaardige constructie met steunberen te staan om het gewicht van de oude binnenmuur op te vangen.

Hoewel de tuin rondom Oostergeest nog maar amper tien jaar oud is, vinden er ook hier wederom grote wijzigingen plaats. In het huis is een tekening bewaard met waarschijnlijk een opmeting van de nieuwe situatie. De net aangelegde slingerende toegangsweg naar het huis wordt opnieuw verplaatst, verder richting de kerk en verandert met toestemming van het hoogheemraadschap weer in een rechte laan die voor kerkbezoekers en schoolklassen toegankelijk blijft.
De nieuwe vijver voor het huis wordt voor een deel gedempt, het bos voor het huis grotendeels gekapt en een moestuin verlegd naar de weide van Schoonoord achter het huis. Op de plaats voor het huis komt een groot weiland met vrij uitzicht op het dorp, ‘de voorweide’ genoemd. Op dit weiland wordt een ooievaarsnest op een paal geplaatst en een kleine groep eikenbomen in een omheining, die ‘de (twaalf) Apostelen’ heten. Historische ooievaarsnesten op palen bij buitenplaatsen zijn relatief zeldzaam in Nederland. Een sterk vergelijkbaar exemplaar (en het enige andere als rijksmonument aangewezen nest) staat in de voorweide van de Haersma State in Buitenpost in Friesland. Bekend is dat er vroeger bij de herenboerderij Oosterheerdt in Leek en de buitenplaatsen Gooilust en Westerveld in ’s-Graveland vergelijkbare ooievaarsnesten hebben gestaan. Over de eventuele symbolische betekenis van dit nest is niet veel bekend.
De ooievaar zelf is wel een positief toekomstsymbool van moederliefde en kinderen. Ook de rest van het bos van Oostergeest wordt aangepakt en verder ‘verlandschappelijkt’, met meer slingerpaden, verscheidene boomsoorten, verscholen zitjes en open plekken in het bos. Aan het water komen twee zwemsteigers. Verschillende lindebomen van oude zichtassen in de tuin blijven gehandhaafd. Typerend voor de schilderachtige landschapsstijl kent de tuin grote contrasten tussen open en dicht, licht en donker en een rijke kleurvariatie.

Slechts zeven jaar nadat ze in het huis is komen wonen, overlijdt Gonne.
De buitenplaats wordt toebedeeld aan Pietje en Miebet, hun in Leiden wonende broer Coenraad krijgt het ouderlijk huis in de Breestraat in bezit. Over Oostergeest ‘wordt aangemerkt, dat deze plaats, na aankoop in february 18vijftig, in aanleg eenige verandering heeft ondergaan, zo als ook aan het woonhuis eenige verbouwing heeft plaats gehad (…) zijnde een gedeelte bosch gerooid en als weiland ingerigt en verhuurd, gelijk almede de moestuin tot weide is gemaakt’.
De waarde van het iets verkleinde huis wordt geschat op 18.000 gulden. Verder bestaat de nalatenschap uit de weilanden in de Zwanenburgerpolder en een gemetseld graf in ‘het afgesloten gedeelte van de afgebrande kerk te Warmond’.
Pietje en Miebet blijven op Oostergeest wonen, en staan voor de kinderen van hun broer bekend als ‘de tantes in Warmond’.

Zicht op de zijkant van Oostergeest na de verbouwing van het Bijhuis, waarbij de ramen in de zijgevel van de koepelkamer zijn dichtgezet, 1860. (C. Leemans)

** Op den 30sten October 1858 ontsliep kalm en zacht,
onze hartelijk geliefde Moeder en Behuwd-Moeder, Vrouwe
HILLEGONDA RACHEL GANDERHEYDEN, Weduwe
van wijlen Dr. *W. Leemans.*

C. LEEMANS.
C. M. LEEMANS — DE VIRIEU.
P. A. LEEMANS.
J. A. A. LEEMANS.
J. A. LEEMANS — BIK.
M. E. LEEMANS.

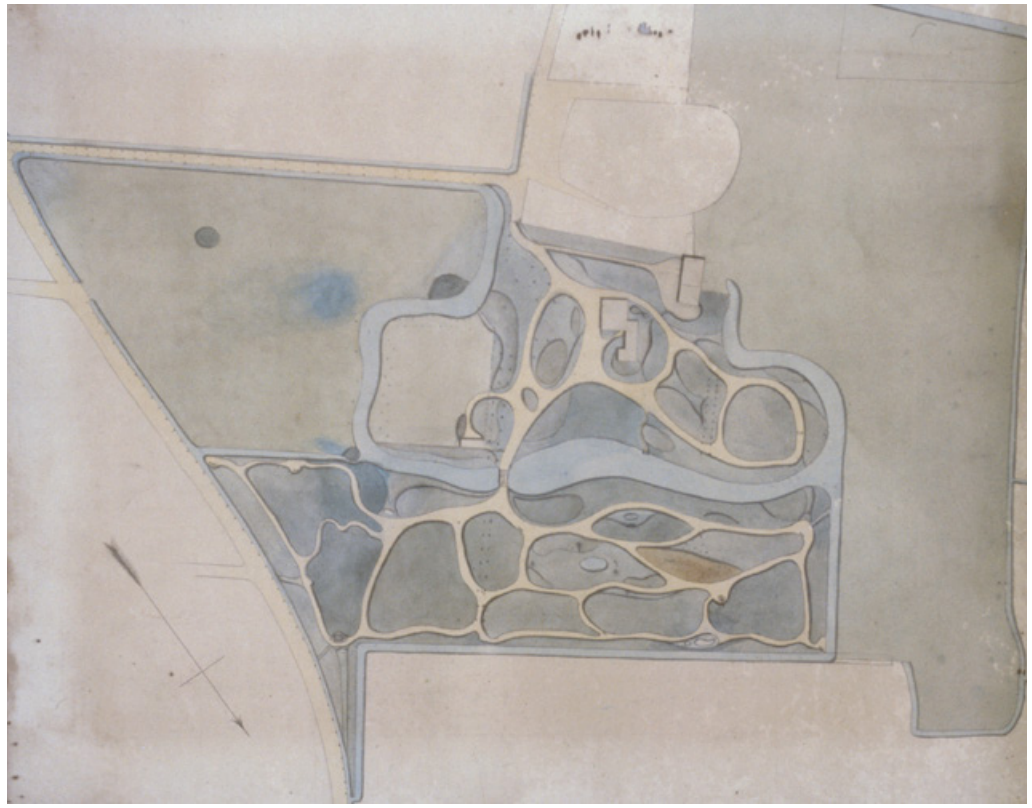
Huize OOSTERGEEST,
onder *Warmond.*

Algemeene en bijzondere kennisgeving.

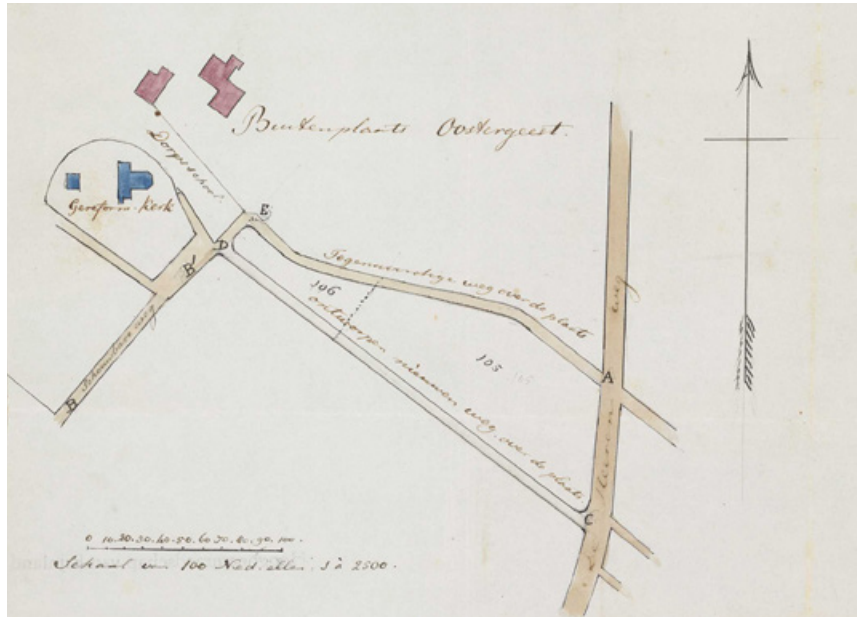
Overlijdensadvertentie van Gonne uit de *Opregte Haarlemsche Courant* van 3 november 1858.

De achtergevel van het Bijhuis, na de inkorting, met de steunberenconstructie op het dak.

Opmeting van de tuinen na wijzingen van omstreeks 1850.

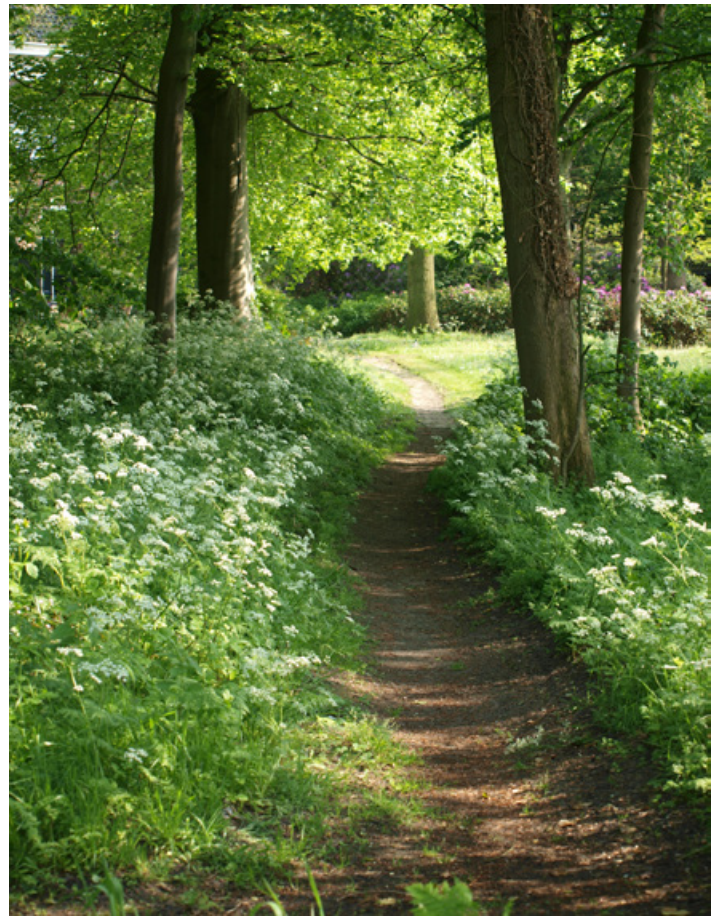
Ontwerptekening voor het verleggen van de toegangslaan naar Oostergeest in 1850. (Archief Hoogheemraadschap Rijnland)

Foto van de voorweide en de nieuwe toegangslaan met nog relatief jonge bomenrij. Links het ooievaarsnest en in het midden de bomengroep ‘De (twaalf) Apostelen)’, ca. 1860-1890.

Koetshuis op een foto van 1860. Voor het koetshuis staan naaldbomen en een rij met dennen. Later zijn deze vervangen door eikenbomen. (C. Leemans)

Slingerpaadje achter het huis.

Schetsmatige reconstructie van de plattegrond van het huis, na de verkleining en verbouwing van de achterbouw tot het Bijhuis in 1850. (Plattegrond met eigen bewerking naar schets van Kamphuis (1997)).

Verdieping: Een spiegel verhuist mee
(door Aagje Gosliga)

Tussen de ramen in de grote voorkamer hangt een op het eerste oog eenvoudige spiegel. De strakke lijnen en de decoratie in de vorm van een leeuwenkop binnen een ruitvorm met palmetten doen aan de empirestijl denken, en plaatsen de datering van de spiegel in het begin van de negentiende eeuw. Zoals gebruikelijk zijn de verhoogde delen van de spiegellijst glanzend verguld en de lager liggende delen mat. Wat dit object echter bijzonder maakt is dat de herkomst bekend is. Vóór de familie Leemans op Oostergeest kwam wonen blijkt deze spiegel namelijk al in hun bezit te zijn. Een charmante, anonieme tekening laat de familie zien in de tuinkamer van hun buitenplaats Welgelegen aan de Leede in Warmond. Links zit Willem Leemans achter een schrijfbureau, de rest van de familie zit rond een grote tafel in het midden. Opmerkelijk zijn de twee vogelkooien en er zit ook nog een vogel op een stokje. Tussen de ramen rechts herkennen we de spiegel. Blijkbaar verhuisde deze mee toen de familie naar Oostergeest kwam.

De empirespiegel in de grote kamer op Oostergeest.

Aquarel met het interieur van buitenplaats Welgelegen en de familie Leemans. De spiegel hangt rechts tussen ramen. (ongedateerd, geen signatuur)

‘De Tantes’

Over het leven van Pietje en Miebet is bijzonder weinig bekend. Beiden zijn ongehuwd en alleenstaand en wonen tot aan hun overlijden op Oostergeest. Meestal wonen twee dienstboden bij hun in. Er zijn twee fraaie portretjes bewaard met de dames als jongvolwassenen en we worden enigszins meer geïnformeerd door herinneringen die in 1958 zijn opgeschreven door hun achterneef Conradus (Coen) Leemans, zoon van hun neef Wilhelmus (Wilhelm) François Leemans. Zo was Pietje ‘een klein, stil menschje, die op latere leeftijd ‘staar’ aan haar oogen kreeg, waartegen toen niets te doen was; ze werd langzaam aan blind’. Miebet was blijkbaar een heel ander type. ‘Forsch en stond voor niets. Als ze onraad hoorde ging ze met de hond Waldin, die zijn hok met hek een twintigtal meters van de ingang van Oostergeest had, er ’s nachts met de revolver in de hand op uit’. Deze revolver komt ook in andere bronnen voor, schijnt altijd geladen te zijn geweest, en ging bij het opruimen van haar inboedel plotseling af. Bij wonder raakte niemand gewond. Een in elk geval bijzondere vrouw, ‘zoo schijnt ze op een studentenfeest te Groningen, waar ze uitgenoodigd was door vrienden, de ongeloofelijke brutaliteit te hebben uitgehaald in mannenkleeren te verschijnen. Of het waar is weet ik niet, maar ze was er toe in staat’, schrijft Coen. Ook dit verhaal wordt in andere herinneringen bevestigd en ook in brieven genoemd. Miebet is volgens de brieven enige tijd verloofd met een ‘heer Muntinghe’. Via moederszijde is ze aan deze oude Groningse familie verwant; zo is Andreas, een broer van Gonne, met Hyleke Muntinghe getrouwd. Zij hebben één zoon, Jasper, die ongeveer dezelfde leeftijd als Miebet heeft en mogelijk degene is met wie zij een tijd is verloofd. Tijdens zijn studententijd in Groningen bezoekt ze hem meermaals, en verblijft ze bij familie in de omgeving van de stad. Om als ongehuwde dame met hem op stap te kunnen gaan naar een studentenfeest zou ze zich moeten hebben verkleden als man. Op het studentenfeest bleef dat klaarblijkelijk onopgemerkt. Om onduidelijke redenen is de verloving op een gegeven moment verbroken.

In 1862 kopen de zussen de oude dorpsschool en onderwijzerswoning naast de dorpskerk. De gemeente, dan eigenaar, wil al lange tijd van het gebouw af: de geïsoleerde ligging maakt dat ouders hun kinderen bij slecht weer niet naar school sturen en er worden plannen voorbereid om een nieuwe school in het dorp zelf te bouwen. Na afbraak wordt de school vervangen door een koepel op een ‘duin’, in feite een aarden bergje gevuld met slooppuin. Voor de ‘Koepel op het Duin’ wordt een zachtgeel theeserviesgoed met groene banden gekocht van de Franse firma Sarregemuines (dat bewaard gebleven is) en in de avonden strijken de zussen hier vaak neer om te kijken naar de ondergaande zon over de duinen bij Noordwijk. Ook de koepel, opgetrokken in gevlochten wandjes onder een rieten dak, bestaat nog steeds, maar het uitzicht over de duinen is door de aanleg van auto- en spoorwegen, een industriepark en een jeugdgevangenis verdwenen. Het landgoed grenst sinds de aankoop van de school tot aan de kerkhofmuur van de dorpskerk, waarin een rijk geornamenteerd poortje in neogotische stijl wordt gemaakt. Dit poortje wordt door de familie gebruikt bij begrafenissen. Bij het afbreken van de school worden enkele bijzondere reuzenmoppen en andere gebakken aardewerken voorwerpen, waaronder een

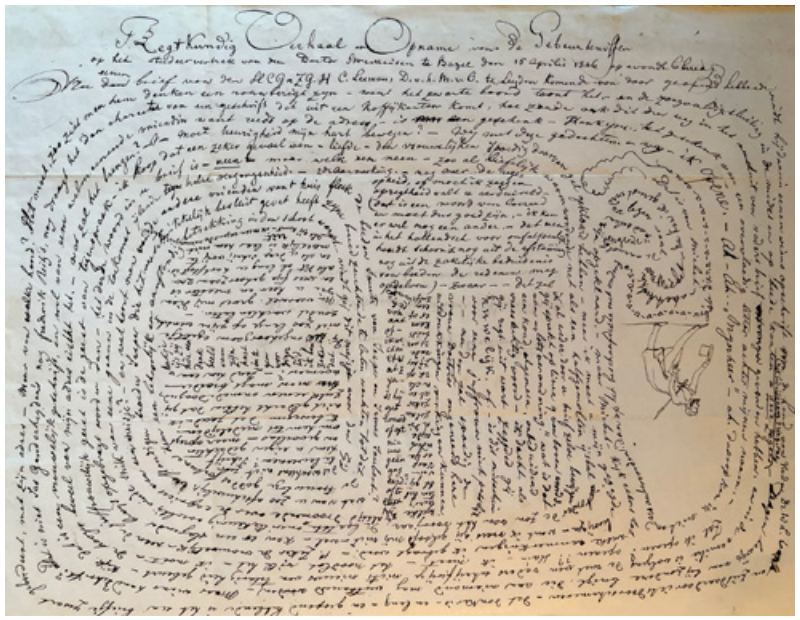
Portrettekeningen van Pietje (links) en Miebet (rechts) door James Erxleben, 1839.

WACHTHOND.

Te KOOP gevraagd een **WACHTHOND**, niet ouder dan 8 of 9 maanden, groot en sterk ras, kortharig, liefst wolfshond en van het vrouwelijk geslacht. Adres op den Huize *Oostergeest*, te Warmond.

Advertentie uit de *Opregte Haarlemsche Courant* van 28 juli 1881, waarin wordt gevraagd om een wachthond. Waarschijnlijk is hierna hond 'Waldin' aangeschaft.

Verhalende brief uit de jeugd van Pietje en Miebet. Hierin figureert ook 'heer Muntinghe'.

driehoek, gevonden. Deze geven de zussen in bruikleen aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen. Wellicht ging dit om restanten van het oude Elfduizend Maagdenklooster, maar de vondsten zijn later zoekgeraakt.

Volgens de overlevering zijn Pietje en Miebet net als hun moeder vrij kerkelijk: ze nemen vaak plaats in de Koepel in het Bos, met uitzicht op de Herenweg, om te kijken welke Warmonders wél en welke níet naar de kerk in Warmond gaan. Tot grote ontsteltenis van de zussen wordt in 1874 het bouwvallig geworden koor van de dorpskerk afgebroken en de kerk verplaatst naar nieuwbouw op een locatie dichterbij het dorp aan de Herenweg. Mogelijk had ook dit te maken met de afgelegen locatie. Enkel de kerktoren en de ruïne blijven staan, waarna de kerk de Oude Toren wordt genoemd. De nieuwgebouwde kerk bezoeken de zussen nooit, in plaats daarvan laten ze zich op zondagen in een koets door 'koetsier Van Wensen' rijden naar het Groene Kerkje in Oegstgeest.

Broer Coenraad en zijn gezin komen veel bij Pietje en Miebet op bezoek. Dit is een stuk makkelijker geworden omdat een treinstation in Warmond is geopend op de spoorlijn tussen Rotterdam en Amsterdam. In de zomers wandelen ze van Leiden naar Warmond, in de winter en op regenachtige dagen wordt de trein genomen. Traditiegetrouw komt de hele familie op 1 januari bij elkaar op Oostergeest, wordt er 'weihnachtstolle' gegeten en geproost op het nieuwe jaar. Vanouds drinkt de familie 'bisschopswijn' (vergelijkbaar met glühwein). Toch is het leven op Oostergeest vaak ook eenzaam, vooral nadat Pietje in 1889 overlijdt. Op 31 december 1890 schrijft Coenraad aan zijn zoon dat hij zich zorgen maakt over zijn zus, die zich vaak alleen voelt. Hij schrijft op zoek te gaan naar een gezelschapsdame of verpleegster voor Miebet, maar komt ook met slecht nieuws: omdat zowel hij als zijn vrouw ziek zijn en het buiten erg koud is, kunnen ze niet naar haar toe. Toch hebben ze wel een weihnachtstolle gemaakt, die nu maar met de post wordt opgestuurd. In 1892 overlijdt Miebet, waarna zij naast haar zus wordt begraven in het familiegraf. Volgens Cornelia de Virieu, de echtgenote van Coenraad, is zij in de tijd voor haar overlijden wat 'memorie loos' geworden. In haar testament laat Miebet geld na aan haar dienstmeid Maria Reuch, die de rest van haar leven wekelijks vijf gulden dient te ontvangen. Oostergeest wordt nagelaten aan neef Wilhelm. Een in zijn opdracht in 1892 opgestelde boedelinventaris geeft een beeld van de indeling en inrichting van het huis. Zo staat de zolder tjokvol met meubilair, waren op de verdieping van het huis nu drie slaapkamers, een dienstbodenkamer en een naaikamertje en komen in de kamers op de begane grond verschillende meubelstukken voor die ook nu nog op Oostergeest te vinden zijn, waaronder de marmeren doopvont in het voorhuis en de zeventiende-eeuwse kussenkast in de grote voorkamer. In verschillende vertrekken stonden Zeister tegelkachels.

Bij restauratie van de grote kamer aangetroffen behangborder, ca. tweede helft negentiende eeuw. Mogelijk was hiermee de kamer behangen in de tijd van Pietje en Miebet.

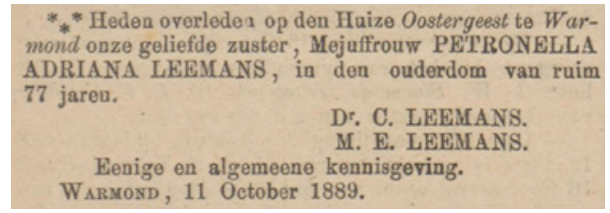
Theeserviesje van Sarreguemines, ca. 1862.

De Koepel op het Duin.

Het poortje naar het kerkhof in de sneeuw.

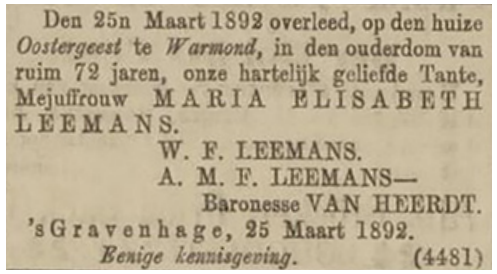

*** Heden overleden op den Huize *Oostergeest* te *Warmond* onze geliefde zuster, Mejuffrouw PETRONELLA ADRIANA LEEMANS, in den ouderdom van ruim 77 jaren.

Dr. C. LEEMANS.
M. E. LEEMANS.

Eenige en algemeene kennisgeving.
WARMOND, 11 October 1889.

Overlijdensadvertentie van Pietje uit de *Opregte Haarlemsche Courant* van 15 oktober 1889.

Den 25n Maart 1892 overleed, op den huize *Oostergeest* te *Warmond*, in den ouderdom van ruim 72 jaren, onze hartelijk geliefde Tante, Mejuffrouw MARIA ELISABETH LEEMANS.

W. F. LEEMANS.
A. M. F. LEEMANS—
Baronesse VAN HEERDT.

's Gravenhage, 25 Maart 1892.
Eenige kennisgeving. (4481)

Overlijdensadvertentie van Miebet uit het *Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage* van 26 maart 1892.

Voorgevel van Oostergeest, foto waarschijnlijk genomen rond het overlijden van Miebet.

Een traditioneel kerstrecept in de familie Leemans is dat voor de weihnachtstolle, of kerststol, in een tulbandvorm. De eerste vermeldingen van de stol op Oostergeest dateren uit de periode van Pietje en Miebet, maar het is niet onaannemelijk dat ook Gonne deze al maakte. Van oorsprong komt de weihnachtstolle uit Duitsland en wellicht is deze bij de familie Leemans een erfenis van hun Duitse voorouders. Nog steeds wordt de stol elk jaar op Oostergeest gemaakt. Uit de kookboeken van minstens drie generaties zijn recepten bewaard, het hier overgenomen recept is van de hand van Lucelle.

- 500 gram bloem
- 90 gram witte basterdsuiker
- +/- 15 gram droge gist (2 zakjes)
- 100 gram krenten
- 100 gram rozijnen
- 100 gram sukade
- 125 gram roomboter
- 1 citroen
- 2 eieren
- 1½ dl melk
- zout

De boter smelten, de melk lauw maken (niet te warm, anders gaat de gist 'kapot'). Bloem, basterdsuiker, gist, eieren, zout met melk en boter vermengen en goed (en lang) kneden. Ongeveer 3/4 uur laten rijzen op een warme plaats (bijvoorbeeld op de verwarming met doek erover). Daarna de krenten, rozijnen, sukade en citroenschil er aan toevoegen. Wederom goed kneden. In de vorm (grote tulbandvorm) een half uur laten staan rijzen. Daarna 30 min op 175°C in de oven.

Weihnachtstolle, gemaakt door Lucelle Leemans.

Hoewel hij nooit op Oostergeest heeft gewoond, loopt de buitenplaats wel als een rode draad door het leven van de broer van Pietje en Miebet, Conradus (Coenraad) Leemans. Als huis van zijn moeder, woning van zijn zussen én als plaats waar hij meerdere ontvangsten zou houden en veel weekenden doorbracht. Zijn zussen zullen trots zijn geweest op hun broer, die zich in de tweede helft van de negentiende eeuw ontwikkelt tot één van de meest vooraanstaande archeologen ter wereld.

Coenraad gaat in 1825 theologie studeren in Leiden, maar wisselt al snel van studierichting, vooral onder invloed van de hoogleraar Caspar Reuvens. Hij specialiseert zich op zijn aanmoedigen in de Egyptologie en leert hiëroglyfen lezen, wat pas sinds kort mogelijk is na de vertaling van de Steen van Rosetta. Tijdens zijn studie sluit Coenraad zich aan bij de Leidsche Jagers, een vrijwillig leger dat tijdens de Tiendaagse Veldtocht in België vecht. Bij de Slag bij Boutersem (nabij Leuven) raakt hij gewond aan zijn arm en keert hij terug naar Leiden. Na voltooiing van zijn studie maakt hij een studiereis naar Londen. Hij kleedt zich volgens tijdgenoten daarna de rest van zijn leven 'als een Dandy'. Coenraad heeft naast archeologie een grote passie voor muziek en richt in zijn studententijd het muziekgezelschap Sempre Crescendo op, waar hij zelf de waldhoorn blaast. Soms geeft hij artikelen uit onder het pseudoniem Koen van Raad, waarin hij zich onder andere beklaagt over het slopen van de stadspoorten van Leiden.

In 1835 wordt Coenraad aangenomen als assistent en eerste conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden onder Caspar Reuvens, en na dienst plotselinge dood wordt hij vanaf 1839 de directeur. Ruim vijftig jaar lang zou hij deze functie met verve bekleedden en het museum vormgeven zoals dat ook nu nog bestaat. Coenraad bouwt een goede naam op in de archeologie en correspondeert met vele bekende archeologen in binnen- en buitenland. Een groot aantal ontvangt hij op Oostergeest. Bij zijn vijftigjarig jubileum als museumdirecteur spreken krantenberichten van 'an archeological golden wedding', dat ervoor heeft gezorgd dat het Rijksmuseum van Oudheden één van de grootste collecties Egyptische oudheden opbouwt buiten Egypte zelf. Ook na hem zouden verschillende directeuren zich specialiseren in de Egyptologie.

Tijdens zomervakanties in Zaltbommel ontmoet hij Cornelia de Virieu, dochter van de lokale stadsarchitect, met wie hij snel trouwt en een zoon (Wilhelmus) en een dochter (Maria) krijgt. Cornelia is de laatste telg uit een oud geslacht en wordt omschreven als een intelligente en gastvrije vrouw. Ze staat haar echtgenoot veel bij in zijn glansrijke carrière. Samen wonen ze op het Rapenburg in Leiden en later op de Boommarkt, waar hun huis binnendoor een verbinding met het Rijksmuseum voor Oudheden heeft. In 1893 overlijdt Coenraad, Cornelia in 1904. De laatste jaren van haar leven brengt Cornelia veel tijd door op Oostergeest. Op familiefoto's zit zij naast haar kinderen en kleinkinderen. Met haar sterft de familie De Virieu uit, de enorme familieportrettencollectie komt op Oostergeest terecht.

Aquarel van ruïnes, waarschijnlijk in Rome, gemaakt door Coenraad tijdens een studiereis.

Studiofoto van Coenraad.

Studioportret van Coenraad en Cornelia.

Coenraad en Cornelia op latere leeftijd.

Verdieping: Dansen om een klok

(door Aagje Gosliga)

In de hal van het huis komen bezoekers meteen rechts van de ingang een imposante ‘bewoner’ tegen: een manshoge orgelklok. Op het hele en halve uur speelt de klok een melodie. Bij een orgelklok wordt de muziek gespeeld op een serie orgelpijpen. Die zijn niet van metaal, zoals bij de grote kerkorgels, maar van hout. Een door de zwaartekracht aangedreven balg perst lucht in de holle pijpen, die met kleppen gesloten zijn. De kleppen zijn verbonden aan hendels, die op hun beurt opgetild en neergelaten worden door aandrijving van de naalden op een ronddraaiende houten cilinder of rol. Het patroon van de ingestoken naalden bepaalt de melodie.

De orgelklok, vroeger een ‘fluit-orgelwerk’ of ‘flötenuhr’ genoemd, beleeft zijn hoogtepunt in de achttiende eeuw. Beroemde componisten als Mozart, Haydn en Händel componeren muziek speciaal voor orgelklokken. In de negentiende eeuw komen de meeste van deze instrumenten uit het Zwarte Woud in Duitsland. Zo ook deze. Dat weten we omdat de makers hun werk hebben gesigneerd. Op de wijzerplaat, met cijfers in email, valt de naam ‘Tritschler Amsterdam’ te lezen. Twee van de cilinders zijn gemerkt met ‘J.N. Schoepperle’ en ‘Schopperle & Tritschler Amsterdam’, en op het muziekplaatsje ten slotte staat ‘I. Schopperle, a Lenzkirch’.

Johann Nepomuc Schöpperle is de zoon van een klokkenmaker uit Lentzkirch. In de jaren dertig van de negentiende eeuw vestigt hij zich in Amsterdam, waar hij trouwt en een winkel in uurwerken begint. Zijn broer Ignaz, die is opgeleid tot orgelbouwer, blijft in Lenzkirch. Rond 1840 vindt Ignaz een machine uit voor het maken van cilinders, waardoor het mogelijk wordt om de cilinders met melodieën in de orgelklok uit te wisselen. Ook kunnen klanten zo makkelijk de nieuwste liedjes aanschaffen voor hun klok. Enige tijd later richt Ignaz een kleine werkplaats op samen met Eduard Hauser, die later de opmaat vormt voor de eerste klokkenfabriek in het Zwarte Woud. Zij specialiseren zich in de gestandaardiseerde productie van kant-en-klare klokkenonderdelen die zij aan andere klokkenmakers leveren, waaronder de broer van Ignaz. Johann gaat in 1851 een compagnie aan met een andere Duitse klokkenmaker, Johan Baptist Tritschler. Samen hebben zij een winkel in ‘muzijkspeelwerken’ in de Warmoes-straat in Amsterdam. De klok op Oostergeest moet in deze periode vervaardigd zijn. Lange tijd staat deze bij Jasper Leemans, een broer van Pietje en Miebet, die aan de Botermarkt (nu het Rembrandtplein) in Amsterdam woont. Na zijn overlijden vermaakt hij de klok aan zijn gelijknamige achterneef. Omdat deze echter geen ruimte heeft voor de ruim drie meter hoge klok is deze op Oostergeest terecht gekomen.

Bij deze klok horen zes cilinders, waarop elk acht melodieën staan. De cilinders zijn van hout met een metalen schil eromheen. Iedere cilinder wordt bewaard in

een houten kistje, met een lijstje met de liedjes erop. Het blijken vooral klassiekers te zijn uit de eerste helft van de negentiende eeuw: de wals uit Webers Oberon, en melodieën uit andere toen populaire ouvertures zoals Der Vampyr, Lucia di Lammermoor en La Dame Blanche, met een aantal volksliederen ertussen. Bij feestjes en met kerstmis wordt door de familie bij de klok gedanst. Misschien deed ook de dienstmeid van de familie weleens een dansje tijdens het dweilen van de gang...

De orgelklok.

Studiofoto van Jasper Leemans, oorspronkelijk eigenaar van de klok.

Cilinder of rol met een melodie.

Elseviers Grote Wijnboek
EARLY DUTCH MARITIME CARTOGRAPHY
DE BOSATLAS VAN HET CULTUREEL ERFGOED
HOLLAND IN KAART EN PRENT
Nederlands
Vogelen
1770 - 1829
Nozeman
& Sepp

Huwelijksportret van Wilhelm en Anna, genomen in Venetië, 1872.

Wilhelm in zijn studententijd, met violoncel.

Nieuw Rande in Diepenveen.

TE HUUR

met 1 November 1892, de **Buitenplaats** genaamd *OOSTERGEEST*, gelegen te Warmond, uitstekend geschikt voor Zomer- en Winterverblijf, met Stallingen en Koetshuis, Moes- en Bloementuin, Boomgaard, Bosch, Wandelingen, Vijvers en Weilanden, met het recht van jacht en visscherij en in het algemeen alles wat tot eene groote Heerenplaats behoort, groot te zamen omstreeks 5 Hectaren.

Te bevragen bij den Notaris J. W. J. PAPE, te Warmond. (16960)

Verhuuradvertentie uit het *Algemeen Handelsblad* van 5 augustus 1892.

De vroege twintigste eeuw. Oostergeest als buitenplaats.

Ruim een halve eeuw houdt Cornelia een kroniek bij waarin ze per jaar hoogtepunten uit het leven van haar zoon en dochter bijhoudt. Hieruit leren we veel over de jeugd van Wilhelm, die zij liefkozend 'Willy' noemt. Hij is bijvoorbeeld een begaafd cellospeler en op 10-jarige leeftijd geeft hij zijn eerste optreden. Verder staan er in het boekje aantekeningen over zijn schoolcarrière, studententijd en loopbaan. De familie brengt zomervakanties door in België, Duitsland, Luxemburg, Zwitserland en Zweden. In 1870 vervalt het plan van een zomervakantie 'door de noodlottige oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland'. Ook meer persoonlijke feitjes komen voorbij, zo schrijft Cornelia dat Wilhelm op 11 juni 1858 voor het eerst een hoge hoed draagt, zijn ouders een zilveren olie- en azijnstel voor hun zilveren huwelijk geeft, maar bijvoorbeeld ook dat hij mazelen krijgt en als jongvolwassene pokkeninfectie oploopt. Over zus Maria worden we veel minder ingelicht. Notities betreffen haar schoolcarrière en vooral reisjes met haar moeder, naast een aantekening over een akelig ongeval met een paraplu, waarbij ze een oog verliest. Maria blijft vrijgezel en komt veel op Oostergeest.

Wilhelm studeert civiele techniek in Delft en wordt al op zijn twintigste aangesteld als ingenieur bij Rijkswaterstaat. Aanvankelijk houdt hij zich vooral bezig met het onderhoud van kanalen. Na korte carrières in Heusden en Den Bosch wordt hij in Kampen geplaatst om leiding te geven over een project aan het Keteldiep. Hier ontmoet hij Anna Margaretha Frederika barones van Heerdt. Anna is geboren in Batavia in Nederlands-Indië, waar haar vader adjudant van de gouverneur-generaal is. Als haar moeder jong sterft en haar vader snel hertrouwt, wordt ze in huis opgenomen bij het kinderloze gezin van de gouverneur-generaal zelf, Albertus Jacobus (Koos) Duymaer van Twist en zijn echtgenote Maria Johanna Beck. Na de terugkeer van het gezin in Nederland laten zij bij Diepenveen de buitenplaats Nieuw Rande bouwen, waar Anna de rest van haar jeugd doorbrengt. In 1872 trouwen Wilhelm en Anna in Kampen, in Diepenveen wordt een groot dorpsfeest gegeven. De tantes in Warmond maken boeketten. De huwelijksreis wordt doorgebracht in München, Innsbruck en Italië, waar ze onder andere Venetië bezoeken en hier een portretfoto laten maken. Het echtpaar krijgt zes kinderen en verhuist vanwege de carrière van Wilhelm vaak, ze wonen onder andere in Hoek van Holland, Rotterdam en later in Den Haag. Wilhelm klimt op tot hoofdingenieur van de Grote Rivieren en houdt zich onder andere bezig met de Rijn, waardoor hij vaak naar Duitsland reist en tijdelijk in Heidelberg woont. Hij bekleedt veel commissariaten, onder andere in de Zuiderzeeraad, de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij en bij de Holland-Amerikalijn. Zijn grootste verdienste is de aanleg van de Nieuwe Waterweg bij Rotterdam, een lang gewenst overheidsproject dat de bereikbaarheid van de havens vergroot. Een goede vriend is Cornelis Lely en Wilhelm wordt door tijdgenoten omschreven als één van de 200 belangrijkste levende Nederlanders.

Hoewel Wilhelm na het overlijden van zijn tante Miebet vanaf 1892 volledig eigenaar is van Oostergeest, kan hij daar op het moment nog niet wonen. Zijn werk houdt hem voorlopig in Den Haag en Oostergeest wordt vanaf 1893 voor 600 gulden per jaar verhuurd aan de familie van Heemskerck van Beest. Wilhelm en Anna brengen de zomervakanties door op Nieuw Rande, waar de weduwe Duymaer van Twist op dat moment nog woont. Zij overlijdt in 1895 en nadat de huurder van Oostergeest een jaar later opzegt, besluiten Willem en Anna de zomers vervolgens in Warmond door te brengen. Hun twee dienstboden komen mee. Voor het eerst sinds halverwege de achttiende eeuw wordt Oostergeest weer een buitenplaats. Na de verkoop van Nieuw Rande verhuist een aanzienlijk gedeelte van het meubilair, waaronder een koloniaal slaapkamerameublement, naar Oostergeest. Het huis wordt enigszins gemoderniseerd, zo komt er gasverlichting op de begane grond. Tot aan het overlijden van Anna is er boven geen verlichting en moet men hier de weg vinden met een kaars. In de voorkamer links komt een kachel met een pijp naar buiten. In ieder geval vanaf 1910 is er een telefoonaansluiting en in de kamers wordt een systeem met dienstbodenbelletjes aangelegd. Tegen de kerkhofmuur komt een tennisbaan, er wordt een tuinschuur gebouwd en de moestuin keert terug op de historische plaats schuin voor het huis. De in de moestuin bewaard gebleven 'koude bakken' zijn daarna weer in gebruik en tegen de moestuinmuur wordt leifruit als abrikozen, druiven, perziken, nectarines en vijgen gekweekt. Naast de voorgevel van het hoofdhuis staat sinds deze periode een prieeltje, waarin de familie vaak thee drinkt. De landschappelijke negentiende-eeuwse aanleg wordt enigszins 'verstrakt', enkele paden rechtgetrokken en twee oude iepen (mogelijk een restant van de rechte toegangsweg naar het huis) worden gerooid. Bij de vijver voor het huis komen een paar bijenkasten. De belangrijkste wijziging is een nieuwe brug over de vijver, in de lijn van een oude zichtas (de restanten van de voormalige Buerweg). Deze nieuwgebouwde brug krijgt een sierlijke jugendstilvorm en wordt in 1912 bezongen in het album amicorum van Wilhelm: 'Den landheer en zijn lief gezin / Zij dezen wensch gewijd / Wordt al wat leeft op Oostergeest / Steeds door geluk verblijd!'. Het is in deze periode dat Oostergeest een echt familiehuis wordt. Het familie-

Zomervakantie op Nieuw Rande, met links de weduwe Duymaer-van Twist en achter de tafel Anna en Wilhelm.

archief geeft vanaf nu veel meer prijs en het verhaal van de buitenplaats wordt persoonlijker. Uit gastenboeken, dinerkaartjes, rekeningen en brieven ontstaat een beeld van een leven vol reuring, met talloze logeerpartijen van vrienden en familie, grootse feesten, dagtochtjes in de koets (een Victoria) en vaartochten met zeilboot 'De Dodo'. Er wordt veel fruit uit de moestuin gegeten en in kleine kring 's avonds meestal warme beschuitbollen. Wilhelm eet havermout of boekweitepap. Dinerkaartjes van feesten tonen typische gerechten, waaronder *bouillon en tasse* (kopjes heldere soep), *langue à l'écarlate* (een bereiding van rundertong) en *oeufs brouillées aux jambon* (roerei met ham). Er worden veel spelletjes gespeeld, waar Anna dol op is, bridge en het enigszins in de vergetelheid geraakte *whist* zijn favoriet. Met Sinterklaas stelt ze voor de hele familie cadeaupakketten samen. Wilhelm maakt graag wandelingen en houdt zich veel bezig met de moestuin. Tuinman Dirk van Noort, en later zijn zoon Jacques (Jaap), wonen in het Bijhuis. Vaak verblijft de familie ruim een maand op Oostergeest. Wilhelm reist 's ochtends vroeg met de trein naar Den Haag, samen met zijn schoolgaande kinderen. Zoon Conradus (Coen) noemt dit in brieven 'een genot', en één van de gelukkigste periodes in zijn leven. Eens per jaar maakt de familie daarnaast een buitenlandse reis, vaak naar Italië. Ene 'mejuffrouw Kempús' overziet dan de huishouding in Warmond.

Nadat Wilhelm in 1906 met pensioen gaat, verhuist het gezin naar een kleinere woning in Den Haag en wordt Oostergeest wat meer permanent bewoond, ongeveer zes maanden per jaar. Wilhelm behoudt functies in Den Haag en blijft veel forenzen met de trein, later rijdt hij ook met een auto op en neer. Nog steeds

Zomervakantie op Oostergeest, met bij de tafel Anna en familieleden.

ontvangen Anna en Wilhelm veel bezoek en worden er feestjes gegeven. Samen zitten ze graag in de Koepel op het Duin, kijkend naar de zonsondergang. In 1925 krijgt Wilhelm een beroerte en raakt hij deels verlamd. Gaandeweg verliest hij ook zijn zicht, maar hij geniet volgens tijdgenoten nog veel van zijn leven op Oostergeest. Een verpleegkundige rijdt hem bij mooi weer in een rolstoel door de tuinen, het liefst door de moestuin. In 1929 overlijdt hij en wordt hij begraven op de begraafplaats in de kerkruïne bij de Oude Toren. ‘Met diepe ontroering zagen wij den stoet naderen, zijn hoog bejaarde echtgenoote, met wie hij 57 jaar lief en leed gedeeld heeft, had den aandoenlijken moed hem met haar kinderen te vergezellen tot zijn laatste rustplaats’, schrijft een bevriend ingenieur. Anna komt naderhand permanent op Oostergeest wonen met een dienstbode. In het huis wordt een kleine comfortslag gemaakt. In de keuken komt een dienstbodentoilet en ook het op een wat merkwaardige wijze tegen de achterdeur aangebrachte toilet is waarschijnlijk destijds gebouwd.

Zes jaar later sterft Anna. Vlak voor haar overlijden zou zij hebben gezegd dat met haar de ooievaars uit het nest zouden vertrekken. Tot 1994 streek inderdaad geen ooievaarspaar meer in het nest neer. Of dit daadwerkelijk met het overlijden Anna te maken heeft, of met timmerman Balkenende, die hetzelfde jaar sterft, en tot dan toe het nest elk jaar onderhoudt, laten we hier in het midden. In haar testament laat Anna veel geld na aan het personeel op Oostergeest, waarvan verschillende al opmerkelijk lang in dienst zijn. Zo werkt dienstbode Johanna van Aalst al ruim 24 jaar bij de familie, tuinbaas Jaap al 22 jaar, en dienstbode Wilhelmina (Mina) van Ginkel en tuinjongen Gerrit Jan Tijsen beide ruim 14 jaar. Uit latere herinneringen blijkt dat Mina werkt als ‘binnenmeisje’, en gekleed gaat in een zwarte japon met een wit schort. Zij werkt zowel in Den Haag als in Warmond voor de familie.

Het van Nieuw Rande afkomstige koloniale slaapkamerameublement.

Oostergeest gezien van de toegangslaan, met links het hek rondom het tennisveld.

De jugendstilbrug uit 1912 over de vijver in het bos.

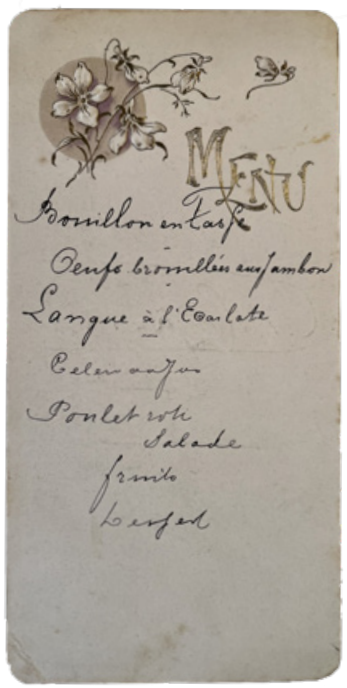
Toegangshek bij de Laan van Oostergeest, in een opmerkelijke vorm. Mogelijk is dit (nu verdwenen) hek al eind negentiende eeuw geplaatst. Op herenboerderij Oosterheerdt in Groningen is een toegangshek in vergelijkbare stijl aanwezig, maar een verwantschap is tot nu toe niet aangetoond. Bij het hek v.l.n.r. tuinman Jaap van Noort, tante Wiesje van Heerdt-Leemans, een onbekende dame en Piet Rosenwald.

Zomervakantie op Oostergeest. Geheel links zittend Quine, bij de rechterhoek van de tafel Wilhelm en Anna.

Wilhelm (rechts) en Joanneke (in de wagen) spelend voor het huis, juli 1915.

Menukaartje van een diner op Oostergeest.

Wilhelm achter zijn bureau in de grote kamer, ca. 1915.

Tuinman Dirk van Noort en vermoedelijk zijn echtgenote of dochter, voor het Bijhuis, 1899.

Tuinknecht Gerrit Jan Tijsen (links) en tuinman Jaap van Noort in de moestuin.

Groepsfoto van de familie Leemans en vrienden op schaatsen bij de jugendstilbrug, 1901.

Schouw in de achterkamer links in de periode van Wilhelm en Anna.

Wilhelm en Anna met kleinkinderen Wilhelm en (waarschijnlijk) Joanneke, voor Oostergeest.

Dienstmeiden bij de achtergevel van het Bijhuis, tijdens het doppen van tuinbonen.

Het voorhuis van Oostergeest, met op de gangbank Hilda Leemans, 1909.

Warmond. Gisteren is alhier de ooievaar gearriveerd en wel op het nest van het buiten „Oostergeest".

Artikel uit het *Leidsch Dagblad* van 5 maart 1906, waarin de komst van een ooievaar op Oostergeest wordt aangekondigd.

Voorgevel van Oostergeest op een litho, ca. 1920, door Jan van Vucht Tijssen.

Vermoedelijk Hilda Leemans aan een bureau op een van de slaapkamers op Oostergeest, 1909. Aan de wand een reproductie van de Mona Lisa.

Wilhelm en Anna op een van de zwemsteigers.

Wilhelm en Anna poseren bij een auto, met daarin waarschijnlijk hun kinderen.

Croquetspel op de lindelaan, 1899.

Verdieping: Eenige avonturen uit ons leven op Oostergeest in ’t jaar 1896

In het familiearchief is een anoniem gedicht bewaard gebleven van een zomer-vakantie op Oostergeest in augustus 1896. Het is waarschijnlijk geschreven door een vriend of vriendin van Wilhelm en Anna, die in het gedicht figureren als de ‘Leeliën’. Het betreft waarschijnlijk hun eerste ‘grote’ vakantie op het huis na de verkoop van Nieuw Rande. Ook kinderen en familievrienden komen in het gedicht voor. Oostergeest wordt in deze periode nog als buitenplaats gebruikt en het gedicht geeft een mooi beeld van het zomerleven van een welgestelde familie aan het einde van de negentiende eeuw.

Op 1 augustus kwam te Oostergeest aan
Een brikje met gasten zeer wel belaan
Het waren de Trippen, dat rumoerig geslacht
Dat de kalme Leeliën in opschudding bracht
Het was Betsytje Steenberghe en Adrie de dikke
Die de kalmte op Oostergeest voorgoed kwam verschrikken
En wat er in die dagen alzoo werd uitgespoekt
Dat vindt de lezer in deze bladen geboekt
Maar hoe zal men alles behoorlijk verhalen
Al dat plagen, dat stoeien, ’t gekke spektakel
Soms lag ’s jongere deel van den lach voor mirakel
’s morgens roeien, of croquet maar ’t allermeest fietsen
En ’s avonds wat muziek, een spelletje whisten
8 aug. Vader Leemans bleef tehuis en om ons te tracteeren
Wist hij een aardige roeitocht te organiseeren
In een sloep met zes riemen langs Zuidhollandsche stroomen
Werd nu deze aardige tocht ondernomen
En een bootje met stukkels vol bluf en vol pret
Werd spoedig uit meelij op sleeptouw gezet
Daar zij anders heel gauw hadden schipbreuk geleen
Niet berekend voor de vaart op zulke woeste zeeen
Men roeit dus over Lee en over ’s Kagermeer
En zwabbert soms wonderbaar op en de neer
Tot men eindelijk kwam aan een heel aardig ding
Waar uit elk raam een vlaggenstok hing
Maar dat ding zoo eenvoudig, zoo simpel in schijn
Is de macht van ons land, zal zijn trots altijd zijn
Het is de roem toch van Neerland die haar poelen en meren
Door volharding en vernuft van de waterstaatsheeren
Ziet herschapen in vetten en vruchtbaren grond
De ‘Leegwater’ was het die daar zoo stond
Die op zijn tinnen een heerlijk schouwspel ons bood
En elk van echt Hollandsche natuur zeer genoot
Wij kwamen op tijd en vroolijk weer thuis
En zaten ’s bootje zoo stil als een muis
10 Aug. Door de wielrijders werd een tochtje verzonnen
Dat alleen om de wetenschap was begonnen
Een tocht naar Haarlem om museums en tante te gaan zien
Naar het scheen dat deze rare snaken
De plombières beter aan de wetenschap wilde smaken
11 Aug. Een avondwandeling dat is een heerlijk ding

Zoo ging men met Vader Leemans aan de spits
Gezellig samen op de trits
Al ...(?) wandelde men allen te zamen
Totdat wij bij de vliegende Hollander kwamen
En toen begonnen de avonturen
Daar bonte koetjes met vroolijke kuren
Op den hond afkwamen in vliegende draf
Men stuurde er gauw Adrie Schaarles(?) op af
Die was van deez dag nu waarlijk de held
Want de meesten waren weinig op die koetjes gestelt
Och heere wat liep die dikke moeder Trip als een haasje
En zocht gauw bij mijnheer Leemans een veilig plaatsje
12 Aug. Het was heden koffieprié
Bij nicht André
Met Haagsche Trippen
Die op Oostergeest aan kwamen wippen
Met Miesje Myer die er wel mag zijn
Met hare mooie toiletjes zoo keurig en fijn
13 Aug. Hoog waait de dag op Oostergeest
Geen blijder dag dan Moedersfeest
De kindren dragen bloemen aan om 't huis te sieren
De ereboog prijkt en vroolijk kijkt
Zelfs Cornelia en Dirk ja alle vieren
Heel het dorp deelt in de vreugde mee
Eerst bracht de boze meid van nicht André
Een overheerlijk krentenbrood,
Dat was in 5 minuten dood
Onder 't schoone spel van Louise en Marie
Zoo genoot men proze en poësie
Daar rolt de brik van Rande aan
Nu een vroolijk dinertje
Twee brikken ziet men voor de lanen gaan
Naar visites niet thuis maar o Yeetje!
Daar nadert een heer zeer puntig en fijn
En de bende roept uit, wie kan dat wel zijn
Doch opeens rijst een kruit uit aller mond
Het is Plemp 't is Plemp zoowaar frisch en gezond
Voor hij weet wat er eigenlijk met hem gebeurd
Wordt hij door 2 bij zijne armen gesleurd
Door een derde fiks bij zijn kraag gepakt
En tusschen 2 dikke dames geplakt
En of hij al roept van treinen en eten
Daar willen de Leelien nu heelemaal niets van weten
Hij moet ruines zien van Jacoba van Beyeren
Zoodat hij per slot voor zijn geld maar kiest zijn eieren
Tot zijn Kroost krijgt de man nu een pruim en een taartje
En voort rijdt men steeds op een heel aardig vaartje
Onder moordddadig lawaai en 't harmonische zingen
Behalve in de bebouwde kringen
Te Piet-Gijs aan 't station liet men hem eindelijk weer los
Maar wie weet hoe lang hij nog stond in dat bosch
Men reed nu door velden en schoone plantsoenen
Men kreeg in de duinen veel zand in de schoenen
Mijnheer Rieuwie(?) zag en steeds in een draf om de hoedjes
Want o! In brik 2 was men zoo bedaard en zoo zoetjes
Tehuis een souper met veel eenden en taartjes
Elk was vol zelfs de Dirken en Maartjes
Die sigaren rookten onder de traktatie
Terwijl de familie aan 't hossen was bij de illuminatie

En een kleermaker die kwam om een scheurtje te maken
Dorst nauwelijk het huis Oostergeest te genaken
Want hij vond de familie zoo akelig dol
En dacht secuur dat het hun scheelde in hun bol
Maar zeer zeker vergeet niemand ooit dit plezierige feest
Op 13 Augustus te Oostergeest
Dat nu nog verhoogd werd door de komst van tante Jet
Vol aardige grappen en jolige pret
15 Aug. En zij troffen gunstig weer
Dat verhoogd de vreugde nog meer
Dat mag waarlijk het refrein
Van deez vroolijken dag wel zijn
Vol moed en lust gaat men op weg
Per trein tot aan Piet-Gijzenbrug
Met veertien menschen en een hond
De lucht vertrekt echter terstond
De regen stroomt en plast steeds neder
Wat troffen wij toch gunstig weder
Men roept in koor
Kom stap maar door
Zoo'n bui frisch op
Een natte kop
Dat deert ons niet
Een uur of vier
Wat nat plezier
Geeft wat variatie
En verandering in de conversatie
De schoonste weg van Nederland
Daarvan is het dat ik watertand
En steeds daalt des hemels regen
Al milder neer op 's Heeren wegen
Dit wandelingetje nu was een aardige pret
Door Mijnheer Leemans voor zijn vrouwtje op touw gezet
Maar eindelijk roept zij neen Leemans een wagen
Zoowaar als ik leef nu verzet ik geen voet
Tenzij gij mij in een wagen naar huis brengen doet
Bij eenen boer in de buurt nu maar gauw een gaan vragen
De vader en zoon, zij gingen allebei
Om het paard op te zoeken dat liep in de wei
Toen geheschen en gepakt al die 14 zielen
Op een hossende kaaskar met krakende wielen
Daarop hoste men voort door welvarende streken
Waar jong en oud door het venster kwam kijken
Want niemand begreep wat dat gevaarte wel was
Die kluit menschen al wiebelende op een heel slechte as
Arm in arm en daartusschen een jankende hond
Mijnheer Leemans knap in zijn kraag en zijn hoed
Zoodra hij een fatsoenlijk mensch ontmoet
En te Lisse aan 't station wist men niet wat te denken
Van die natte partij die daar binnen kwam zwenken
Een kop koffie zoo geurig en heet
Bracht ons toen allemaal weer in 't zweet
En bewaarde ons allen voor een bui rheumatiek
Al riep moeder, dit fuifje maakt ons allen nog ziek
Maar wij hadden geen dag haast zoo'n pret
Als toen wij zoo nat op die kar waren gezet

Varend op een boot in de vijver bij de jugendstilbrug, ca. 1920

Onbekende dame op een boom in het bos van Oostergeest.

Verdieping: Een jeugdportret uit Batavia

(door Aagje Gosliga)

Van zowel Wilhelm als Anna zijn kinderportretten bewaard gebleven die nog steeds op Oostergeest hangen. Ze zijn te vinden in de grote kamer rechts. Wilhelm is afgebeeld als een kleine tuinman, Anna zit keurig op een rode stoel in een witte jurk, en draagt een kettinkje met bloedkoralen. Vooral dit jeugdportret van Anna is erg bijzonder. Het is geschilderd in Nederlands-Indië door de destijds veelgevraagde Indische schilder Raden Saleh.

De moeder van Anna, Christine Penning Nieuwland, overlijdt als Anna nog maar vier jaar oud is. Haar vader Jacob van Heerdt hertrouwt daarna snel, waarna Anna in het pleeggezin van de gouverneur opgroeit. Waarschijnlijk net voor deze treurige gebeurtenis is het jonge gezin Van Heerdt geportretteerd door Saleh. De drie portretten zijn nu verspreid geraakt. Raden Sarief Bastaman Saleh wordt gezien als een belangrijke vernieuwer van de Javaanse beeldende kunst en de grondlegger van de olieverfschilderkunst daar. Hij schilderde vooral sterk gedramatiseerde taferelen in een romantische stijl, die het ‘exotische’ Java tonen waar leeuwen en tijgers ruiters aanvallen. Maar Saleh was ook een begenadigd portretschilder. Vanaf 1856 ontvangt hij zijn klanten in een door hem gebouwde villa in Batavia, die iets wegheeft van een oosters paleis.

Saleh komt uit een Javaanse regentenfamilie en toont al op jonge leeftijd kunstzinnig talent. Hij wordt onderwezen in het schilderen door de Belgische schilder Antoine Payen. Op voorspraak van Payen krijgt Saleh een beurs, waarmee hij in 1829 naar Nederland reist om zich daar verder te bekwamen in de schilderkunst. Hij volgt lessen bij Cornelis Kruseman en Andreas Schelfhout, van wie hij respectievelijk leert portretten en landschappen te schilderen.
Na zijn opleiding te hebben voltooid reist Saleh een tijdlang door Europa, waarbij hij handig gebruik maakt van zijn status als ‘oosterse prins’ en portretten vervaardigt voor de Europese hoven. In 1851 keert hij terug naar zijn geboortestad. Vlak daarna moet het portret van Anna zijn gemaakt.

Anna van Heerdt op een kinderportret door Raden Saleh, ca. 1852-1854.

In de grote kamer op Oostergeest hangen naast het jeugdportretje van Saleh vele andere familieportretten, waaronder twee van Wilhelm en Anna geschilderd door Jan Veth. Veth wordt gezien als één van de meest getalenteerde portretschilders in Nederland uit de twintigste eeuw én is ook voor ons van belang omdat hij één van de oprichters van Vereniging Hendrick de Keyser is. De statige portretten tonen Wilhelm en Anna op wat oudere leeftijd, beide gezeten in een stoel. Ondanks de grote stijlgelijkenis zijn de portretten niet tegelijkertijd geschilderd, maar bijna een jaar na elkaar.

In 1916 wordt Wilhelm 75 jaar en ter ere hiervan besluiten zijn 'vrienden en vereerders uit verschillende maatschappelijke kringen, leden van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs en mannen, die zich bewegen op het gebied van wetenschap, scheepvaart, spoorwegen, nijverheid en handel' een portret van hem te laten schilderen. Hiervoor vragen ze Jan Veth. Veth correspondeert gedurende zijn productieve carrière uitvoerig met zijn moeder over de portretten die hij schildert en zo óók een over het portret van Wilhelm. Veth blijft enkele dagen op Oostergeest logeren voor het schilderen en schrijft op 14 juli 1916 aan zijn moeder. Wilhelm noemt hij een 'uitstekend zitter', waardoor Veth een 'zeker gevoel van tijdeloosheid' ervaart, 'de beste remedie' bij het schilderen. Het portret wordt gemaakt in een geïmproviseerd atelier in de Koepel op het Duin en wordt volgens Veth 'bijzonder sprekend en levend'. Op 12 september, de avond voor zijn verjaardag, reizen Wilhelm en Anna naar restaurant 'De Twee Steden' aan het Buitenhof in Den Haag. Bij een drukbezocht diner waar ook familieleden aanschuiven wordt het portret, volgens een artikel in *De Ingenieur* 'te beschouwen als een der beste werken van onzen Veth', gepresenteerd. 'Nadat het groene laken was gevallen, dat het schilderstuk aan het oog verborg, ging een spontane toejuiching door de zaal'.

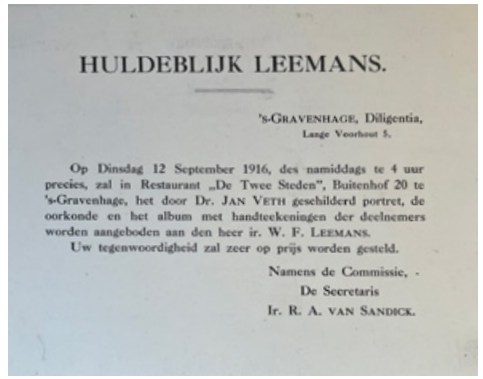
Het portret moet ook Wilhelm erg goed zijn bevallen en een jaar later geeft hij Veth opdracht om ook een schilderij van Anna te maken. Wederom logeert hij op Oostergeest. Veth worstelt meer met dit schilderij. 'Het is hard en aanhoudend vechten' schrijft hij op 22 maart 1917 aan zijn moeder. Maar, 'gelukkig zit Mevrouw Leemans met een waarlijk engelachtig geduld voor mij'. Meermaals hangt hij samen met haar het schilderij op de plek in de grote kamer waar het moet komen om te kijken wat er nog mankeert. Hij is blij met het 'krachtige paars' dat hij in haar japon heeft aangebracht dat het hele werk 'oneindig meer fut' geeft, maar verwacht nog wel een hele dag te moeten schilderen aan de stoel waar ze op zit. De avond daarop zal hij met 'de Leemansen' naar het Theater Verkade in Den Haag gaan, naar het stuk 'Professor Bernhardi' van Arthur Schnitzler, waar hij erg benieuwd naar is. Kort daarna moet het schilderij zijn voltooid. Van het 'aanhoudend vechten' is niet veel zichtbaar, van het prachtige resultaat des te meer.

Portret van Wilhelm Leemans door Jan Veth, 1916.

Portret van Anna van Heerdt door Jan Veth, 1917.

HULDEBLIJK LEEMANS.

'S-GRAVENHAGE, Diligentia,
Lange Voorhout 5.

Op Dinsdag 12 September 1916, des namiddags te 4 uur precies, zal in Restaurant „De Twee Steden", Buitenhof 20 te 's-Gravenhage, het door Dr. JAN VETH geschilderd portret, de oorkonde en het album met handteekeningen der deelnemers worden aangeboden aan den heer ir. W. F. LEEMANS.
Uw tegenwoordigheid zal zeer op prijs worden gesteld.

Namens de Commissie,
De Secretaris
Ir. R. A. VAN SANDICK.

Uitnodiging voor het feestelijke diner in restaurant 'De Twee Steden' in Den Haag.

AAN IR. WILHELMUS FRANÇOIS LEEMANS,
STAATSRAAD IN BUITENGEWONEN DIENST, OUD-HOOFDINSPECTEUR-GENERAAL VAN DEN RIJKSWATERSTAAT, EERELID VAN HET KONINKLIJK INSTITUUT VAN INGENIEURS.

UW VRIENDEN EN VEREERDERS UIT VERSCHILLENDE MAATSCHAPPELIJKE KRINGEN; LEDEN VAN HET KONINKLIJK INSTITUUT VAN INGENIEURS EN MANNEN, DIE ZICH BEWEGEN OP HET GEBIED VAN WETENSCHAP, SCHEEPVAART, SPOORWEGEN, NIJVERHEID EN HANDEL, GEVOELEN ER BEHOEFTE AAN U EEN BLIJK TE GEVEN VAN HUN HOOGACHTING EN VAARDEERING.
GIJ HEBT U OP VELERLEI GEBIED VERDIENSTELIJK GEMAAKT, MAAR HET MEEST OP DEN VOORGROND TREEDT UW ARBEID AAN DE VERBETERING VAN DEN ROTTERDAMSCHEN WATERWEG, WAARAAN NAAST DEN NAAM VAN DEN EERSTEN ONTWERPER, CALAND, STEEDS DIE VAN LEEMANS ZAL VERBONDEN BLIJVEN.
UW PORTRET, DOOR DR. JAN VETH GESCHILDERD, WORDT U OP UW 75STEN VERJAARDAG AANGEBODEN, MET EEN ALBUM, BEVATTENDE DE HANDTEEKENINGEN DER DEELNEMERS AAN DIT HULDEBLIJK.

'S GRAVENHAGE, 13 SEPTEMBER 1916.

DE COMMISSIE:

Oorkonde bij het portret van Wilhelm, met handtekeningen van de mensen die voor het portret hebben gedoneerd.

Foto's Wilhelm en Anna in de periode dat de portretten door Jan Veth zijn gemaakt.

Vermoedelijk een verlovingsportret van Coen en Quine.

Studiofoto van Coen op jonge leeftijd.

Huwelijksfoto van Coen en Quine.

Ontbijt op Huis Alpha in Warnsveld, ter ere van het huwelijk van Coen en Quine. Zijzelf zitten rechts aan de tafel. Op de foto staan leden van zowel de familie Leemans als de familie VerLoren van Themaat.

Midden twintigste eeuw. Oostergeest in oorlogstijd.

Wilhelm laat bij zijn overlijden in 1929 Oostergeest na aan zijn dan 51-jarige zoon Conradus (Coen), met vruchtgebruik voor Anna. Coen groeit grotendeels op in een huis aan de Schiekade in Rotterdam, en later aan de Laan Copes van Cattenburch in Den Haag. Al op jonge leeftijd komt hij veel op Oostergeest, eerst bij zijn oudtantes en later tijdens de lange zomervakanties met zijn ouders. Coen is erg geïnteresseerd in scheepsbouw, maar gaat civiele techniek studeren in Delft. Na zijn studie werkt hij als ingenieur voor de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, een voorloper van de NS. Eén van zijn eerste werken is de verbreding van de aanmeersteigers bij het treinstation in Hoek van Holland, later is hij betrokken bij de bouw van het station in Haarlem en de verbreding van het spoor tussen Deventer en Rhenen. Het grootste deel van zijn carrière werkt hij in Amsterdam, onder andere aan een nieuwe overkapping van het Centraal Station en de vernieuwing van de spoorlijn over het Oosterdok in de richting van Amersfoort en Utrecht. Zo is hij in de jaren dertig betrokken bij de bouw van de twee nieuwe stations Muiderpoort en Amstel. Coen heeft een grote passie voor zeilen en heeft een boot op de Loosdrechtse Plassen, waarmee hij vaak naar Warmond zeilt.

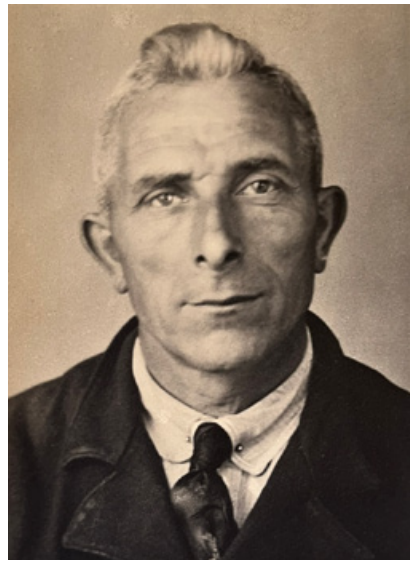
In 1905 trouwt Coen met Alberta (Quine) Jacoba VerLoren van Themaat. Zij kennen elkaar al lang, hun moeders Anna van Heerdt en Hester Kronenberg zijn goed met elkaar bevriend. Quine groeit op in het Gelderse Warnsveld in Huis Alpha (ook bezit van Hendrick de Keyser) in een gezin van acht kinderen. Haar moeder is al jong weduwe en stimuleert al haar kinderen om een vak te leren. Quine, als kind Jacqientje, Jieneke of Jine genoemd, doorloopt onder andere een verpleegstersopleiding in Londen. Ze wordt daarnaast volgens haar kinderen getypeerd door het vele theedrinken. Het huwelijk wordt groots gevierd in zowel Warnsveld als Warmond. Uit de opgestelde huwelijkse voorwaarden is op te maken dat Quine een aanzienlijk forser geldbedrag inbrengt dan Coen, naast landerijen in Lexmond en enkele effecten. Coen brengt het familiehuis aan de Hooigracht in. Na het huwelijk vestigt het echtpaar zich in Amsterdam, een paar jaar later verhuizen ze naar Hilversum. Ze krijgen drie zoons en twee dochters. Vakanties worden veel doorgebracht op Oostergeest, waar nu ook verschillende leden van de familie VerLoren van Themaat komen. Tussen beide families ontstaat een innige band. Naast zomers op Oostergeest brengen Coen en Quine ook elk jaar een bezoek aan Zwitserland, waar zij maar liefst 27 keer in het nog steeds bestaande hotel Wetterhorn in Hohfluh (Hasliberg) verblijven. Hier wordt ook hun zilveren bruiloft gevierd. Later gaat de familie veel naar Les Tines, bij Chamonix in Frankrijk.

Nadat Anna van Heerdt in 1935 overlijdt staat Oostergeest vier jaar lang min of meer leeg. Af en toe komen Coen en Quine er in de zomervakanties. Het Bijhuis wordt wel bewoond, door de nu tot hoofdtuinman opgeklommen Gerrit Jan Tijsen

en zijn echtgenote Ella Dijkema en hun vier kinderen. Nadat Coen in 1939 met pensioen gaat, besluiten hij en Quine op Oostergeest te gaan wonen. Voor hun komst wordt het huis opgeknapt. Aan de keuken van het hoofdhuis wordt een bijkeuken gebouwd en er komt een reusachtige op cokes gestookte kachel waarmee het pand wordt verwarmd. Ook het interieur van de tuinmanswoning wordt gemoderniseerd. Er komt een bakstenen schouw en kamers krijgen Bruynzeeldeuren. Een zus van Coen, Maria (Marie) Leemans, krijgt landerijen in de Klinkenbergerpolder achter Oostergeest uit de nalatenschap van haar ouders en laat hier in 1939 het huis Teylingerhof bouwen. Zij komt hier wonen met haar man Pieter (Piet) Rosenwald.

Quine doet loonadministratie op het landgoed, bestelt zaden voor de moestuin, doet met de hulpen de inmaak van groenten (een beroemde en beruchte bezigheid, waar veel familieleden herinneringen aan hebben) en besteedt veel aandacht aan het linnen op het huis. Ze heeft naam in het maken van bijna onzichtbare stoppen. Coen doet 's ochtends en 's avonds de luiken open en dicht en helpt graag mee in de moestuin. Uit het waarschijnlijk door Quine bijgehouden uitgavenboek valt op te maken dat vanaf het moment dat zij op Oostergeest komen wonen jaarlijks tussen de 560 en 570 gulden wordt uitgegeven aan dienstboden. Het loon van tuinman Gerrit en een hulp bedraagt samen op jaarbasis ongeveer 800 tot 900 gulden. De huishouding kost een kleine 2.000 gulden. Vaste lasten zijn de was, elektra, gas, water, brandstoffen en de belastingen. Met name de belasting is erg hoog, ruim 4.000 gulden op jaarbasis. Verder staan er ook kostenposten voor vermakelijkheden, lectuur, cadeaus, kleren en losse aankopen op de balans. Het totaal van de jaarlijkse uitgaven schommelt tussen de 15.000 en 20.000 gulden. Wederom is Oostergeest het toneel van familiefeesten, vakanties en huwelijken. Coen en Quine zijn vrijwel nooit alleen thuis. 'Achter de oude lindeboomen / Ligt Huize Oostergeest te droomen / Het bosch en de vijvers, vóór en achter de weien / Doen allen hun best om het oog te vermeien / In den moestuin bessen in overvloed / Ook meloenen en perziken doen het goed, schrijft een zus van Quine in augustus 1939 in het gastenboek.

En dan breekt de oorlog uit. In de eerste oorlogsjaren wordt het leven op Oostergeest nog voortgezet als voorheen. Verjaardagen worden gevierd, er wordt gezeild op de Kagerplassen op zeilboot 'De Oostergeest' en zoon Wilhelmus (Wilhelm) viert in 1941 zijn huwelijk met de kunstenares Dorothee (Theet) Huysinga op het huis. Een jaar later doen ook dochter Maria (Marietje) en haar man Gijsbert (Gijs) van Aardenne dit. Als de oorlog een zwaardere periode ingaat, verdwijnen de feestelijkheden en zomervakanties op Oostergeest. Op 13 oktober 1943 wordt het huis door de Wehrmacht gevorderd. Coen en Quine wijken uit naar kamers in het voormalige hotel Paviljoen De Leede in het dorp. Met lede ogen zien ze toe hoe Oostergeest door anderen wordt bewoond, bomen in het bos worden gekapt, bunkers op het terrein worden gebouwd en het landgoed zichtbaar achteruit gaat. De familie Tijsen mag van de bezetter in het Bijhuis blijven wonen en kan het verval enigszins temperen. Pas aan het eind van de oorlog wordt het huis weer vrijgegeven en keert het normale leven terug.
'De zomer is dit jaar op Oostergeest / Zoals hij van ouds is geweest' schrijft nicht

Tuinman Gerrit Jan Tijsen.

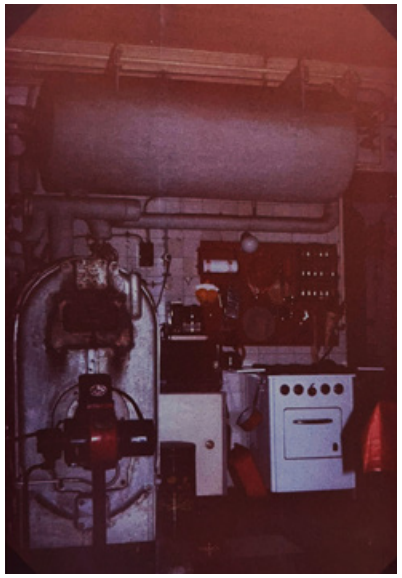
De kinderen van Coen en Quine. V.l.n.r. staand: Wilhelm en Jasper. Zittend: Anne, Marietje en Joanneke.

Hulp Ella Tijsen.

Oostergeest, omstreeks 1939.

De op cokes gestookte kachel in de keuken.

De voorkamer in de tijd van Coen en Quine.

De achterkamer links in de tijd van Coen en Quine.

De grote kamer in de tijd van Coen en Quine.

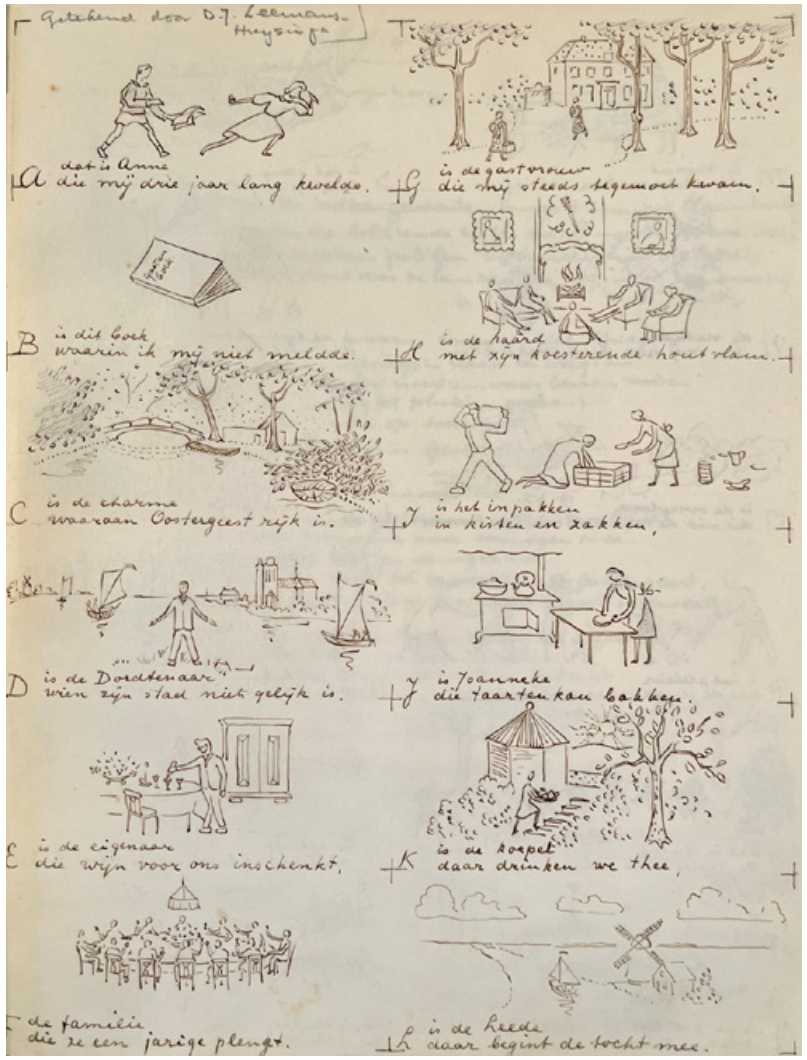
Waarschijnlijk de voorkamer links in de tijd van Coen en Quine.

Anneke Philipse-Kronenberg in juli 1945 in het gastenboek. Met rijkssubsidies wordt het huis vanaf omstreeks 1948 gerestaureerd. Het vervallen tennisveld wordt met gras ingezaaid en in de tuinbeplanting wordt een en ander versoberd. Een ovale vijver bij het bergje in het bos wordt gedempt.

Na de oorlog heerst in Nederland grote woningschaarste en op Oostergeest wonen in de jaren vijftig en zestig verschillende families in. Hiervoor reserveren Coen en Quine de kamers op de begane grond links. In de voorkamer wordt een schouwtje geplaatst met een kachel. Achtereenvolgens wonen hier de families Verwey en Pasternak, verschillende neven en nichten, zoon Jasper en een tijdlang zoon Anne met zijn echtgenote Wif met hun kinderen. Op Oostergeest worden nog twee kinderen geboren, voor het eerst sinds het in bezit is van de familie Leemans. Ook komt dochter Joanneke weer op het huis wonen. Tuinman Gerrit sterft jong, in 1950, en wordt opgevolgd door zijn zoon Jan, die in het Bijhuis blijft. Na enige tijd vertrekt hij naar het witte huisje buiten het toegangshek. Het Bijhuis wordt daarna vanaf 1967 bewoond door Ada van Grieken en haar echtgenoot, die een rijschool heeft. Ada groeit op in Warmond en kent het huis van jongs af aan omdat zij in de winter op de vijver voor het huis mag schaatsen. Er wordt geen huur gevraagd, maar in plaats daarvan komt zij op maandagen en vrijdagen in het huis schoonmaken. Tot haar werkzaamheden behoren het stofzuigen, meubels in de boenwas zetten en kleden kloppen. Ze helpt met het inmaken van groenten uit de moestuin en voor kerst met het maken van deeg voor de kerststol. In het door Quine handgeschreven huurcontract van het Bijhuis staan de werkzaamheden omschreven, die twee dagen in de week van 9 tot 12 en 2 tot 4 moeten plaatsvinden. De man van Ada moet ‘sneeuw ruimen om huis, vuilnisbakken bij hek zetten als de tuinman er niet is en helpen, als er plotseling hulp nodig mocht zijn’. Ook mag hij geen andere auto dan zijn eigen op het terrein parkeren en is met Ada overeengekomen ‘dat het grasveldje voor hun huis niet als zitplaats gebruikt zal worden’. Op dinsdagen komen twee andere dames om de gang te schrobben. Was doet de familie zelf. Ada krijgt na haar scheiding een relatie met Jan. In 2024, zevenenvijftig jaar later, komt Ada nog steeds loyaal op maandagen en vrijdagen schoonmaken, iets wat zij naar eigen zeggen altijd als ‘een plezier’ heeft ervaren.

Uit brieven van Quine blijkt dat de oorlog Coen zwaar is gevallen. Een vlak na de oorlog geschilderd portret toont een vermagerde man, zichtbaar getekend door vijf jaren bezetting. In 1959 overlijdt hij. Oude pachters dragen zijn kist naar het familiegraf. “t is hier nog altijd zoo vreemd nu Coen er niet meer is. Hij was zoo’n bijzondere persoonlijkheid hier in huis, hij had zijn eigenaardigheden maar hij was zoo sterk aan zijn familie gehecht. Kon niet goed buiten ons. Hij genoot er altijd van als de kinderen kwamen. De laatste tijd had je dan dikwijls het gevoel, dat hij het naar vond als ze weg gingen, alsof hij dacht ‘zou ik ze nog weer zien” schrijft Quine kort na de begrafenis. In zijn testament heeft Coen laten vaststellen dat Oostergeest binnen de mannelijke lijn moet vererven. Zoon Wilhelm wordt voor 4/5 deel eigenaar, zijn zus Joanneke en moeder Quine allebei voor een tiende. Quine en Joanneke wonen vervolgens nog ruim tien jaar samen in het huis. Veel aandacht gaat uit naar de moestuin, en samen maken ze grote reizen naar

Zwitserland en Frankrijk. Ook wonen verschillende familieleden, waaronder Catharina (To) VerLoren van Themaat, een zus van Quine, korte of langere tijd op Oostergeest in. Na een kort ziekbed sterft Quine in 1971 en wordt zij begraven in het graf bij de Oude Toren. ‘Het condoleren vond plaats in het grote huis, in de grote kamer waar in een lange rij de ‘kinderen’ van de overledene stonden, allen lang van stuk en in het zwart gekleed’, schrijft familievriendin Katharina (Ina) Meijers later op.

Pagina uit het gastenboek van Oostergeest, met tekeningen van Theet.

De tuinman bewerkt het gazon voor het huis, ca. 1939.

De zeilboot van de familie.

Theedrinken voor het huis, zomer 1940. In de stoel rechts zit Joanneke.

Diner ter ere van het huwelijk van Wilhelm en Theet, 1941. Aan de tafel achter de bloemen Coen, links naast hem de moeder van Theet, Martha von Schwarze.

Coen en Quine, met in het midden Theet met Coen jr. en Joan.

Een diner in de grote kamer, 25 september 1953.

De heer en mevrouw
LEEMANS—BOSCHMA
geven met blijdschap kennis
van de geboorte van hun **zoon**

DIEDERIK.

Huize Oostergeest, Warmond
14 oktober 1959.

Geboorteadvertentie van Diederik Leemans uit het *Leidsch Dagblad* van 16 oktober 1959.

Coen en Quine, zittend in het gras tijdens een vakantie in Frankrijk.

1 September a.s. hoopt de heer G. J. Tijsen het feit te herdenken, dat hij gedurende 25 jaren onafgebroken in trouwen dienst is werkzaam geweest als tuinman op „Huisje Oostergeest" te Warmond. 501c C. Leemans

Artikel uit *De Kroniek* van 18 augustus 1945, over het aanstaande 25-jarig jubileum van tuinman Gerrit Jan Tijsen.

De familie Tijsen op het gazon voor Oostergeest.

Ada klopt het kleed uit de voorkamer uit voor het huis. Achter Ada staat haar dochter Linda. Rechts huishoudelijke hulp Jeltje.

Coen en Quine poseren bij een auto voor Oostergeest.

Tot onze grote droefheid overleed heden op 81-jarige leeftijd onze beste man, vader en grootvader

Ir. CONRADUS LEEMANS

oud-ingenieur van de Nederlandse Spoorwegen.

Uit aller naam:

A. J. LEEMANS—VER LOREN VAN THEMAAT.

Warmond, 18 aug. 1959
Huize Oostergeest.

De begrafenis zal plaats vinden op de Oude Begraafplaats te Warmond op vrijdag 21 augustus te 12.30 uur.

Overlijdensadvertentie van Coen uit het *Leidsch Dagblad* van 19 augustus 1959.

Quine voor het huis met Marietje en Joanneke.

Verjaardagsdiner voor Quine, 6 december 1968. Zijzelf zit rechts achter de tafel. Links naast haar de dan 19-jarige kleinzoon Joan.

Quine met een kleinkind bij de vijver.

Portret van Coen door Pieter Geraedts, winter 1944-1945.

Op 20 juli 1939 schrijft Coen aan zijn schoonzus Dora VerLoren van Themaat in Warnsveld dat hij bang is dat er binnenkort een oorlog gaat uitbreken. Coen waarschuwt de alleenstaande Dora goed op te letten en niet teveel op open plaatsen en in kleine dorpen te komen, mocht daar gevaar ontstaan. Op Oostergeest zijn ze inmiddels begonnen met het voorbereiden van het huis om eventueel onderdak te bieden aan vluchtelingen, ook Dora is daar welkom.

Binnen een jaar krijgt Coen gelijk. Het bombardement op Rotterdam is tot in Warmond te horen en na de overgave van Nederland staat het leven op Oostergeest in het teken van de oorlog. Vooral de angst voor bezetting of uithuisplaatsing is groot, net als de vrees voor bombardementen. Op de ramen van het huis worden linnen stroken geplakt om eventuele glasschade te beperken. Afwachtend op haar huwelijk met Wilhelm, die op kamers in Amsterdam woont, verblijft schoondochter Theet in 1940 en 1941 op Oostergeest. Uit de brieven die zij aan haar verloofde stuurt, blijkt hoe zeer Coen en Quine bezig zijn het huis klaar te maken voor eventuele bombardementen en voedseltekorten: ‘Je ouders zijn van een stoer geslacht. Ik zal je vertellen wat ze bijv. gisteren hebben gedaan. ’s Morgens hebben ze met z’n tweeën alle kisten en kasten en doozen en stoelen naar het midden van de zolder gesjouwd, zoodat aan het eind van de morgen alles klaar was, met bakken zand en water in de opengespaarde anderhalve meter. ’s Middags heeft je moeder erwten gewekt en ’s avonds hebben ze met z’n tweeën nog erwten geplukt, daar bij de sloot. Vanmorgen waren ze het eerste op, je vader had vòòr het ontbijt alweer capucijnen geplukt en om negen uur waren ze bezig met honing slingeren’.

Het gastenboek, dat over de oorlogsperiode doorloopt, schetst een goed beeld van het verloop van de oorlog en de veranderingen die deze met zich mee brengt. In het eerste oorlogsjaar is het leven nog grotendeels als voorheen. Op Oostergeest blijven traditiegetrouw veel gasten logeren en het beheer van het huis wordt voortgezet zoals Coen en Quine gewend zijn. Toch wordt de oorlog wel gevoeld: ‘Veel is veranderd in Warmond / En ook op Oostergeest / Maar wij zijn blij, dat in dit huis / De gastvrijheid steeds nog leeft / Hollands vrijheid is vergaan / Maar gastvrijheid blijft bestaan, / Als kostlijk stuk van Hollands geest, / Getrouw bewaard op Oostergeest’, schrijft ene ‘Pieters’ in augustus 1940 in het boek. Veel gasten zien in het huis een toevluchtsoord om even te ontsnappen aan de realiteit. Een jaar later schrijft familievriend Jaap Brummelkamp: ‘In een snikhete tijd van opwindende stonden / Van Russen, beschermers en rellen en strijd / Werd weer Oostergeest een oase bevonden / Paradijsje van rust in een rustloze tijd’. Dat de familie een grote eigen moestuin heeft betekent ook dat honger niet echt wordt geleden: ‘Distributie deed hier slechts formaliter intree / Want realiter werden de magen gevuld: / Vitamientjes, aardbeien, fruit uit de moestuin / Kortom, we hebben geweldig gesmuld’.

De voorgevel van Oostergeest in 1941. Op de ramen zijn linnen stroken geplakt om eventuele glasschade bij beschietingen of bombardementen te beperken.

Huwelijksfoto van Wilhelm en Theet. Links de moeder van Theet, Martha von Schwarze, rechts Quine en Coen.

De familie drinkt thee voor het huis, zomer 1941.

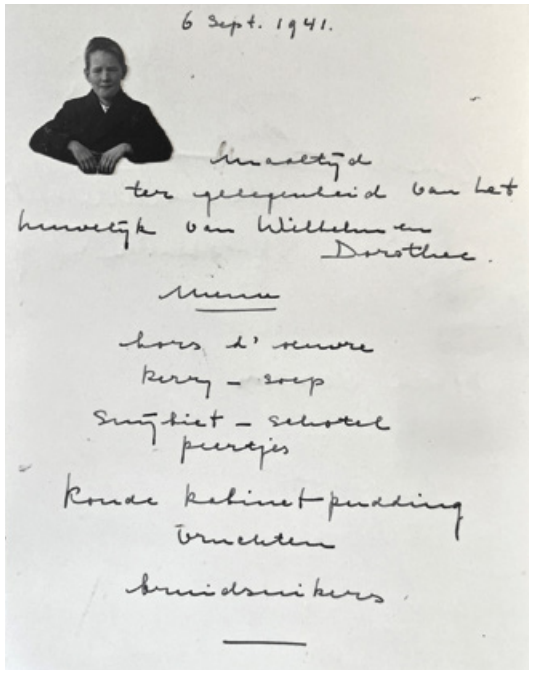
Door Theet gemaakt knipkunstwerk ter gelegenheid van haar huwelijk met Wilhelm, 10 september 1941.

‘In afwachting op de komst van het bruidspaar’, op de brug over de vijver op Oostergeest.

Diner in de grote kamer op Oostergeest ter ere van het huwelijk van Theet en Wilhelm, september 1941.

Menukaartje van het huwelijksdiner op Oostergeest, 6 september 1941. Linksboven een jeugdfoto van Wilhelm.

Ook de fotoboeken lopen in de oorlogsjaren door en hieruit rijst een zelfde beeld. We zien groepen mensen thee drinken voor het huis, zeilen op de Kagerplassen en poseren op het gazon, maar meest bijzonder zijn de foto’s van de huwelijksfeesten van zoon Wilhelm en dochter Marietje in 1941 en 1942. Er ontstaat een beeld van subtiel protest: in de grote kamer wordt een enorme Nederlandse vlag opgehangen, op de schouw een foto van Wilhelmina gezet en door huis worden oranje tulpen verspreid. Van het huwelijk van Wilhelm en Theet is een dinerkaartje bewaard, waaruit blijkt dat – waarschijnlijk vanwege voedselschaarste – geheel vegetarisch wordt gegeten. Op het menu staan onder andere een snijbietschotel, kabinetpudding en ‘kerry-soep’ (waarvan Lucelle mededeelt dat dit een favoriet gerecht van Wilhelm was). ’s Avonds wordt een ‘schimmenspel’ met gedichten georganiseerd (een traditie uit de familie van Quine), geschreven door Anneke Philipse-Kronenberg en broer Anne. In de gedichten wordt de jeugd van Wilhelm en Theet bezongen, maar wordt óók kritiek op de oorlog geleverd. Kunstenares Ernee t’ Hooft, een vriendin van Theet, maakt de schimmen.

De grootste angst in de eerste oorlogsjaren blijft een uithuisplaatsing of vordering van het landgoed. Meermaals worden hier pogingen toe gedaan, die de eerste keren sneuvelen als Quine ter plekke verzint dat er een vlooien- of luizenplaag is. Volgens de overlevering zat in deze tijd ook een onderduiker in het huis. Omdat de kans op vordering blijft, wordt het huis grotendeels leeggehaald, meubels opgeslagen in het dorp en kostbaar zilver in een kist begraven in het bos. In oktober 1943 vordert de Wehrmacht het huis, waarna woedend wordt geschreven aan de familie dat er geen meubels in het huis blijken te staan. Wat provisorisch richtten Coen en Quine met oud meubilair het huis weer in. In november 1943 volgt een brief van ‘Vereeniging ‘het Grondbezit’’ dat Coen en Quine uit Oostergeest zijn gezet en compensatie kunnen krijgen. ‘Door de Duitsers’, schrijft Coen op de brief.

De vorderingssituatie van Oostergeest is opmerkelijk omdat het Bijhuis gedurende de oorlog ‘gewoon’ bewoond blijft door de tuinmansfamilie Tijsen. Jan Tijsen, dan nog minderjarig, woont hier met zijn ouders en heeft ruim tachtig jaar later nog levendige herinneringen aan de bezetting. Zo wonen er eerst Duitse officieren in het huis, die vriendelijk contact hebben met de familie, omdat zij zelf ook jonge kinderen hebben. Het Bijhuis is via de keuken verbonden aan het hoofdhuis en de officieren geven meermaals eten aan Jan en zijn ouders. Vooral vlees, in de oorlog schaars, maakt veel indruk. De officieren zorgen nog wel netjes voor het huis, zo blijkt ook uit brieven van Quine die af en toe polshoogte komt nemen. Wel sneuvelen veel bomen in het bos om opgestookt te worden. Later maken de officieren plaats voor SS’ers en verandert de situatie. Het huis wordt uitgeleefd, de vloer in de keuken kapotgetrapt en de familie Tijsen ontvangt geen eten meer. De voorweide wordt gebruikt als oefenterrein. Klaarblijkelijk zijn de vorderingen vaak van korte duur, waardoor Quine meermaals kan gaan kijken bij het huis. In september 1944 is het ‘tamelijk behoorlijk bewoond geweest, alleen stalden ze op onze parketvloer hun motorfietsen! ’t Zit er nu vol olievlekken maar wat is dat bij alle ellende, die ze op ’t oogenblik in Nijmegen en Arnhem beleven, en hoeveel andere plaatsen zal ’t zelfde lot nog ondergaan’. Naderhand wordt het huis opnieuw gevorderd.

Tussen 1943 en 1945 wonen Coen en Quine in enkele kamers in voormalig hotel Paviljoen De Leede. We zijn goed geïnformeerd over deze periode door de vele bewaarde brieven van met name Quine aan haar kinderen en haar zussen. Zo schrijft ze over verschillende razzia's, die Coen ontloopt door zijn gevorderde leeftijd, bombardementen, beschietingen en de executie van de Warmondse burgemeester Dolf Ketelaar. Toch lijkt de oorlog meestal ver weg, 't Is hier zoo rustig vergeleken bij alles, wat er bij jullie gebeurt, alles gaat hier nog zoo gewoon zijn gang, vliegtuigen komen maar weinig over, alleen zoo nu en dan heel hoog een groot aantal', schrijft Quine in november 1944 aan haar zus Ida Judith (Juuth) VerLoren van Themaat, die op dat moment op landhuis De Velhorst tussen Zutphen en Lochem verblijft. De laatste oorlogswinter maakt wel veel indruk. Vanuit haar appartement ziet Quine veel mensen op doortocht, op zoek naar eten en onderdak. In september 1944 schrijft ze bijna geen vervoersmiddelen meer te zien, alleen nog bootjes op het water, om te 'fourageren'. In het diepst van de hongerwinter komen mensen tulpenbollen kopen om op te eten, toch schijnen die best goed te smaken en op aardappels te lijken, schrijft ze aan zus Dora. Zelf heeft de familie weinig last van honger omdat de grote moestuin op Oostergeest tot hun beschikking blijft. 'Je schaamt je soms, dat je het zelf nog zoo goed hebt', schrijft Quine in maart 1945 aan Juuth. Ze geeft daarom zo veel mogelijk eten weg aan familie en voorbijgangers. Wilhelm en Theet, die in de oorlog in de Rivierenbuurt in Amsterdam wonen en wél honger lijden, fietsen meermaals op en neer om eten te kunnen halen.

Op 12 mei 1945 kunnen Coen en Quine terug naar Oostergeest 'dat wel op een zwijnestal leek' maar gelukkig verder niet veel had geleden. Wilhelm gaat snel bij zijn ouders kijken en vindt hen wat 'slap'. Nu de familie terug is, kunnen zij zich richten op de toekomst. Van Staatsbosbeheer en de Rijksdienst voor Landbouwherstel worden subsidies verleend voor het herstel van het landgoed, en Coen heeft verzekeringen bij de 'Vereeniging 'Molest-Risico'', waaruit blijkt dat de Duitsers bij een razzia in de winter van 1944-1945 inboedel hebben gestolen. Ook wordt geld uitgekeerd voor het herstel van het huis door verschillende instanties, waaronder het 'College van Algemeene Commissarissen voor den Wederopbouw'. Het huis wordt weer ingericht, maar Quine doneert verschillende meubelstukken aan de stichting 'Nederlands Volksherstel'.

Het huwelijk van Marietje met Gijs van Aardenne op Oostergeest, 1942.

Voedselvliegtuigen vliegen boven de Leede, begin mei 1945. De foto is waarschijnlijk genomen uit het appartement van Coen en Quine in Paviljoen De Leede.

Nederlandse vlag, opgehangen in de grote kamer tijdens het huwelijk van Marietje en Gijs, 1942.

De tobroekbunker in het bos van Oostergeest. (foto A. Bronkhorst)

Verdieping: Bunkers in het bos

De belangrijkste bouwactiviteit die in de oorlog op Oostergeest plaatsvond was de aanleg van een aantal bunkers. In juni 1943 schrijft Theet hierover in haar dagboek: ‘De maand [...] was er één vol angst en spanning. Ieder week-end was er iets anders waar we vol schrik over spraken – de angst om A – om B – om Oostergeest. Eén van die keeren was ik met de een vroege trein weg gegaan, zoodat ik om 11 uur op Oostergeest was. Moeder zat op de bank appeltjes te schillen en ik ging haar helpen. Een zware vrachtauto reed over het tuinpad. ‘Vanmorgen liep die chauffeur van die auto hier rond’ vertelde moeder ‘en vader kwam hem tegen bij de schuur aan de moestuin en vroeg wat of hij zocht. Hij antwoordde dat hij hier 1900 zakken cement moest bergen. Ze worden nu in de stal opgestapeld. Verder zegt hij worden er hier vijf bunkers op het terrein gemaakt en maandag komen er dertig arbeiders die beginnen met bomen te kappen’. Vlak daarna worden verschillende bunkers bij Oostergeest gebouwd: drie Tobroekbunkers (opstelplaatsen voor twee personen met rond of achthoekig gat aan bovenkant voor observatiepost of plaatsing van een mitrailleur), drie grote bunkers voor het bergen van munitie of als schuilplaats, en een kogelvanger. De meeste liggen langs de rand van het bos van de buitenplaats. Ook Jan Tijsen maakt als jonge jongen de bouw van de bunkers mee en herinnert zich dat ze zijn aangelegd door Katwijker vissers, Noordwijkers en Warmonders. Zij saboteren het werk deels door de bunkers te zwak te maken van slecht beton en ze te diep in te graven waardoor ze meermaals vollopen met water. De bunkers worden uiteindelijk nooit door de Duitsers gebruikt.

De bunkers op Oostergeest zijn aangelegd als onderdeel van het Neue Landfront, dat vanaf 1943 langs de kust werd gebouwd om de Atlantikwall aan de Noordzee-kust vanaf de landzijde te beschermen tegen geallieerde aanvallen. Niet alleen op Oostergeest kwamen bunkers, ook bij de kerkruïne zijn er een aantal gebouwd en de Oude Toren wordt gebruikt als waarnemingspost. Bij de bevrijding heeft Warmond 21 bunkers, die de gemeente het liefst zo snel mogelijk wil slopen in verband met het verwachte nieuw opkomende toerisme. Bijna alle op gemeentelijke grond staande bunkers zijn daarna gesloopt, maar voor die op Oostergeest is de familie Leemans verantwoordelijk. Coen schrijft meermaals verzoeken voor sloopsubsidie op basis van de ‘puinruimingsregeling’, maar de meeste verzoeken worden afgewezen. Wel wordt een bunker op de hoek van de Herenweg afgebroken om plaats te maken voor het Warmondse oorlogs-monument. Het stukje grond voor het monument schenkt Coen, samen met de oude oprijlaan naar het huis, de Laan van Oostergeest, aan de gemeente. Op het landgoed resteren er nog meerdere, onder andere een schuilplaats, een kogelvanger en een paar tobroekbunkers. Ze vormen een belangrijke historische laag in het landgoed.

Uit de voorgaande documentatie uit de oorlogsjaren blijkt hoe belangrijk brieven kunnen zijn om een beeld te schetsen van het leven op een huis. In het archief van de familie Leemans zijn ruim duizend brieven bewaard. Van niemand zijn dat er zoveel als van Quine. Verspreid over verschillende archiefdozen komen honderden brieven van haar hand voor die gezamenlijk ruim een halve eeuw beslaan. Quine schreef veel, aan iedereen en – dat is misschien wel het belangrijkste – erg goed leesbaar, in tegenstelling tot bijvoorbeeld haar echtgenoot Coen. Door de brieven krijgen we een mooi beeld van haar persoonlijkheid. ‘Onze tafel is in reparatie, vandaar schrijf ik op mijn schoot en zal het wél wat zwabberig worden’, schrijft ze bijvoorbeeld op 13 maart 1939. Verontschuldigingen voor haar schrijfstijl volgen vaker; ‘Ik nam juist een nieuwe pen, die vreeselijk kloddert’, ‘zonder bril buiten geschreven daarom niet netjes!’ en in een brief aan dochter Joanneke ondertekent met ‘Je Quine’ is dat doorgestreept en vervangen door ‘Je Moeder’ met bijschrift ‘ik zit te suffen!!!’.

Dagelijkse beslommeringen op Oostergeest komen veel aan de orde. Brieven gaan over kamerinrichting, schoonmaken, de keuken, of een ‘afschuwelijke reparatie’, maar bijvoorbeeld ook over wat moet worden geserveerd als hors-d’oeuvres (‘kalfstong in gelei in een cirkel van perziken uit blik’) of bij de borrel (‘stengeltjes, kleine saucijzenbroodjes, bitterballen, kroepoek en roggetjes’). Het vaakst gaat het over de tuin. ‘’t begint hier al zòò mooi te worden. Het lage beukenhout en andere struiken loopen uit, de narcissen zijn dezer dagen op zijn mooist en de blue bells zijn in volle bloei, de peerenboom eveneens’, lezen we bijvoorbeeld op 17 april 1949. Niet in de minste plaats zet Quine zich ook veelvuldig in om het landgoed voor de toekomst in stand te houden. Bouwen aan de buitengrenzen is vaak een probleem. Zo speelt er een langslepend conflict over de bouw van een manege. ‘Het landelijk schoon vanuit ons huis gaat daar veel door verloren’ meent Quine. Uiteindelijk weet ze te bewerkstelligen dat de manege kleiner wordt gebouwd en zoveel mogelijk uit een zichtlijn van het huis wordt gehouden.

Tijdstekenend zijn de berichten over dienstbodes en ander huispersoneel. In een brief aan dochter Marietje van 13 juni 1949 vraagt ze ‘Heb je al een dienstbode, ik kan me voorstellen, dat de keus moeilijk is, ik houd altijd wel van die eenvoudige buitenkinder, als het maar een net gezin is. Ga je er niet eens heen, dan zie je uit wat voor omgeving ze komt, dat deed ik ook dikwijls’. Toch is ze wel tevreden met haar eigen dienstbode: ‘Mevr. Schülte is een heerlijke hulp, niet vlug, maar ze gaat rustig haar gang. Ik help haar wel zoo nu en dan anders is het te veel voor haar, maar we eten weer keurig van verschillende borden’. In een brief van enkele dagen later vraagt ze Marietje niet te komen met de Kaagweek omdat het huis dan vol is en Quine druk bezig is met de ‘inmaak’ van alle groenten uit de moestuin. Normaliter komen dan meisjes van de huishoudschool maar Quine is

Quine op jonge leeftijd.

Coen en Quine op het terras van Koningslaan 16 in Amsterdam, het ouderlijk huis van Theet, ter gelegenheid van het huwelijk van zoon Wilhelm, 1941.

Verjaardagsdiner voor Quine op Oostergeest, 1968. Aan tafel v.l.n.r. Joanneke, ‘tante To’ (VerLoren van Themaat), Quine, Gijs van Aardenne, ‘tante Annie’.

Leerlingen van de huishoudschool in de keuken van Oostergeest. Foto vermoedelijk jaren ‘40.

daar niet tevreden over, alles wat zij vorig jaar hebben gedaan is bedorven. De meisjes vinden de manier van Quine ouderwets en ze geeft toe dat die omslachtiger is, maar ‘waarschijnlijk toch beter’. Wel gaat Quine voor haar eigen gevoel ‘met de tijd mee’ en als zus Dora in 1963 op visite komt schrijft ze dat ze ‘hoop[t] dat je het dan niet erg zult vinden, dat net die dag 2 werkvrouwen, één een echte Leidsche, binnen koffie komen drinken. Je kunt het tegenwoordig haast niet anders doen!’. Als ze wordt gefeliciteerd met haar 56ste verjaardag vindt ze dat zelf een eerbiedwaardige leeftijd, ‘vooral als je de eisen van arbeiders hoort om al op 60 jaar gepensioneerd te worden, waar lang niet ieder gelukkig mee zou zijn’.

Ook landelijke en internationale politiek komen aan de orde, voornamelijk na de Tweede Wereldoorlog. Quine maakt zich zorgen over de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië, waar zoon Jasper op dat moment verblijft. ‘Op den duur zullen de Europeanen er toch weg moeten als Nieuw-Guinea hun niet toegewezen wordt, dan weet niemand wat de gevolgen daarvan zullen zijn, voor de menschen die nog in Indië zitten.’, schrijft ze in november 1950 aan dochter Joanneke. Kort daarop keert Jasper huiswaarts. Enkele jaren later schrijft Quine dat kennissen op vakantie naar Spanje gaan, maar ‘het lijkt me niet heel plezierig op ’t oogenblik naar Spanje te gaan, met die onrusten in Barcelona (…) De Spanjaarden die voor een groot deel in de grootsche armoede leven zijn de dictatuur van Franco moe’.

Na het overlijden van Coen en met de vorderende leeftijd kijken de kinderen of er iemand op Oostergeest kan komen inwonen, omdat ze het niet fijn vinden dat Quine ’s avonds alleen in huis is. Toch weet Quine niet zeker of ze dat wel wil: ‘Ik zou wel de bepaling willen maken, dat er ’s avonds na 11 uur geen bezoek meer is! Of is dat al te ouderwets?’ vraagt ze zich af in een brief aan een zus. Wel lijkt het haar prettig op lange winteravonden niet meer alleen in huis te zijn, maar heeft ze ook vragen over de toekomst: ‘Het leven hier bezwaart me wel eens met alle beslommeringen van huis en buiten. Dan denk ik dikwijls hoe moet het gaan als ik er niet meer ben’.

Quine verschijnt uit haar brieven als een lieve en zorgzame moeder, desalniettemin standbewuste en strenge, maar ook intelligente en maatschappelijk geëngageerde vrouw. Ze leeft in een fascinerende tijd, wordt opgevoed met een negentiende-eeuwse moraal in een bovengemiddeld welgesteld gezin, moet op middelbare leeftijd de Tweede Wereldoorlog doorstaan en vervolgens op latere leeftijd het vervagen van de klassenmaatschappij en de opkomst van de welvaartsstaat aanschouwen. Tussen de regels door lijkt dat laatste haar zwaar te vallen. De wereld waarin Quine opgroeit bestaat na de oorlog feitelijk niet meer.

De achterzijde van het huis in 1965. Links de in 1939 gebouwde bijkeuken.
(G.J. Dukker, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Het voorhuis in de tijd van Coen en Quine, 1960. (G.Th. Delemarre, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Coen en Quine met dochter Marietje en schoondochter Theet en kleinkinderen.

Nederlandsche Vogelen
1770 - 1829
Nozeman & Sepp
HET CULTUREEL ERFGOED

De kinderen van Coen en Quine, met onder de foto hun bijnamen. V.l.n.r. Wilhelm (‘Peuter’), Jasper (‘Jappie’), Joanneke (‘Popoel’), Marietje (‘Rietepiet’) en Anne (‘Pietepiet of Prul’).

Foto van Joanneke, ter gelegenheid van haar pensioneren. Naast haar op de bank hond Tes en op tafel een zelfgemaakt boeket.

Joanneke voor haar auto bij de voorgevel van Oostergeest, winter 1973.

Joanneke aan het werk in de moestuin.

De tweede helft van de twintigste eeuw. Oostergeest onder zus en broer.

Joanneke

In de periode na het overlijden van haar moeder woont Joanna (Joanneke) Hester Leemans enkele tijd alleen op Oostergeest. Ze is in 1916 in Amsterdam geboren als oudste dochter van Coen en Quine. Op vierjarige leeftijd loopt ze polio op en raakt ze aan haar linkerbeen verlamd. ‘Zij had door haar zonnige natuur; haar doorzettingsvermogen en zeker de grote stimulerende kracht van haar Moeder hiermee zodanig leren omgaan, dat buitenstaanders weinig van deze handicap bemerkten’, zou goede vriendin Ina Meijers later in haar herinneringen aan Joanneke opschrijven. Al op jonge leeftijd komt Joanneke veel op Oostergeest bij haar grootmoeder Anna van Heerdt. Op de lagere school schrijft ze een opstel over weekenden en zomervakanties op een ‘groot buiten’ in Warmond: ‘Het buiten heet Oostergeest. Het is er in het voorjaar altijd prachtig, er zijn dan honderden sneeuwvlokjes zoodat het gras er wit van ziet. En later staat het gras vol crocussen en het bosch vol narcissen’. Joanneke schrijft over zeilen op de Kagerplassen, de Koepel op het Duin en over de vele dieren die in deze periode op het landgoed leven, waaronder eenden, varkens, geiten, duiven en kippen. De eenden komen ’s avonds op dezelfde tijd bij het huis om gevoerd te worden. Ook de ooievaars maken grote indruk.

Voor de Tweede Wereldoorlog volgt Joanneke de opleiding Kinderverzorging en Opvoeding aan de Huishoudschool in Amsterdam, waarna ze in verschillende kindertehuizen werkt, onder andere op Texel en in de Zaanstreek. Ze zit in de redactie van het blad *Ons Gezin* en komt midden jaren vijftig als adjunct-directrice werken in het Leidse Volkshuis. Waarschijnlijk verhuist ze niet veel later naar Oostergeest. Bij de kinderen die zij in het Leidse Volkshuis begeleid is Joanneke goed bekend van de zomervakanties die zij organiseert naar de Hoorneboeg in Hilversum. In 1964 klimt ze op tot directrice van het Volkshuis. In 1977 gaat Joanneke vanwege gezondheidsredenen met vervroegd pensioen. Bij familie-leden is de gastvrije Joanneke bekend van haar ‘kaaskorstjes’, macaronischotel (met ham, kaas en eieren uit de oven, beide ook favorieten van Joan Leemans), de boeketten die zij maakt van (droog-)bloemen uit de tuin, en van haar grote hond Tes. Bezoekers krijgen altijd wat mee, vaak bloemen of ingemaakte groenten of jam uit de moestuin.

Na het overlijden van Quine en haar eigen pensioen overziet Joanneke tussen 1977 en 1980 een grote, gefaseerde restauratie van Oostergeest, uitgevoerd door de Leidse restauratieaannemer Burgy. In het huis wordt de keuken gemoderniseerd, er komt een nieuwe centrale verwarming en op de verdieping een badkamer. In het Bijhuis wordt een grotere keuken gebouwd waarvoor een nis in de achtergevel wordt dichtgezet. Ook komt er een badkamer in het Bijhuis.

In 1980 komt Wilhelm met zijn tweede vrouw bij zijn zus op Oostergeest wonen. Kort daarop wordt Joanneke ziek. Ze wordt verzorgd door Ina. ‘Memorabel is de oudejaarsavond 1981, waarbij Bep bij de kerstboom uit de Gosta Berling voorlas en er daarna door Wilhelm en Bep de gebruikelijke oudejaarsavond gerechten werden klaar gemaakt, te weten: bisschopswijn en appelbeignets. Joanneke lag op de bank in de grote kamer en was in gedachten bij haar bezige familieleden. Even later werd uit kleine heel oude glaasjes van voorouders gedronken’ schrijft Ina later op. Amper een maand later komt Joanneke te overlijden.

De keuken op Oostergeest, zoals deze vermoedelijk midden negentiende eeuw tot stand was gekomen.

Verbouwing van het Bijhuis, 1977. In de lage aanbouw wordt een uitsparing dichtgezet voor een badkamer.

Oostergeest, voorjaar 1971. Voor het huis hond Tes.

Oostergeest, voorjaar 1971.

Hulp Ada laat kitten Miepie zien aan Tes, oktober 1979. Op de achtergrond is de voorgevel van Oostergeest zichtbaar, in de steigers voor verbouwing.

Wilhelm en Theet

Wilhelm wordt net als Joanneke in Amsterdam geboren, in 1912. Coen en Quine wonen op dat moment in een huis aan de Paulus Potterstraat, vlakbij het Rijksmuseum. Als Wilhelm nog geen jaar oud is verhuizen ze naar een chique woning aan het water bij het Vondelpark, in de Waldeck Pyrmontlaan. Mogelijk ontmoet hij hier Dorothee (Theet) Huysinga, die vlakbij opgroeit in het grote huis Koningslaan 16, ook aan het Vondelpark. Vlak voor zijn achtste verjaardag verhuist het gezin Leemans naar Hilversum, waar Wilhelm de rest van zijn jeugd doorbrengt. Hij stottert licht en heeft als kind de bijnaam 'Peuter'.

Wilhelm start na de middelbare school met een studie archeologie maar maakt al snel de overstap naar rechten. Na zijn studie krijgt hij een baan als griffier bij de Raad van Beroep in Amsterdam. Tijdgenoten omschrijven hem als een zeer intelligente, enigszins verlegen man met veel interesses, onder andere in de filatelie, genealogie, de archeologie van het Midden-Oosten en de Assyriologie en – volgens de overlevering – is hij in zijn studententijd een begaafd tango-danser. Op zes- of zevenentwintigjarige leeftijd, vlak voor de Tweede Wereldoorlog, krijgt hij een relatie met Theet.

Theet groeit op in Amsterdam. Als meisje heeft ze een grote vlecht en wordt ze door haar grootmoeder 'Eekhoorn' genoemd. Op jonge leeftijd loopt ze roodvonk op en ze lijdt als gevolg daarvan de rest van haar leven aan een agressieve, dan nog onbehandelbare vorm van reuma die haar langzaam invalide maakt. Haar moeder Martha von Schwarze is geboren in Dresden en in Leipzig getrouwd met de Amsterdamse Joannes Willhem Huysinga, een jurist die snel zou opklimmen tot president van de Arrondissementsrechtbank in Amsterdam. Al op jonge leeftijd blijkt Theet een getalenteerd kunstenares en schrijfster en na de middelbare school volgt ze een opleiding aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten tot beeldhouwster. Twee jaar lang woont ze vervolgens in Florence in Italië. Na terugkomst in Amsterdam schrijft ze zich in bij Arti et Amicitiae en begint een eigen atelier.

Als de oorlog uitbreekt verhuist Theet om wat onduidelijke redenen naar Oostergeest, waar ze intrekt bij haar aanstaande schoonouders. Aanvankelijk geniet ze van het leven op de buitenplaats. 'De laatste voorjaarsbloemen zijn aan het verwelken. Nu heb ik het bosch in alle verschillende tooi gezien, waar Wilhelm mij zoo nieuwsgierig naar maakte. Te beginnen bij de sneeuwklokjes en te eindigen bij de rhododendrons. Vorige week nog, stonden de rhododendrons als paarse bergen in het bosch. Ik had nog nooit zoo iets gezien (...) Als stadsmensch heb ik nog nooit zoo alle seizoenen meegemaakt. Ik sla aldoor nog met verwondering het snelle groeien en afsterven van de planten gade' schrijft ze aan haar tante 'Fie'. Aan de grote vijver voor het bos staat een gebeeldhouwde kikker, die door Theet waarschijnlijk in deze periode is gemaakt. De kikker mist een oog en het verhaal gaat dat deze door Duitse soldaten eraf is geschoten. Ze mist Wilhelm erg en even later schrijft ze aan haar tante: 'U wenschte mij een rustiger bestaan toe, hier buiten en dat heb ik ook zeker wel gekregen. Al te rustig en stil zelfs'.

Jeugdfoto van Wilhelm, Jasper (achter) en Joanneke, verkleed als planten voor een onbekende gelegenheid.

Zelfportret van Theet, ongedateerd.

Wilhelm en Coen in een roeiboot op de vijver voor Oostergeest.

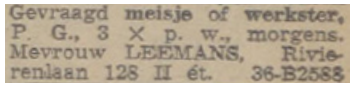
Wilhelm en Theet met hun zoons Joan (links) en Coen (rechts).

Beeldhouw-, boetseer- en houtsnijwerken van Theet.

Door Theet ontworpen kikker bij de vijver op Oostergeest.

Gevraagd meisje of werkster, P. G., 3 × p. w., morgens. Mevrouw LEEMANS, Rivierenlaan 128 II ét. 36-B2585

De 'eigenwijze advertentie' van Theet uit *Het Nieuws van den Dag* van 18 maart 1942.

Heden overleed tot onze diepe droefheid, op 51-jarige leeftijd, onze dierbare vrouw en moeder

Dorothee Jacoba Leemans—Huyzinga

W. F. Leemans
Coen
Joan

Arnhem, 24 dec. 1961.
Van Heemstralaan 13.

De begrafenis zal plaatsvinden in de Ruine van de Oude Kerk te Warmond, op donderdag 28 december te 2 uur.

Overlijdensadvertentie van Theet uit het *Algemeen Handelsblad* van 27 december 1961.

Op 10 september 1941 trouwen Wilhelm en Theet in Amsterdam. Voorafgaand wordt een groot feest gevierd op Oostergeest, na het huwelijk betrekt het echtpaar een appartement op Rivierenlaan (nu President Kennedylaan) 128-2, in Amsterdam-Zuid, op dat moment aan de rand van de stad.

Het huisvrouwenleven bevalt de vrijgevochten Theet aanvankelijk niet goed. Vanwege haar ziekte stelt Wilhelm voor dat ze een werkster neemt. 'Nu staat er vanavond een eigenwijze advertentie in Het Nieuws van den Dag, heel dik gedrukt mevr. Leemans. Ik heb me die dames van die advertenties altijd heel bezadigd voorgesteld en een beetje gezet. Maar nu ik er zelf bij sta, ga ik er toch anders over denken' schrijft ze weifelend aan tante Fie. Echt goed bevallen doet het haar niet. Naarmate de oorlog vordert wordt het leven van Wilhelm en Theet zwaarder. In 1941 vlucht de vader van Theet naar Zuid-Afrika, waarschijnlijk omdat hij geen eed voor de Duitse bezetters van de rechtbank wil afleggen. Het contact raakt verbroken en Joannes Huysinga zou uiteindelijk om onduidelijke redenen in Nederlands-Indië terechtkomen en hier in 1944 in het 'Javakamp' overlijden. Pas een jaar later worden Theet en haar moeder hiervan op de hoogte gesteld. Arti en Amicitiae delen in 1941 mede dat leden hun al dan niet Arische afkomst moeten aantonen, waarna Theet op de brief schrijft 'om deze reden bedankt'. Wilhelm komt thuis te zitten en besluit een studie assyriologie te volgen. Hij leert zichzelf spijkerschrift. Ondanks de moeilijkheden hebben ze het – volgens brieven van Theet – redelijk goed. Het jonge echtpaar lijdt wel veel kou en honger, ondanks de ondersteuning vanuit Warmond, die steeds moeilijker verloopt. Meermaals fietst Wilhelm vanuit Amsterdam naar Warmond om eten te halen. In 1942 wordt Theet zwanger maar door het gebrek aan eten en de kou verloopt de zwangerschap moeizaam. Hoewel voldragen, wordt het kindje tot groot verdriet doodgeboren. Bij het familiegraf in Warmond wordt een kleine steen met een afbeelding van een duif met palmtakje geplaatst. Middenin de Hongerwinter worden Theet en Wilhelm alsnog verblijdt met de geboorte van een zoontje, die de familienaam Conradus (Coen) krijgt. Na de geboorte van Coen begint de ziekte van Theet haar steeds meer parten te spelen en kan ze niet goed meer boetseren. Ze tekent nog wel veel, vooral bloemen voor wetenschappelijke doeleinden.

In 1945 krijgt Wilhelm een baan bij de Rechtbank in Arnhem en verhuist het jonge gezin vanuit hun appartement in Amsterdam naar een grote woning in de Gelderse stad. Het bevalt uitzonderlijk goed, Theet geniet van de natuur, de rust en de ruimte en lijkt minder last te hebben van haar ziekte. In 1949 krijgen ze een tweede zoon, Joannes (Joan) Willem Leemans. Een jaar later promoveert Wilhelm op een proefschrift over Babylon. Veel tijd wordt doorgebracht op Oostergeest bij Coen en Quine. 'De kinderen zijn hier zo gelukkig. Het is avond. Joan danst door de gang. Doordat hij hier zo de ruimte heeft leert hij zo veel beter rennen. (...) Tante Wif speelt stier voor Coen (...) Ik hoor Henk Tijsen spelen op de trompet. Joan heeft het geluid vaak gehoord maar is iedere keer weer verbaasd of wat het is. (...) Oma komt al met de snoepjes boven, die de kinderen krijgen wanneer ze in bed liggen' schrijft ze op 19 augustus 1953 in haar dagboek. Daarna wordt het stiller. De ziekte vordert snel, Theet kan niet meer zelfstandig

lopen en brengt veel tijd door in de rolstoel waarin de gelijknamige grootvader van Wilhelm zijn laatste dagen op Oostergeest doorbracht. Kerstavond 1961 overlijdt Theet in het ziekenhuis in Leiden, slechts 51 jaar oud. Wilhelm blijft achter met zijn zeventien- en twaalfjarige zoons.

Knipkunstwerk van Theet, waarschijnlijk ter gelegenheid van de verhuizing naar de Rivierenlaan in Amsterdam.

Hij krijgt snel steun van zijn familie en in het bijzonder van een goede vriendin, Elisabeth (Bep) Catharina Maria Prins. Wilhelm en Bep kennen elkaar dan al geruime tijd. Bep is een bekende van de familie en correspondeert ook met de ouders van Wilhelm. Ze is geboren in Utrecht in de welgestelde, van oorsprong Waalse familie Prins-Waller. De familie spreekt nog veel Frans en gaat naar de Waalse kerk. Bep groeit in Utrecht en later in achtereenvolgens Amersfoort en Den Haag op. Na de middelbare school studeert ze rechten in Utrecht en daarna aan de École des Chartres in Parijs. Na terugkomst in Nederland volgt ze een opleiding tot wetenschappelijk archiefambtenaar in Den Haag. Ze woont een tijd in bij Louise (‘tante Wiesje’) Leemans en leert waarschijnlijk zo de familie kennen.

Bep doet voor De Nederlandsche Leeuw archiefonderzoek en inventariseert familiearchieven. Vanaf 1929 is ze ‘commies-chartermeester’ van het Algemeen Rijksarchief, met toestemming om genealogisch-heraldisch onderzoek te doen voor de Nederlandsche Leeuw. Later klimt Bep op tot ‘hoofdcommies’ en ‘chartermeester eerste klasse’. Bij het archief staat ze bekend om haar grote kennis, vooral over geslachts-, zegel- en wapenkunde. Ze is betrokken bij de vaststelling van een vlag voor de provincie Zuid-Holland, de voorbereiding voor een wapen voor de Noordoostpolder, ordent voor het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap hun zegelverzameling en is secretaris bij de historische vereniging Die Haghe. Vanuit al deze werkzaamheden en interesses heeft ze veel raakvlakken met Wilhelm, met wie ze al voor de oorlog correspondeert. In de oorlog verblijft Bep enige tijd op Teylingerhof.

In 1962 leren Wilhelm en Bep elkaar beter kennen en ontstaat er een relatie. Een jaar later trouwen ze in de Waalse Kerk in Den Haag en trekt Bep bij Wilhelm in Arnhem in. Nog hetzelfde jaar wordt Wihelm Raadsheer aan het Hof, speciaal belast met de pachtwet en de Centrale Grondkamer. De nog jonge Joan groeit in het nieuwe gezin op. Vaak gaat hij vanuit Arnhem met de trein naar Leiden, om op Oostergeest op bezoek te gaan bij ‘oma Quine’ en ‘tante Joanneke’. Een frappante herinnering zijn de in de vijver voor het huis gevangen snoeken, die in de winter in de dakgoot van het huis worden bewaard, als provisorische diepvries. Op het huis zelf was lange tijd geen ijskast. Dingen die koud moesten blijven worden in de kelder bewaard, óf in de ijskast van de tuinman in het Bijhuis.

Tijdens hun huwelijk publiceren Wilhelm en Bep bijzonder veel. Ze schrijven samen onder andere een groot, driedelig standaardwerk over het prinsdom Orange in Frankrijk, naast een bijzonder grote hoeveelheid losse artikelen. Ze worden beiden ereburgers van Orange. Vaak reizen ze naar Frankrijk voor congressen en om onderzoek te doen in lokale archieven. Bep rijdt, omdat Wilhelm nooit een rijbewijs heeft gehad. Ze nemen in 1977 het initiatief tot de oprichting van een stichting voor het huis- en familiearchief, waarin niet alleen veel documentatie over hun beider families en Oostergeest wordt ondergebracht, maar ook de grote historische schilderijencollectie. Het archief wordt opgeslagen in de opkamer. In 1976 klimt Wilhelm op tot vicepresident van het Gerechtshof.

Vier jaar later gaat hij met pensioen en verhuizen hij en Bep naar Oostergeest waar zij nog bijna twee jaar samenwonen met Joanneke. Zowel Wilhelm als Bep nemen veel meubilair mee naar het huis, waaronder antiek uit de familie Prins. Bijzonder is ook een set door H.P. Berlage ontworpen boekenkasten die uit het ouderlijk huis van Theet in Amsterdam zijn gekomen, een tijdlang in de raadskamer in Arnhem hebben gestaan en nu een plek krijgen in de linker voorkamer en op de overloop. Gezamenlijk overzien Wilhelm en Joanneke een gedeelte van de gefaseerde restauratie van het landgoed en het huis. Wederom wordt hiervoor Burgy ingeschakeld. De gevels worden onder handen genomen en het speelhuis, koetshuis, de grote kamer en de rococokamer gerestaureerd. Verder wordt leiding- en elektrawerk vervangen en moderner comfort aangebracht in de vorm van een badkamer, een nieuwe keuken en verwarming. Wilhelm en Bep raken ook bevriend met Ina Meijers, die bijna wekelijks bij hen komt eten. In 1983 wordt Bep ziek en slechts een jaar later overlijdt ze op Oostergeest. Kort daarop groeien Wilhelm en Ina meer naar elkaar toe en in juli 1985 trouwt Wilhelm voor een derde keer.

Wilhelm en Bep op hun huwelijksdag 1963.

Geslachtswapen van de familie Prins.

De keuken op Oostergeest na de verbouwing voor Joanneke, Wilhelm en Bep. De keuken was geschikt voor twee 'gezinnen' met twee fornuizen en twee gootstenen.

Oostergeest, begin jaren '80.

Tot onze grote droefheid overleed heden op de leeftijd van 81 jaar onze dierbare echtgenote, behuwdmoeder en grootmoeder

Mr. ELISABETH CATHARINA MARIA LEEMANS
geb. Prins

Warmond: W. F. Leemans

Amstelveen: C. Leemans
A. Th. C. Leemans-Koelman
en kinderen

Laren (N.H.): J. W. Leemans
A. J. Leemans-Aalbers
en kinderen

Warmond, 3 juni 1984
Laan van Oostergeest 1

De bijzetting zal plaatsvinden in het familiegraf op de begraafplaats bij de „Oude Toren" te Warmond, woensdag 6 juni 1984 te 11.30 uur.

Overlijdensadvertentie van Bep uit het *NRC Handelsblad* van 4 juni 1984.

Bep en Wilhelm aan hun bureaus in de linker voorkamer op Oostergeest.

Ina

Katharina (Ina) Meijers groeit op in Rotterdam en studeert medicijnen in Leiden. Ze is opgeleid als reumatoloog en wordt Chef de Clinique in het Leidse academisch ziekenhuis. Vanuit haar rol daar behandelt ze zowel Quine, Joanneke en Bep en leert zo de familie Leemans kennen. Zes jaar, tot aan het overlijden van Wilhelm in 1991, wonen zij samen op Oostergeest. In zijn testament laat Wilhelm de buitenplaats na aan zijn zoons Coen en Joan, met bewoningsrecht voor Ina. Als beide zoons de buitenplaats niet willen aanvaarden, dan is het de wens van Wilhelm om Oostergeest met inboedel onder te brengen in een stichting, met voorwaarde dat het huis particulier bewoond blijft en dat als dat niet mogelijk is de buitenplaats moet worden overgedragen aan ‘een rechtspersoon, welke ten doel heeft of mede ten doel heeft, cultuurhistorische goederen als de onderhavige in stand te houden en in wier eigendom die instandhouding voldoende gewaarborgd is te achten’. Ina zou op Oostergeest blijven wonen. Ze zet zich vooral in voor het ordenen van het familiearchief, doet onderzoek naar en schrijft verschillende publicaties over het huis en de familie Leemans, en legt een archiefinventaris aan. Ina Leemans-Meijers overlijdt op 22 september 2012 op 90-jarige leeftijd.

In deze periode loopt de gefaseerde restauratie van Oostergeest door. Meest bijzonder zijn de historische vondsten die worden gedaan. Zo wordt bij het verwijderen van oude gasbuizen in de opkamer in 1983 onder een verlaagd plafond de zeventiende-eeuwse balkenbeschildering teruggevonden, die wordt aangeheeld en gerestaureerd. Als in 1991 de linker voorkamer wordt opgeknapt en het schouwtje uit de jaren vijftig en zachtboard worden verwijderd, komt ook hier een zeventiende-eeuws balkenplafond met moer- en kinderbinten tevoorschijn. Restanten van een decoratief geschilderd lijnenspel op de balken in rood met groene accenten worden hersteld. Vooral de tuin is Wilhelm echter dierbaar. ‘Het is goed zich te herinneren hoe Wilhelm, eenmaal permanent op Oostergeest wonende, dagelijks […] op het terrein bezig was met o.a. spade, zaag of schaar’ schrijft Ina hier over. Op zijn initiatief wordt in 1975 de bouwvallig geworden jugendstilbrug over de vijver vervangen door een Hollandse Kwakel-brug, naar ontwerp van familielid Piet Kluyver. De moestuin wordt opnieuw ingericht en de vervallen moestuinmuur weer opgemetseld. Achterin het bos blijkt veel windschade door het kale weidelandschap ten westen van het huis, waarna Wilhelm en Ina besluiten op een stukje grond naast het bos bomen aan te planten als ‘windscherm’. Een nieuwe brug naar dit terrein wordt gemaakt van hergebruikte binten en planken van de jugendstilbrug. Het meest herkenbare element in de tuinaanleg is de nieuwe, door Wilhelm en Ina aangelegde ‘sterrentuin’ (door hen De Nieuwe Tuin genoemd), geïnspireerd op het padenpatroon van het sterrenbos op de kaart van Oostergeest uit 1730. In driehoekige vakken begrensd door Schildersverdriet worden wilde bloemen gezaaid, het geheel staat in een ring van kastanjebomen. Ook het ooievaarsnest wordt opgeknapt, tevergeefs, want het zou tot 1994 duren voor er weer ooievaars komen broeden. In 1984 neemt Wilhelm het initiatief het landgoed Oostergeest open te stellen voor wandelend publiek. Bij het hoofdhuis kan sindsdien een toegangskaartje worden gekocht.

Wilhelm en Ina worden bij hun huwelijk door Coen toegesproken op het gazon voor Oostergeest, 1985.

Heden overleed op 79-jarige leeftijd
Mr WILHELMUS FRANÇOIS LEEMANS
echtgenoot van K. A. E. Meijers
weduwnaar van E. C. M. Prins
eerder weduwnaar van D. J. Huysinga
Oud vice-president van het Gerechtshof te Arnhem
Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw

Warmond: K. A. E. Leemans-Meijers
Amstelveen: C. Leemans
A. Th. C. Leemans-Koelman
en kinderen
Wijk (Gld.): J. W. Leemans
A. J. Leemans-Aalbers
en kinderen

2361 GA Warmond, 28 juni 1991
Laan van Oostergeest 1

De bijzetting zal plaatsvinden in het familiegraf op de begraafplaats bij de „Oude Toren" te Warmond, woensdag 3 juli 1991 te 11.30 uur.

Gelegenheid tot condoleren na afloop.

Overlijdensadvertentie van Wilhelm uit het *NRC Handelsblad* van 1 juli 1991.

Portret van Wilhelm door Piet van Boxtel, ongedateerd.

Portretfoto van Wilhelm voor Oostergeest, met achter de voordeur Tes. (foto L. Zuyderduin)

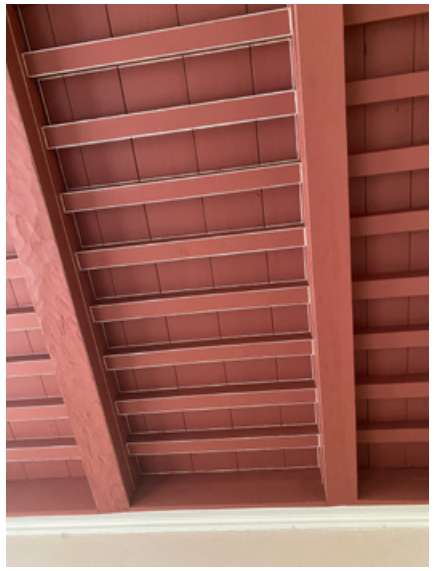
Portret van Ina door Marike Bok, 1997.

Restauratie van het beschilderde plafond in de opkamer, 1983. (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Restauratie van het beschilderde balkenplafond in de linker voorkamer, 1991.

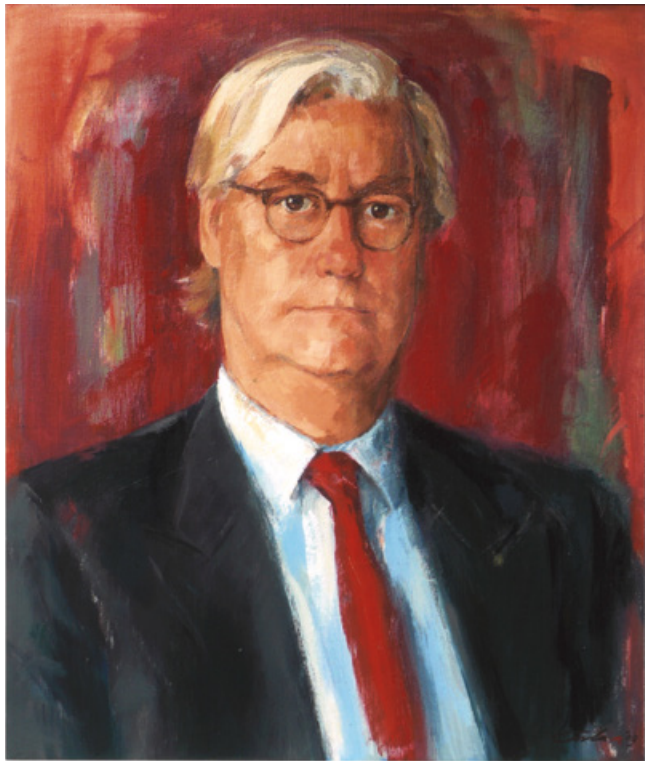
Het balkenplafond in de linker voorkamer na restauratie.

De Hollandse Kwakel-brug over de vijver, ontworpen in 1975 ter vervanging van de jugendstilbrug.

De door Wilhelm en Ina aangelegde Nieuwe Tuin.

Portretten van Joan en Lucelle door Carla Rodenberg, 2010.

De eenentwintigste eeuw. Oostergeest leeft.

In 1986 verhuizen tuinman Jan en hulp Ada vanuit het Bijhuis naar een woning net buiten het hek van Oostergeest, tegenover de kerkruïne. Wilhelm gaat naderhand snel op zoek naar een nieuwe huurder. Via vrienden wordt hij gewezen op Lucie Laure (Lucelle) van Nispen tot Pannerden, die dan net in Leiden is komen werken. Lucelle groeit op in Groenlo, waar haar vader burgemeester is. Naderhand bekleedt hij dit ambt in Bemmel en van daaruit gaat zij studeren in Nijmegen. Ze wordt opgeleid tot diëtiste en werkt aanvankelijk in het Canisius Wilhelminaziekenhuis, voordat zij naar het academisch ziekenhuis in Leiden komt. Ze gaat zich specialiseren in het dieet voor nierpatiënten en schrijft boeken voor onder andere de Nierstichting. Lucelle heeft een grote interesse in architectuur en bezoekt met een vriendengroep van de universiteit met regelmaat oude huizen, kastelen en buitenplaatsen in Nederland. Al sinds haar studietijd is ze lid van Hendrick de Keyser. Via eigenaren op een andere buitenplaats wordt zij gewezen op Oostergeest. Een bezoek volgt en na een goede klik met Wilhelm wordt Lucelle de nieuwe huurster van het Bijhuis.

Lucelle blijft na het overlijden van Wilhelm het Bijhuis huren. Coen komt veel op Oostergeest en doet kleine klusjes; ook heeft hij in het koetshuis een boot staan en op de grote zolder van het hoofdhuis is een doka voor hem ingericht. Joan verleent Ina financieel advies, óók over huurinkomsten, en komt zo in contact met Lucelle en kondigt huurverhoging aan. Coen overlijdt in 1994 plotseling, waarna het beheer van het hele landgoed in eerste instantie samen met Ina voor rekening van Joan komt. Joan heeft een achtergrond in de financiële wereld en werkt als beleggingsadviseur en vermogensbeheerder. Hij heeft een eigen bedrijf in de financiële dienstverlening en schrijft elk kwartaal een overzicht van de economische toestand in de wereld voor zijn klanten. Joan heeft daarnaast veel hobby's, vooral voor 'alles wat beweegt'; auto's, in het bijzonder *classic cars* die hij verzamelt, boten, vliegtuigen, oude tractoren, tuinmachines en treinen. Door verschillende studies heeft hij veel bouwkundig en juridisch inzicht en is naast zijn gewone werk lekenrechter bij de Pachtkamer in Gelderland. Joan is een levenslustig, creatief en ondernemend mens. In 1979 trouwt hij met Annette Aalbers, met wie hij drie kinderen krijgt: Christine, Philip en Ernst. Het gezin woont onder meer in het Gooi, op Teylingerhof en op landgoed 'Kleine Noordijk' in de buurt van Deventer, voordat Joan en Annette scheiden. Na de kennismaking met Lucelle is er al snel een klik en krijgen zij een relatie. In 1995 komt Joan bij Lucelle in het Bijhuis wonen. Op de zolder van het koetshuis richt hij een kantoorruimte in en in 2001 wordt het Bijhuis gerenoveerd en gemoderniseerd naar plannen van architect Bob van Beek. Er komt een nieuwe keuken en badkamer, de hokkerige indeling wordt opengemaakt en in de kapverdieping komen ruime slaapkamers. Samen maken Joan en Lucelle veel reizen, vaak naar Zwitserland, Italië en Engeland voor bezoeken aan historische huizen en het deelnemen aan autorally's. Ook wordt familie in Zuid-Afrika veel bezocht. In 2007 verruilen Joan en Lucelle na een grote opknapbeurt het Bijhuis voor het hoofdhuis, en verhuist Ina naar hun voormalige onderkomen. In de tussentijd beginnen Joan en Lucelle zich te richten

op het herstel, beheer en behoud van Oostergeest. In ruim 25 jaar wordt het hele landgoed onder handen genomen. De moestuin en moestuinbakken, historische tuinmuren, de lindelaan, de tuinschuur en de koepels worden hersteld, de moestuin wordt minder arbeidsintensief gemaakt, er wordt een nieuwe oranjerie gebouwd en de Laan van Oostergeest wordt teruggekocht van de gemeente en in historische vorm hersteld. Naast de oranjerie wordt een kleine wijngaard op terrein van de kerk aangelegd waar wordt geëxperimenteerd met wijnrassen. De eerste persingen van 'Chateau de l'Esprit de l'Est' zijn inmiddels gemaakt. Er wordt een bomenplan opgesteld, het 'overbos' wordt uitgedund en er wordt een collectie kuipplanten aangelegd. De 'Nieuwe Tuin' van Wilhelm en Ina wordt ingezaaid met achtduizend blue bells en omgedoopt tot 'sterrentuin' of 'Blauwe Tuin'. In 2004 brengt Joan Oostergeest onder in een NSW-landgoed BV, genaamd Landgoed Oostergeest BV, om het voortbestaan te garanderen. In hetzelfde jaar wordt het totale landgoed als geheel beschermd als rijksmonument.

In de tweede helft van 2007 wordt voor de komst van Joan en Lucelle begonnen met de renovatie van het hoofdhuis naar plannen van Bob van Beek. Vooral de keuken wordt aangepakt en vergroot, de historische hardstenen gootsteen met koperen pomp die ooit in het Bijhuis is geplaatst wordt hier teruggebracht en de vloer en tegelmuren hersteld. Het huis krijgt een schilderbeurt en op de bovenverdieping wordt een klein tussenkamertje samen met een kleine badkamer omgevormd tot twee grotere badkamers. Een slaapkamer aan de voorzijde wordt ingericht tot werkkamer. Door het hele huis worden historische afwerkingen hersteld. De komst van Joan en Lucelle naar het hoofdhuis, als zesde generatie van de familie Leemans, wordt groots gevierd. Ook nu is het huis weer toneel van feestelijke diners, familiebijeenkomsten en buurt- en kerstborrels. Met haar organisatorische kwaliteiten maakt Lucelle, altijd vrolijk en optimistisch, Oostergeest weer levendig. Ze zet een lezingengroep genaamd 'Jour' op die zes keer per jaar een lezing op academisch niveau organiseert in het koetshuis. Ook wordt er een hechte band met de dorpsgemeenschap opgebouwd. Eén of twee keer per jaar wordt een nieuwsbrief over alle gebeurtenissen op Oostergeest rondgestuurd.

In 2014 wordt Joan ongeneeslijk ziek. Samen met Lucelle denkt hij veel over de toekomst van Oostergeest. Zijn drie kinderen zijn om uiteenlopende redenen niet in staat de buitenplaats over te nemen en Joan besluit volgens de wensen van zijn vaders testament op zoek te gaan naar een geschikt goed doel waar Oostergeest zou kunnen worden ondergebracht. Hij zoekt in 2021 contact met Hendrick de Keyser Monumenten. Verschillende gesprekken volgen, harde eis is dat het landgoed bij elkaar blijft én particulier bewoond. Voor de vereniging is dit geen probleem, het voortzetten van de historische bewoning is zelfs wenselijk, en het contact voelt zowel voor Joan als Lucelle goed. In 2023 besluiten zij definitief om Oostergeest over te dragen en op 19 september van dat jaar wordt de handtekening gezet. Oostergeest komt in handen van Hendrick de Keyser, als grootste verwerving in jaren. De ongeveer tachtig familieportretten blijven op het huis als eigendom van de familiestichting, een aantal historische meubels wordt aan de vereniging geschonken. In november 2023 overlijdt Joan, 74 jaar oud. Hij is bijgezet in het familiegraf in de kerkruïne. In 2024 verhuist Lucelle naar het Bijhuis, het hoofdhuis is nu verhuurd aan nabije familie met hart voor Oostergeest.

De koepelkamer in de tijd dat Lucelle hier woont.

De koepelkamer in 2001 waarbij de schouw is vervangen door een historisch exemplaar en twee ramen in de gevel weer zijn teruggebracht.

De moestuin na verbouwing. (foto A. Bronkhorst)

De nieuwe oranjerie. Deze valt buiten de schenking aan Hendrick de Keyser.

Joan en Lucelle met Christine en haar kinderen (links), Ernst met dochter (midden) en Philip (rechts).

Lucelle in de Sterrentuin of Blauwe Tuin, na restauratie.

Feestelijke opening na de restauratie van de Laan van Oostergeest, 2017.

De keuken, 2023. (foto A. Bronkhorst)

De historische pomp, herplaatst in de keuken vanuit het Bijhuis. Vermoedelijk komt deze pomp ergens uit een van de historische keukens van het hoofdhuis.

Oostergeest in een winters landschap.

Koningsdag op Oostergeest, met een grote historische linnen vlag die Joan en Lucelle op zolder vonden.

Het wekelijkse koffiemoment met werkers, 2016.

Familiedag op Oostergeest, 2010.

Een interview met Lucelle Leemans– van Nispen tot Pannerden

(Door Valentijn Carbo)

Op Oostergeest hebben wij de unieke kans Lucelle Leemans zelf aan het woord te laten om te vertellen over het leven op, en beheer van, Oostergeest. Een huis wordt immers het beste tot leven gebracht door de bewoners zelf. Het overdrachts-moment markeert een belangrijke verandering, van particulier eigendom naar verenigingsbezit. Van niemand kunnen wij beter leren hoe om te gaan met Oostergeest dan van de familie zelf. Lucelle vertelt over haar ervaringen.

> Veel buitenplaatsen worden beheerd door landschapsorganisaties. Wat maakt het voor een particulier anders?

Lucelle: ‘Wij zijn hier ingegroeid, generatie op generatie. Wij hebben een individuele benadering, zijn overal bij betrokken en merken alles op. Iedere beweging, het veranderende licht of een geluid dat afwijkt. Als ik in de nacht een luik hoor rammelen dan zet ik het provisorisch vast en zie ik de volgende morgen wat er aan scheelt. Woont er niemand, dan klappert het luik kapot.’ Bovendien brengt bewoning een bepaalde sfeer met zich mee, vindt ze. ‘De veertien luiken gaan elke ochtend open en ’s avonds weer dicht. Er staan bloemen, er liggen kussens en de tuinmeubels gaan naar buiten. Er staan fietsen en een auto komt en gaat. Er is leven.’ Particuliere bewoning is waarvoor dit huis bedoeld is en dus hebben Joan en Lucelle bij de overdracht bepaald dat dit ook in de toekomst zo moet blijven. ‘Hier moeten kindergeluiden zijn, hier moet gespeeld worden, de piano moet gebruikt worden. Het moet niet zo zijn dat een vrijwilliger om negen uur binnenkomt, het alarm uitzet en om vijf uur weer vertrekt. Dan wordt het een statisch tijdsbeeld terwijl Oostergeest leeft!’

> Joan en Lucelle dragen allebei een lange familiegeschiedenis en vele tradities met zich mee. Is dat een last of een lust?

Lucelle: ‘Wij komen allebei uit een gezin waar voorouders heel belangrijk zijn. Daar wordt over gesproken en het is onderdeel van je opvoeding. Een familie-huis is daar onlosmakelijk mee verbonden. Dat geeft zelfvertrouwen, je afkomst heeft een naam en een plaats. Mijn man hoort hier thuis. Maar zoals dat meestal met de jonge generatie gaat is hij in dit huis niet opgegroeid. Dat komt omdat de oude generatie er blijft zitten tot ze overlijden. Zijn jeugd heeft hij doorgebracht in Arnhem waar hij het thuis niet altijd makkelijk heeft gehad. Zijn moeder was altijd ziek. Maar ieder weekend ging hij met de trein naar Warmond. Hier had hij zijn eigen zolderkamertje en ging hij uit zeilen. Hij heeft de liefde voor Oostergeest van kinds af aan gevoeld.’ Ze vervolgt: ‘ook ik ben opgevoed met noblesse oblige. Ik heb niets gedaan voor die adellijke titel maar ik zal hem altijd hooghouden door een goed voorbeeld te stellen of een goed mens te zijn. Dat ben ik aan mijn naam verplicht. Als burgemeester had mijn vader veel ceremoniële taken, maar hij was geen prater. Mijn moeder kon hem

daar heel goed in aanvullen want zij kende iedereen. Zo deden wij dat ook op Oostergeest: laat mij hier de tent maar draaien, mijn man regelde alles er omheen.'

Hoe wordt het huis bewoond?

Lucelle: Wij gebruiken alle kamers. Het hele jaar door. Anders dan vaak gedacht wordt vind ik het huis niet groot voelen. En ook niet koud in de winter. Wel is het wonen elk seizoen anders. In de winter gebruiken we de achterkamer, de 'mooie kamer'. Met een brandend vuur in de open haard is die kamer heerlijk cosy: lekker foto's sorteren aan mijn bureau terwijl Joan de krant leest. Maar in de zomer is de kamer niet in gebruik, dan leven we zoveel als mogelijk buiten. Het wonen gebeurt hier met het ritme van de dag, in het ritme van de seizoenen. Neem het daglicht, daar zijn deze grote formele huizen op ingericht. Je beweegt met de zon mee door het huis. In de zomer begint de dag aan de voorkant, daar komt de zon op. Boven is mijn werkkamer. Dat is een heerlijke plek. Je kan er de zon omhoog zien klimmen en uitkijken over het hele landgoed. Over de dag genomen verschuift het leven naar de achterzijde van het huis, waar de zon onder gaat.

Bij een particulier bewoonde buitenplaats horen rituelen. Zij markeren een belangrijk moment of gaan over de verbondenheid met iets groters. Welke rituelen horen bij Oostergeest?

Lucelle: 'Dat zijn momenten of dingen die soms onbeduidend kunnen lijken. Het koffiemoment met de hulp Ada op de maandag- en vrijdagochtend. Dat is op Oostergeest heilig. Tussen half 11 en 11 uur gaat er geen telefoon. Sommige rituelen geven structuur aan het jaar. Op 6 december moet bijvoorbeeld vóór het bruggetje al het blad geblazen zijn. Dat heeft een reden die in het verleden ligt: de oude mevrouw Quine Leemans was op 6 december jarig en vanwege de komst van bezoek moest het blad geruimd zijn. Dat houd ik heel bewust in stand. Nog een voorbeeld: op 10 november moet de oranjerie klaar zijn om de kuip- en potplanten binnen te zetten. Jaren terug hebben we op die datum hele strenge nachtvorst gehad waardoor alle planten kapot waren. Dat gaat me niet nog een keer gebeuren'. Het gevoel verbonden met iets of iemand te zijn kan ook tot uitdrukking komen in naamgeving. Lucelle: 'we hebben de Indische kamer. Die naam komt van het meubilair dat is nagelaten door de familie Duymaer van Twist, de pleegouders van een van de voorouders: barones van Heerdt. Dan is er ook nog de Prinsenkamer. Mevrouw Leemans-Prins bracht schilderijen van haar familie naar het huis, die in deze kamer zijn samengebracht. Vandaar de naam. Als ik tegen de hulp Ada zeg 'zet maar op de Prinsenkamer', dan weet zij precies waar dat is! Zo krijgen de dingen een naam. Dat gebeurt vast in ieder huis maar omdat dit huis al zo lang binnen de familie is en ook al 57 jaar dezelfde hulp heeft, blijven die namen langer bestaan'.

Er zijn meubels die echt bij het huis horen en er al generatie op generatie staan. Maar langzaam hebben Joan en Lucelle er ook hun eigen huis van gemaakt. Hoe verliep dat proces?

Lucelle: 'De portretten van mijn familie hangen in het koetshuis. Er was simpelweg geen plek meer. Maar we hebben nooit discussie gehad. Er was een ongeschreven regel dat we iets allebei mooi moesten vinden. Wel was mijn man meer behoudend, hij had het liefste dat de bekleding van de stoelen hetzelfde bleef. Ik vind geur heel belangrijk. Vroeger schijnt het in huis naar rotte appeltjes geroken te hebben, er was altijd wel een rotte appel in de kelder. Ik heb steeds gezegd: als wij hier komen wonen dan gaat de lucht er doorheen. Dan gaan de ramen en deuren open. Er moet leven komen!'.

Jarenlang heeft het echtpaar onafgebroken gewerkt aan de verbetering van Oostergeest. Niet alles kan tegelijk; het is spreiden in de tijd, ieder jaar een ander project. 'Joan heeft altijd gezegd 'Ik heb dit gekregen en als ik er niet meer ben dan moet het landgoed worden doorgegeven in de staat waarin ik het kreeg, maar liefst nog beter'. Op de vraag of er een jaarplan bestaat voor het reguliere onderhoud, antwoordt Lucelle: 'dat zit allemaal in mijn hoofd. Het is een ketting die in elkaar grijpt. Als er morgen een ooievaar geboren wordt dan moet ik contact opnemen met de man die de jongen ringt. Dat moet in de eerste week van juni gebeuren, anders zijn we te laat en kunnen ze uitvliegen. Nu staat het gras hoog, dan denk je misschien dat er gemaaid moet worden, maar nee, voor de stinzenplanten moet eerst het loof afsterven. Als je goed kijkt, zit er knikkende vogelmelk tussen, die moet de kans krijgen om uit te groeien. Ik zit op de huid van het landgoed en zou dat eigenlijk eens allemaal moeten opschrijven. De toekomstige bewoners moeten dat ook leren'. Oostergeest is financieel gezond en huis en park zijn in stand gehouden en hersteld op een dusdanige manier dat dit hanteerbaar blijft voor de toekomst. Zo is er bijvoorbeeld een tuinmachine aangeschaft waardoor het mogelijk is om de zware kuipplanten die horen bij een historische buitenplaats door één persoon te laten verplaatsen. 'Vroeger was hier dag en nacht een tuinman. Dat is niet meer zo, dus we moeten mechaniseren'. Het initiatief daartoe kwam van Joan. Lucelle: 'mijn man zat altijd te denken en te tekenen. Hij hakte de knopen door. Bijvoorbeeld om de 150 jaar oude lindes om te laten hakken en te laten vervangen. Die waren op. Het was niet langer verantwoord. Maar je moet wel het lef hebben om die beslissing te nemen'. Ook benadrukt ze het belang van het samendoen: 'Hij deed de vergunningen, ik de subsidies. Mijn man en ik waren één en één is drie. Dat moet ook want het is een bedrijf. Het werk gaat altijd door. Ik leef absoluut niet in een droom, je hebt je nog niet omgedraaid of er lekt alweer een goot'. Maar, zo voegt ze er aan toe: 'Je moet ook weten te genieten. Anders ben je alleen maar aan het werk'. Op de vraag waaruit het geluk van Oostergeest voor haar bestaat is het antwoord: 'Het is de verrassing. De eerste keer dat de koekoek weer van zich laat horen. Of de geur van de azalea's aan het einde van de dag als het wat vochtiger is. Ik schrijf het allemaal op in een heel oud boekje. In datzelfde boekje staat ook wanneer die koekoek klonk in 1921. Oostergeest is een bewijs dat dingen komen, gaan en weer terugkomen. Dat gevoel van continuïteit vind ik prettig'.

Particuliere bewoning betekent echter ook dat het huis niet is opengesteld. Maar het echtpaar voelt een brede verantwoordelijkheid om de buitenplaats met anderen te delen. Bijvoorbeeld: al 23 jaar komen de basisschoolkinderen uit Warmond op les. Ze leren er over bomen, planten en dieren en ook de imker of de boer vertellen. ‘Ik zie dat als mijn bijdrage aan de maatschappij’, zegt Lucelle. Een andere traditie op Oostergeest is de kerstborrel op de zondag voor kerst. Alle vrijwilligers met partner en kinderen krijgen een uitnodiging. ‘Het mooie is dat we dan meerdere generaties over de vloer hebben, de oude en de jonge boer, of de loodgieter, die kennen we ook al drie generaties. Dat doen we uit dankbaarheid voor alles wat ze voor ons doen’. Een groot deel van het park is opengesteld. ‘Mensen kwamen hier een kaartje kopen om toegang te krijgen. Dat wilde ik ook zo houden. Het is een jaarkaart en die hoef je maar één keer te halen, maar ik kijk daardoor iedereen recht in de ogen. Ik ken u nu, ik zie u wandelen en dan wuiven we naar elkaar’.

> Het bewaken van de continuïteit op het landgoed is erg belangrijk. Niet alleen in de persoonlijke band met bezoekers en personeel, maar ook in het uitdragen van de geschiedenis. Op de vraag welke raad ze Hendrick de Keyser wil meegeven, antwoordt Lucelle:

‘Je moet altijd de grenzen van het landgoed bewaken, want die worden bedreigd. Er bestonden plannen voor hoogbouw langs de laan. Daar hebben we eindeloos en met succes tegen gevochten. Je moet vroeg signaleren en elk ‘sufferdje’ uitpluizen. Nodig het gemeentebestuur en ambtenaren uit om te komen kijken en zorg dat een besluit niet alleen vanaf de kantoortafel wordt genomen. Je moet het totaal laten zien’. De strijd die het echtpaar Leemans voerde, heeft uiteindelijk ook geleid tot een betere bescherming van ander erfgoed. Hieruit is de Zuid-Hollandse landgoedbiotoop ontstaan, die voorschrijft dat buiten de contouren van het landgoed een schil komt waar niet gebouwd mag worden, waardoor niet alleen het hoofdhuis maar bijvoorbeeld ook de zichtlijnen in beeld en beschermd zijn. Lucelle: ‘mijn man heeft gewild dat het geheel een eenheid blijft. Hij had ook alleen de gebouwen kunnen schenken, maar het ging hem om het totaalplaatje. Je moet echt op de barricade staan om dat te beschermen. En dat doen we niet alleen voor onszelf, dat doen we voor ons nageslacht’.

Joan en Lucelle op vakantie in het Zwarte Woud, 2022.

Koningsdag op Oostergeest, 2015.

Lucelle met een groep basisschoolkinderen uit Warmond.

Het ringen van de ooievaarsjongen door Maarten Verrips, 2013.

Feestelijke bijeenkomst bij het 40-jarig jubileum van Ada, 2007. Naast haar, haar partner de tuinman Jan Tijsen.

Lucelle en Ada doppen tuinbonen.

Knikkende vogelmelk op het gazon achter het Bijhuis.

Aan het werk in de moestuin.

Joan verplaatst een kuipplant met de shovel.

Het herstel van de lindelaan in het bos, 2009.

Oostergeest met kuipplanten voor het huis.

Afsluitend. Voor Oostergeest.

Na enkele maanden kan ik nu reflecteren op wat het grootste schrijf- en onderzoeksproces is geweest dat ik ooit voor Hendrick de Keyser heb gedaan. Juist doordat ik niet alleen op kantoor, maar óók op Oostergeest alle tijd en ruimte kreeg, kan ik zo goed mogelijk recht doen aan het hele verhaal van huis, tuin, landgoed en bewoners. Ik ontmoette naast Lucelle en Ada de tuinmannen, de loodgieters, de timmermannen, de schilders, de elektricien, de klokkenmaker, de veilingmeester, de schooljuffen uit het dorp, de pakketbezorgers en verhuizers en verschillende vrienden en familieleden. Iedereen komt hier over de vloer en Lucelle staat voor iedereen klaar. De manier waarop ze Oostergeest beheert is voor Nederlandse begrippen relatief zeldzaam, nog het meest vergelijkbaar met het leven in Engelse landhuizen. Naast het archief werd ik zo niet alleen in het verleden, maar ook in het heden van Oostergeest ondergedompeld. Lucelle heeft gelijk, Oostergeest leeft echt.

Een bijzonder onderdeel van het proces was dat ik kon schrijven op het huis zelf. De titel van mijn inleiding, ‘Schrijvend op Oostergeest’, is in dit geval letterlijk. Als ik ergens iets las over een kamer, een meubelstuk, een bouwkundig detail of een persoon, hoefde ik alleen maar uit de opkamer van het archief te lopen en rond te kijken of een vraag te stellen aan Lucelle. Daarbij konden we samen ook een afweging maken over wat wel en niet in deze publicatie moest worden opgenomen. Ik had onbeperkt toegang tot het archief en tot alle persoonlijke documentatie, zoals brieven en dagboeken, die een uniek beeld schetsen van het leven op de buitenplaats maar ook over de gevoelens van bewoners. Als onderzoeker maak je eigen afwegingen, soms in goed overleg, over wat daaruit wel en niet verteld kan worden.

Ook Oostergeest zelf is in een aantal opzichten uniek. Binnen Warmond is het bijvoorbeeld een van de weinige (nog bestaande) buitenplaatsen die niet aan het water van de Leede ligt. Dat vormde in bevoorrading vroeger blijkbaar een probleem, gezien het botenhuis en de af- en opscheeplocatie die verschillende eigenaren lange tijd naast buitenplaats Groot Leerust aan het water hadden. Ook maakte de locatie eventueel tot aan het huis varen niet mogelijk, maar dat was aanvankelijk geen probleem omdat Oostergeest niet als buitenplaats is gebouwd. Dit laatste is tevens een tweede, uniek aspect aan Oostergeest. In feite maakte het pand een tegenovergestelde ontwikkeling door, van woonhuis in de zeventiende en vroege achttiende eeuw, naar buitenplaats, terug naar woonhuis en wederom buitenplaats en nu sinds begin twintigste eeuw weer als woonhuis. Dit vrijwel continu veranderende gebruik zou kunnen vragen om grootscheepse aanpassingen en verbouwingen, maar die zijn op Oostergeest over het algemeen uitgebleven, zelfs met de vele eigendomswisselingen. Ook in dit is het huis bijzonder: Oostergeest heeft voor een groot gedeelte nog een zeventiende-eeuwse plattegrond, een zeldzaamheid voor panden van dit kaliber.

Het familiearchief produceerde erg veel materiaal dat op een bepaalde manier in een leesbare en niet ellenlange tekst diende te worden gegoten. Ik heb geprobeerd daarbij vooral de veelzijdigheid te benadrukken en waarborgen. Het archief omvat namelijk niet alleen geschreven bronnen, prenten, tekeningen, schilderijen en foto's, maar onder meer ook manchetknopen, scheermessen, dasspelden, reissouvenirs, herdenkingsbekers, lakstempels en kantwerk. In dit alles kunnen sommige leden van de familie Leemans tot op de millimeter worden gereconstrueerd. Dat is een kracht, maar in zekere zin ook een valkuil: ondanks dat de familie nu al 170 jaar op het huis woont, gingen daaraan nog twee eeuwen bewoningsgeschiedenis vooraf en het gros van de bouwgeschiedenis van het huis zelf dateert van vóór de Leemans-tijd. Maar over de karakters van de mannen en vrouwen uit die tijd weten we eigenlijk maar vrij weinig, er zijn bijvoorbeeld amper portretten van voormalige bewoners bewaard en uit de zeventiende eeuw zelfs geen één. Ik heb geprobeerd om een balans te vinden tussen vóór en na 1850, waarbij een ieder die een stempel op Oostergeest heeft gedrukt zijn of haar plaats in de geschiedenis krijgt.

In 2010 gaven Joan en Lucelle een herinneringsboek uit ter ere van het 160-jarig jubileum van de familie Leemans op de buitenplaats. 'Een huis, Oostergeest, leeft bij de gratie van herinneringen', schreef Joan in het voorwoord. Een ruim decennium later is deze boodschap onverminderd van kracht. Het is nu aan Hendrick de Keyser Monumenten om deze herinnering verder levend te houden. Voor Joan en Lucelle, voor alle voormalige bewoners, voor Oostergeest.

Speld- en manchetknopen van Coenraad Leemans en Cornelia de Virieu, gedragen bij hun zilveren bruiloft in 1865 in Kleef.

Doosje met livreiknopen en historische lakstempels.

Bronnen

Met bijzonder grote dank aan Lucelle Leemans-van Nispen tot Pannerden. Daarnaast aan Valentijn Carbo, Aagje Gosliga, Ada van Grieken, Merel Haverman, Alex Laurenssen en Anja Schrage.

Archieven

Stichting Familiearchief Leemans
Archief Historisch Genootschap Warmelda
Delpher
Erfgoed Leiden
Gelders Archief
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Rijksmuseum
Rijnlands Archief
Stadsarchief Amsterdam
Stadsarchief Rotterdam
Het Utrechts Archief
Westfries Archief

Literatuur

Anoniem, *De Vermakelyke Leidsche Buiten-Cingels, Aangenaame Dorpen en Landstreken, Rondom die Stad gelegen,* Leiden/Amsterdam 1734.

Bakker, C.C.M., *De Buitenplaats Oostergeest te Warmond*, doctoraalscriptie kunstgeschiedenis Leiden 1987.

Bakker, C., 'De buitenplaats Oostergeest te Warmond', *De Woonstede door de Eeuwen Heen* 78:2 (1988): p. 38-51.

Bakker, R., 'De vrye en hooge heerlykheid van Warmond' in: *De Nederlandsche Stad- en Dorpbeschryver*, Amsterdam 1799: p. 1-16.

Boer, K. de e.a., *Stichting PHB. Beheerplan Buitenplaats Oostergeest – Periode 2009-2015*, Heerde 2009.

Centraal Bureau voor Genealogie, *Nederlands Adelsboek* 84 (1994): p. 423, 444-445.

Centraal Bureau voor Genealogie, *Nederland's Patriciaat. Genealogieën van bekende geslachten* 32 (1946): p. 118.

Centraal Bureau voor Genealogie, *Nederland's Patriciaat. Genealogieën van bekende geslachten* 84 (2002): p. 176-198.

Elburg, W. van en V. Carbo, 'Levend Oostergeest. Particuliere bewoning op een buitenplaats in de 21ste eeuw', *Het Buiten* 17 (2024): p. 8-12.

Fox, J., 'In memoriam mevrouw mr. E.C.M. Leemans-Prins 1903-1984', *Nederlandsch Archievenblad* 88 (1984), p. 399-410.

Francq van Berkhey, J. le, *Natuurlyke Historie van Holland Deel III*, Amsterdam 1772:p. 1380-1381.

Groenewegen, H.IJ., 'In Memoriam. W.F. Leemans', *Uit de Remonstrantse Broederschap* 41:4 (januari 1930): p. 115-117.

Hillebrand, W., *De Leidse Lustwarande: de locatiekeuze van buitenplaatsen ten noorden en westen van Leiden in de periode 1600-1850* (masterscriptie), Utrecht 2010: p. 42-54.

Hoftijzer, P., 'An eighteenth-century amateur of books and science in Warmond', in: J.F van Dijkhuizen e.a. (red.), *Living in Posterity. Essays in Honour of Bart Westerweel*, Hilversum 2004: p. 147-162.

Kamphuis, J., *Bouwhistorisch Rapport Huis Oostergeest, Laan van Oostergeest 1-3 te Warmond* (2 delen), Delft 1997.

Koster, H., *Catalogus van Boeken, Comedien, Prenten, Kaarten, en Teekeningen, Nevens eene Groote Verzameling van Konst-Gereedschappen, Wiskundige, Natuur en Gezigtkundige Werktuigen en andere Rariteiten, Nagelaten door den Heer Abraham Edens*, Leiden 1765.

Lamberts, A., *De buitenplaats 'Oostergeest'*, z.p. 1983.

Leemans, W.F., 'Twee oude Hofsteden te Warmond. "Oostergeest" en het voormalige "Schoonoord"', *Leidsch Jaarboekje* 31 (1939): p. 85-100.

Leemans-Meijers, I., *De buitenplaats Oostergeest. Wandelingen door huis en tuin*, Warmond 1997.

Leemans-Meijers, I., *Spiegeltje, Spiegeltje aan de Wand. Portretten in Huis Oostergeest te Warmond*, Warmond 2000.

Leemans-Meijers, I., *Oostergeest achter de schermen,* Warmond 2002.

Leemans-Meijers, I., *Oostergeest en zijn bewoners*, Warmond 2011.

Leemans-Meijers, I., *Bespreking familie Leemans – Verloren van Themaat*, Warmond z.d.

Leemans-van Nispen tot Pannerden, L., *Nieuwsbrief Buitenplaats Oostergeest*, Warmond 2004-2017 (doorlopend).

Leemans-van Nispen tot Pannerden, L. en M. Leemans, *1850-2010. 160 jaar familie Leemans op Oostergeest. Een momentopname*, Warmond 2010.

Lunsingh-Scheurleer, Th.H. e.a. (red.), *Het Rapenburg. Geschiedenis van een Leidse gracht*, Leiden 1986-1992 (zes delen).

Machen, W.C.H., *De Hofstede Oostergeest*, Warmond ca. 1925 (ongepubliceerd manuscript).

Noort, A.C.L. van, *Inventaris van het Archief van Cornelis van Roosenburgh, baljuw en schout van Warmond (1614) 1652-1667,* Leiden 2003.

Noort, A. van, 'Warmond als onderdeel van de Atlantikwall? Hoe Warmond in een vesting veranderde', *De Hekkensluiter 33,* 17:1 (2020): p. 54-66.

Ramaer, J.C., 'Levensbericht van Ir W.F. Leemans (13 Sept. 1841 – 29 Nov. 1929)', *Handelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en Levensberichten harer Afgestorven Medeleden 1929-1930* (1930): p. 23-33.

Regt, H. de, 'Directrice mevr. Leemans. Afscheid van het Leidse Volkshuis na twintig jaar', *Leidsch Dagblad* 15-6-1977.

Rijken, R., *De Leidse Lustwarande. Geschiedenis van de tuinkunst op kastelen en buitenplaatsen rond Leiden, 1600-1800*, Leiden 2005: p. 242-247.

Pleyte, W., 'Conradus Leemans', *Jaarboek van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen gevestigd te Amsterdam voor 1894,* Amsterdam 1894: p. 1-17.

Sandick, R.A. van, 'Bij het portret van W.F. Leemans c.i., afgetreden president der Commissie van Toezicht op het Weekblad "De Ingenieur"', *De Ingenieur* 31:1 (januari 1916): p. 5-6.

Sandick, R.A. van, 'Een huldeblik aan ir. W.F. Leemans.', *De Ingenieur* 31:38 (1916): p. 728-731.

Sandick, R.A. van, 'Ter herdenking. Ir. Wilhelmus François Leemans. 13 September 1841 – 29 November 1929', *De Ingenieur* 44:49 (december 1929): p. 419-420.

Schrage, A. en A. van Noort, *Lesbrief Warmondse Geschiedenis*, Warmond 2007.

Schutte, O., 'In memoriam Mr. Elisabeth C.M. Leemans geb. Prins', *De Nederlandsche Leeuw* 101:9-10 (september-oktober 1984): p. 322-323.

Steur, A.G. van der, 'Inbrekers in de Warmondse buitenplaatsen Oostergeest en Schoonoord in 1726 en 1727', *Rijnland* 6:21-22 (1969): p. 719-729.

Stichting in Arcadië, *Kloppend hart Warmond. Historisch onderzoek en beschrijving actuele situatie*, Amersfoort 2014.

Tromp, H. en T. Henry-Buitenhuis, *Historische Buitenplaatsen in Particulier Bezit*, Utrecht 1991: p. 190-191.

Wijnman, H.F., 'Amman, Johann Conrad', in: P.J. Blok en P.C. Molhuysen (red.), *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek. Deel 10,* Leiden 1937: p. 17-20.

Tijdlijn Eigenaren Oostergeest

1651-1667
Cornelis van Roosenburgh (ca. 1617-1669)
(1) Annetgen Fransdr van Merwen (? -1654)
(2) Adriana Niessen (? - na 1667)

1667-1675
Jacob Bouman (? - ca. 1672)

1675-1687
Anna Drijfaen (?- ca. 1687)
Dirck van Sonnevelt (?-na 1687)

1687-1690
Frans van Merwen (?-1688)

1690-1702
Matthijs Ottens van Halmael (1621-1694)
Elisabeth van Hummel (ca. 1631-1711)

1702-1715
Abraham Oudenhoorn (1661-na 1715)
Cornelia Eijk (?- na 1715)

1715-1725
Johann Konrad Amman (1669-1724)
Maria Birrius (1671- ca. 1756)

1725-1734
Cornelis Schrijver (ca. 1654- 1730)
Paridanus Schrijver (1695-1733)

1734-1746
Pieter van Hoogmade (1686-1742)
Sara Maria van Peene (1696-1762)

1746-1765
Abraham Edens (ca. 1688-1765)

1765-1779
Anna de Smidts (1714-1803)
Johanna de Smidts (1719-1779)

1779-1798
Anna de Smidts (1714-1803)
Maria de Smidts (1724-1798)
Bernardus van Geemen (1733-1781)
Anna Johanna van Geemen (1764-1839)
Adolph Wolters (1753-1835)

1798-1803
Anna de Smidts (1714-1803)
Anna Johanna van Geemen (1764-1839)
Adolph Wolters (1753-1835)

1803-1839
Anna Johanna van Geemen (1764-1839)
Adolph Wolters (1753-1835)

1839-1850
Aleida Hermanna Christina van der Wijck (1809-1849)
Otto Leopold graaf van Limburg Stirum (1801-1879)

1850-1858
Hillgonda (Gonne) Rachel Ganderheyden (1785-1858)
Wilhelmus (Willem) Leemans (1774-1849)

1858-1892
Petronella (Pietje) Adriana Leemans (1812-1889)
Maria (Miebet) Elisabeth Leemans (1820-1892)

1892-1935
Wilhelmus (Wilhelm) François Leemans (1841-1929)
Anna Margaretha Frederika barones van Heerdt (1849-1935)

1935-1959
Conradus (Coen) Leemans (1878-1959)
Aberta (Quine) Jacoba VerLoren van Themaat (1883-1971)

1959-1971
Alberta (Quine) Jacoba Verloren van Themaat (1883-1971)
Joanna (Joanneke) Hester Leemans (1916-1982)
Wilhelmus (Wilhelm) François Leemans (1912-1991)
(1) Dorothee (Theet) Jacoba Huysinga (1910-1961)
(2) Elisabeth (Bep) Catharina Maria Prins (1903-1984)

1971-1982
Joanna (Joanneke) Hester Leemans (1916-1982)
Wilhelmus (Wilhelm) François Leemans (1912-1991)
(2) Elisabeth (Bep) Catharina Maria Prins (1903-1984)

1982-1991
Wilhelmus (Wilhelm) François Leemans (1912-1991)
(2) Elisabeth (Bep) Catharina Maria Prins (1903-1984)
(3) Katharina (Ina) Adriana Elisabeth Meijers (1922-2012)

1991-1994
Conradus (Coen) Leemans (1944-1994)
Anthonia (Annet) Theodora Cornelia Koelman (1949)
Joannes (Joan) Willem Leemans (1949-2023)
(1) Annette Aalbers (1948)

1994-2023
Joannes (Joan) Willem Leemans (1949-2023)
(2) jkvr. Lucie (Lucelle) Laure van Nispen tot Pannerden (1953)

2023-nu
Hendrick de Keyser Monumenten

1650 1700 1750 1800 1850 1900 1950 2000 2024

Ode aan Oostergeest
Verhalen uit de rijke geschiedenis van een Warmondse buitenplaats

ISBN 978-90-818442-8-4

© 2024 Hendrick de Keyser Monumenten

Tekst
Wouter van Elburg

Tekst- en beeldredactie
Team Hendrick de Keyser Monumenten

Fotografie
Stichting Familiearchief Leemans, auteur en Hendrick de Keyser Monumenten, tenzij anders vermeld

Foto omslag en achterzijde
Arjan Bronkhorst

Foto's pagina 2-9, 28-35, 92-99,
142-149, 190-195, 199

Ontwerp
Jan&Jaap (Jan van der Kleijn, Jaap Smit)

Drukwerk
Probook

Hendrick de Keyser Monumenten
Herengracht 172
1016 BP Amsterdam

info@hendrickdekeyser.nl
www.hendrickdekeyser.nl

Hendrick de Keyser Monumenten
Herengracht 172
1016 BP Amsterdam
020 521 06 30